

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KAPİTALİST ORTAMDA BİR GÜNCEL SANAT OKUMASI:
SÖMÜRÜ**

TUĞBA AYDIN

**Tez Danışmanı
Prof. TANSEL TÜRKDOĞAN**

**YÜKSEK LİSANS
RESİM ANASANAT DALI**

MART-2021

KAPİTALİST ORTAMDA BİR GÜNCEL SANAT OKUMASI:

SÖMÜRÜ

Tuğba AYDIN

YÜKSEK LİSANS

RESİM ANASANAT DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MART-2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

KAPİTALİST ORTAMDA BİR GÜNCEL SANAT OKUMASI:

SÖMÜRÜ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba AYDIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MART -2020

ÖZET

Araştırma'nın konusu kapitalist ortamda bir güncel sanat okuması: sömürü olarak alınmıştır. Bu çalışmada geçmişten günümüze kapitalizm'in sömürü bağlamı bunun güncel sanat'a ve sanatçılara yansımaları kapitalizmin bugün hangi alanlara sızmayı başardığı (ya da gizlendiği) bugün ve gelecekte hangi tehdit unsurlarını da beraberinde getirdiği araştırılıp incelenecektir. Güncel sanat'ın bugün farklı alanlara girerek görünenin yanı sıra görünmeyen gerçekliklerinde peşine düşmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak Kapitalizm'in ve sömürünün ne olduğuna ilişkin açıklamalarda bulunulduktan sonra bugün nasıl bir hal aldığından Tüketim kültürü ve Kültür Endüstrisi gibi sızmayı başardığı alanlardan bahsedilerek bu konunun sanata yansımaları, sanatçıların konu hakkındaki görüşleri ve örnekleriyle noktalanacaktır.

Bilim Kodu : 10502
Anahtar Kelimeler : Kapitalizm, Sömürü, Sanat, Tüketim Kültürü, Kültür Endüstrisi.
Sayfa Adedi : 94
Tez Danışmanı : Prof. Tansel TÜRKDOĞAN
Öğrenci ORCID ID : 0000-0002-8497-7753

A Contemporary Art Reading in a Capitalist Environment:
Exploitation
(M.Sc. Thesis)

Tuğba AYDIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

MARCH-2021

ABSTRACT

The subject of the research is taken as a contemporary art reading: exploitation in the capitalist environment. In this study, the exploitation context of capitalism from the past to the present and its reflection on contemporary art and artists will be investigated and examined in which areas capitalism has managed to infiltrate (or hidden) today and which threats it brings with it in the future. Today, contemporary art goes into different fields and pursues invisible realities as well as visible. In this study, first of all, after making explanations about what Capitalism and exploitation is, we will talk about the areas that it has managed to infiltrate such as Consumer culture and Culture Industry, and the reflection of this issue on art will be concluded with the opinions and examples of the artists on the subject.

Science Code : 10502
Key Words : Capitalism, Exploitation, Art, Consumption Culture, Culture Industry.
Page Number : 94
Supervisor : Prof. Tansel TÜRKDOĞAN
Student ORCID ID : 0000-0002-8497-7753

TEŞEKKÜR

Bu Tezin Araştırma sürecinde ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca yardımlarını önerilerini değerli görüşlerini paylaşan sevgili danışmanım Prof. Tansel TÜRKDOĞAN başta olmak üzere jürüde bulunan değerli Doç. Dr. Ödül İŞİTMAN ve Doç. Dr. Melda ÖNCÜ'ye, Lisans eğitimim bittikten sonra da yardımını ve desteğini esirgemeyen çok değerli lisans hocalarım Doç. Dr. Nuray AKKOL ve Dr. Arş. Gör. Bahar Başak ÜSTEL ARI'ya, her daim yanımda olan sevgili ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAPİTALİZM	2
2.1.Kapitalizm'in Emek Değer Kuramı ve işçi sınıfı.....	15
2.2.Kapitalizm ve Küreselleşme.....	19
3.KAPİTALİZM VE GÜNCEL SANAT	21
3.1. Sanat ve Tüketim Kültürü.....	44
3.2. Sanat ve Kültür Endüstrisi.....	73
4.SONUÇ.....	85
KAYNAKLAR.....	87
ÖZGEÇMİŞ	91

RESİMLERİN LİSTESİ

Sayfa

Resim: 3.1. George Groz, Sabah Saat Beşte İdareci Sınıfın Yüzü, 1921.....	26
Resim:3.2. Kurt Schwitters, Merz 25, 1920, duralite, karışık malzeme, 104x79 cm....	26
Resim: 3.3. Yüksel Arslan, Arture 153, Kapital II A(EI)Kağıt Üzerine Karışık Teknik, 38.3x48.8cm 1970.....	27
Resim: 3.4. Yüksel Arslan, Arture 181, Tekelci Devlet Kapitalizmi, 71x82 cm, 1976...	28
Resim: 3.5. Yüksel Arslan, Arture 159, Kapital IX (Kolonyalizm), 30x40 cm, 1971.....	28
Resim: 3.6. Halil Altındere, Das Kapital, Lazer Kesim Kitap, tabanca, 21,5x15x4.3 cm. 2009.....	29
Resim:3.7. Halil Altındere, Golden Gun, Altın Kaplama Bronz Enstalasyon, 21x18x3,5 cm.2015.....	30
Resim:3.8. Halil Altındere, Mekap, Bronz Heykel,2013.....	30
Resim:3.9. Halil Altındere, Bitcoin Hip Hop Necklace, Altın Kaplamalı bronz Enstalasyon, 2017.....	31
Resim:3.10. Halil Altındere, Hands of Houdin Altın Kaplamalı Bronz Heykel ve Polis Kelepçesi, 2019.....	31
Resim: 3.11. Tuğba Aydın, At Sineği, Akrilik boya, plastik sinek plastik aydınlatma, 5 adet 25x25x10 cm. 2019.....	32
Resim:3.13. Santiago Sierra, Yok Edilmiş Kelime, 10 Kanallı Video Enstalasyon, 2013.....	33
Resim: 3.12. Tuğba Aydın, Sömürünün Günceli-2(Sadece Kendi), 2019 28x13x5 cm.....	35
Resim: 3.14. Biancoshock, Borderlife, kanalizasyon kapagının içerisine Enstalasyon. 2016.....	36
Resim:3.15. Biancoshock, Borderlife, kanalizasyon kapagının içerisine Enstalasyon. 2016.....	36
Resim: 3.16. Ai Wei Wei, Ayçedirdekleri, Porselen Ayçekşirdekleri Enstalasyon, 2010.....	37
Resim: 3.17. Ferhat Özgür, Manifestolar, 15 Adet Sigara Paketi Enstalasyon, (Devam Eden Çalışma)	38

Resim:3.18. Ruby Anemic, You Are My Slave, 2016.....	39
Resim: 3.19. Ruby Anemic, Dont Stop Using Me, 2014.....	40
Resim:3.20. Ruby Anemic, I Need You, 2016.....	40
Resim:3.21. Banksy, Çöpteki Aşk, 101 x78x18 cm. 2018.....	41
Resim: 3.22. Tuğba Aydın Sömürünün Günceli-4(Kapitalizm) 2019, Slikon kalıpla yapılmış alçı bebek, yumurta kabı, akrilik, spreyci boya 30x30x5 cm.....	43
Resim:3.1.1. Andy Warhol, Campbell's Soup Cans, Otuz iki tuval üzerine sentetik polimer boya, Her kanvas 20 x 16 "(50,8 x 40,6 cm). Her panel arasında 3" olan genel kurulum 97 "yüksek x 163" genişliğindedir. 196.....	47
Resim:3.1.2. Andy Warhol, Coca-Cola, Tuval üzerine akrilik, serigrafci ve grafit kalem, 210,2 cm x 145,1 cm. 1962.....	48
Resim:3.1.3. Andy Warhol, Marilyn Monroe (Marilyn) 1967.....	48
Resim: 3.1.4. Roy Lichtenstein, Ağlayan Kız, Dokuma kağıt üzerine renkli ofset litografci 17 1/8 x 23 1/8, 43,5 x 58,7 cm, 1963.....	50
Resim:3.1.5. Claes Oldenburg, Giant BLT (Pastırma, Marul ve Domatesli Sandviç), 1963.....	51
Resim:3.1.6. Claes Oldenburg, Floor Burger, 1962.....	51
Resim:3.1.7. Tuğba Aydın, Akılsız Başlar, 2019, silikon kalıptan üretilmiş alçı bebek, plastik beyin, 40x40x8 cm.....	54
Resim:3.1.8. Mika Rottenberg'in Sıkıştır (Squeeze) video.....	56
Resim:3.1.9. Mierle Laderman Ukeles, Yıkama, Wooster Street Soho'daki AIR galerisi önünde, New York. 13 Haziran 1974.....	57
Resim:3.1.10. Cindy Sherman, İsimsiz Film Kareleri, 70 adet çelilmiş fotoğraftan bazıları,1977.....	58
Resim:3.1.11. Piero Manzoni, Sanatçının Dışkısı, 30 gram sanatçı dışkısı, 1961...	60
Resim:3.1.12. Orlan, Orlan'ın Suretleri, Video Performans.....	60
Resim:3.1.13. Vito Acconci, Tescilli markalar, performans, New York,1970.....	61
Resim:3.1.14. Marina Abramović'in Ulay ile Komünist Beden / Faşist Beden adlı performans 1979.....	

Resim:3.1.15. Uğur Gallenkuş, Öğle Yemeği Arası, Fotoğraf kolaj.....	63
Resim:3.1.16. Uğur Gallenkuş, Paralel Evrenler Tek Bir Karede, Fotoğraf Düzenleme.....	63
Resim: 3.1.17. Tuğba Aydın Sömürünün Günceli-1(Üç Maymun), Slikon kalıpla yapılmış alçı bebek, spreyci boya, 3 adet 50x50x5 cm.2019.....	65
Resim:3.1.18. Vahap Avşar, Eye Of The Beholder, Plastik benzin bidonları, tel ve yapıştırıcı, Enstalasyon görüntüsü, 145x400x140 cm, 2010.....	67
Resim:3.1.19. Wolf Silveri, Keep Looking For Planet B!, Yerleştirme Fotoğraf.....	68
Resim:3.1.20. Wolf Silveri, İsimli, Yerleştirme Fotoğraf, 2019.....	68
Resim: 3.1.21. Tuğba Aydın, Oyuncak İşler (Besin Üçgeni), 18 adet plastik biberon 60ml, üçgen raf 65x65.2020.....	70
Resim:3.1.22. The Platform Film Afişi, 21 Şubat 2020.....	71
Resim:3.1.23. Tuğba Aydın, Altın Süt 1,2020, 1 adet 18 cm cam biberon, altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinekler, cam kutu, 30x25x25 cm. 2020.....	72
Resim:3.1.24. Tuğba Aydın, Altın Süt 2,2020, 1 adet 10 cm cam biberon, altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinekler, cam kutu, 30x25x25 cm. 2020.....	73
Resim:3.2.1. Dinos and Jake Chapman, Bütün Kötülüklerin Toplamı, Heykel, 2013.....	77
Resim:3.2.2. Bahar Başak Üstel Arı, İsimli, bez üzerine işleme, 36 parçadan oluşmakta, 30x30cm, 2018.....	79
Resim:3.2.3. Uğur Gallenkuş, Paralel Evren 28 Mart 2020.....	80
Resim:3.2.4. Sabeena Jindal, Old Glory, akrilik arkasında karışık kromojenik baskı 25 "44" x 72cm.....	81
Resim:3.2.5. Sabeena Jindal, Pac-Man.....	82
Resim:3.2.6. Simon Fujiwara, Dünya Küçük Serisi, 13 mimari maket, 2019.....	83
Resim:3.2.7. Tuğba Aydın, Sömürünün Günceli-3, (Küçük Meseleler) 2019, Plastik Sinek, Karton, Ayna, 5 adet 5x5, 3 adet 6x6, 2 adet 7x5, 1 adet 10x6 cm. 2020.....	84
Resim:3.2.8. Tuğba Aydın, Dokunma 2020, cam vazo, su, 1 adet altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinek, 1 kalıp sabun, cam kutu 35x25x25 cm. 2020.....	

1. GİRİŞ

Güncel sanat bugün girilmemiş alan, konu bırakmamaktadır; sosyoloji, psikoloji, tarih, ekonomi, siyaset, felsefe gibi birçok konuyu sanatçılar araştırıp inceleyip bununla ilgili fikirlerini beyan etme noktasında eserlerini insanlarla buluşturmaktadırlar. Bugün de geçmişte de insanı ilgilendiren her şey doğrudan sanatı da ilgilendirmektedir. Tam da bu sebeple günümüzde insanları etkisi altına alan “Kapitalizm” de insanı ve dolaylı yoldan sanatı da etkilemektedir ve o kadar geniş bir yelpazesi vardır ki bu alanın her biri ayrı ayrı incelenmelidir. Fakat tez kapsamında odaklanılacak nokta Kapitalizmin “sömürü” bağlamıdır. Kapitalizm serbest piyasa ekonomisi olarak bilinen bir sistem olsa da bugün çok farklı alanların içerisine sızmaktadır yani sadece ekonomiyi ilgilendiren bir konu değildir. Kapitalizm her açıdan olumsuzluklar barındıran bir sistem değildir, iyi şeylere de sebebiyet vermektedir fakat genel olarak bakıldığı takdirde olumlu ve olumsuz özellikleri kıyaslandığında özellikle de bugün olumsuz özellikleri daha ağır basmakta ve git gide insanlık açısından ağır tehditler teşkil etmektedir. İnsanlar için böylesi tehlikeli olan bir konu sanatı nasıl etkilemesin? Ya da sanata nasıl konu olmasın? Elbette ki sanatçılar bu konuya bir çözüm üretmekle yükümlü değildir ve böyle bir zorunluluğu da yoktur sanatçının amacı yalnızca göstermektir yada uyarmaktır. İşte bu sebeple geçmişte de bugün de kapitalizm sanatçıların merceği altına giren bir konu olmaktadır. Kapitalizm bugün tüketim kültürü, kültür endüstrisi gibi kavramlarında içerisine sızmayı başarmıştır, bu konularda yine ayrı mercekler altında incelenmelidir. Kapitalizm denildiği zaman ilk akla gelen isim Karl Marx’tır. Onun görüşleri de tespitleri de sömürü bağlamında bu konuya ışık tutmaktadır. Birçok sanatçının bu konu ile ilgili seçmiş olduğu düşünür yine Karl Marx’tır. Belki de daha halktan yana bir duruş sergilediği için bugün bile yaşanan olumsuzlukları yaklaşık iki yüz yıl önceden tahmin ettiği için daha çok bilinmektedir. Tabi ki bu konudaki görüşlerine başvuru tek düşünür Karl Marx değildir, aynı zamanda kapitalizmin ilk sistem analizini yapan kişi Adam Smith, bu konuyla ilgili başka bir tepsit de bulunan kültür endüstrisini ortaya atan isimler; Theodor W Adorno, Horkheimer, Egels gibi düşünürlerin görüşleri de önemlidir. Sanat ile bağlam kısmında ise; Kurt Scwitters, Ai Weiwei, Banksy, Andy Warhol, Piero Manzoni, Cindy Sherman, Vito Acconci, Dinos and Jake Chapman, Halil Altındere, Vahap Avşar, Uğur Gallenkuş...

Ve daha birçok sanatçı örnekleri yer almaktadır. Kapitalizm bugün bir perde arkasında gizlenerek varlığını ilk günküden daha güçlü bir şekilde yoluna devam etmektedir. Bugün tüketimden, kültür endüstrisine değin her yere sızmayı başarmıştır.

2.KAPİTALİZM

(...) tüm yoksulları tüm zenginler

hesbına çalıştırmanın sırrı.

-Voltaire

Kapitalizm özünde kar ve bu karı elde etmek üzere kullanılan aracın (sermayenin) “malı yine mal üretimi amaçlanarak kullanmak” bu malların alışverişini sağlamak ya da hizmete bağlı iş gücünü talep etmek ve satmak suretiyle birikimini sağlayan kişi ya da toplumların işleyiş tarzına denir. İlk kez Fransa'nın Sosyalist politikacılarından gazeteci ve tarihçi Louis Blanc tarafından kullanılan kapitalizm terimi Latince'de 'sermaye' anlamına gelen 'capitale' kelimesinden türetilmiştir. (URL-1) Kapitalizmin ortaya çıkış tarihi konusunda çeşitli teoriler vardır; bunlardan bir tanesi kapitalizmin çok eskilere dayandığı (örn: Antik Kapitalizm) ve iktisadi gerileme dönemleri dışında sürekli bir ekonomi tipi olarak kabullenilmektedirler. Bir diğer teoride Avrupa kapitalizminin başlangıcı 12.-13. Yüzyıla kadar gittiğini örnek olarak ortaçağda İtalya ve Almanyadaki iş insanları bankacı ve bankerler vs. iktisadi birimleri açısından karın oynadığı görüşündedirler. Bir kısım teoriler ise kapitalizm'in 16. Yüzyılda ortaya çıktığını 16. 18. Yüzyılları sistemin ilk dönemi olduğunu iddia etmektedirler. Geleneksel teoriye göre bu dönem ticari kapitalizme kadar dayanmaktadır. Ticari kapitalizmdeki bir takım faaliyetlerle kapitalist zihniyetin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu görüş aynı zamanda bu dönemin sömürgecilik ve yine buna bağlı olarak sermayenin ilkel birikimi ile ticari kapitalizme paralel bir geçiş yaparak feodalizmden kapitalizme geçiş şeklinde anlayan Marksist bakış açısını da yansıtmaktadır. Marx ise Kapitalizmin başlangıcı olarak modern biyografisi, 16. y.y Dünya ticareti ve dünya pazarı olgusuyla ortaya çıktığını düşünmektedir.

Bir diğer teoriye göre kapitalizm'in ortaya çıkışı 18. y.y İngilteresindeki devrime paralel olarak veya 19. y.y başına (başka etkenlerle mesela demiryollarının artması ulaşımın daha kolay hale gelmesi ve dolayısıyla dünya pazarının genişlemesine bağlı olarak) ortaya çıktığı düşünülmektedir. Kapitalist sistemde bireyler, ekonomik özgürlüklerine sahiptir diledikleri gibi paralarını harcayabilir ya da yatırım

yapabilirler, ticarete atılabilirler, mülk sahibi olabilirler ve aynı zamanda mülk üzerinde serbestçe dilediklerini yapabilmektedirler. Kapitalizmin diğer ismi 'serbest piyasa ekonomisi'dir. Kapitalist sistemde ekonomi devlet müdahalesi olmaksızın işlemektedir. Bu da onu daha rahat hareket etmesi için güzel bir olanak sağlamaktadır. Kapitalizmde serbest rekabet ortamı olduğu için yarışan firmalar hep biraz daha fazlasını yapmak için yarışır ve bu da o ürünü kullanacak olan kişi ya da kişiler için olumlu bir özelliktir. Kapitalizm'in oluşturduğu rekabet ortamının en faydalı yanı hep daha iyisini üretmek için yarış halinde olunmasıdır. Bunların geneline bakıldığında Kapitalizmin köklerinin ne kadar eskilere dayandığını ilk çağda bile görmek mümkündür ancak bir sistem olarak gelişmesi ya da büyümesi 16. y.y'dan sonradır. Kapitalizm'in ilk sistem analizini yapan hatta kapitalizm'in kurucusu olarak adlandırılan kişi Adem Smith'dir. Smith sistemin oluşturacağı mal-mülk zenginlik insanları sınıflara ayırmaksızın eşit bir şekilde paylaştırılabileceğini düşünmektedir. Ona göre devlet müdahale etmediği sürece piyasa kendi kendine en optimal koşullarda işleyecek, üretilen ürünün miktarı ve bu ürünlerin satış fiyatları her zaman dengede kalacaktır. Aynı zamanda Smith 'Ulusların Zenginliği' adlı eserinde zenginliğin kaynağının toprakta olduğunu topraktan ne kadar ürün elde edilirse o kadar zengin olunacağı düşünmektedir.

Tarım ekonomisine bağlı olarak feodalizmin çöküşünden hemen sonra Sanayi Devrimi ile kapitalizm tam anlamıyla bir sistem olarak ortaya koyulmaktadır. Alman din sosyoloğu Max Weber, Protestan ahlakının kapitalizmin ruhunu oluşturduğunu düşünerek bunu ortaya sürmektedir. Burjuvaziler, Protestanlık mezhebinin yayılmasını destekledilemişlerdir ve bu da doğal olarak servet birikimine neden olmuştur. Avrupa'da değerli madenlerin çoğalması yüksek enflasyona sebebiyet verirken, bu durumu kendi lehine çeviren yani bu durumdan faydalanan kapitalistler, ekonomik ağırlığın devlet elinden özel girişimlere kaymasını sağlamayı başardılar ve kapitalizm daha da güçlendi. Kapitalizm özünde özel mülkiyet, sermaye birikimi gibi görülsede tarihten günümüze çok farklı bir çok bağlamı da bünyesinde barındırır örneğin 'sömürü' gibi, kapitalizm aynı zamanda zengin ve fakir gibi toplumda iki ayrı kutup oluşumunu da beraberinde getirmektedir. Aslında nasıl tanımlanırsa tanımlansın bir avuç insan zenginliğine zenginlik eklerken çoğunluğun yaşamak için gerekli olan ne varsa bundan mahrum edilmesi insanlığın kendisine aykırı bir durumdur. Kapitalizme vahşi sıfatını veren özellikler yalnızca düne ait değil, sisteme

içkin olduklarından, bugüne de aittirler. Ve bu noktada, hem emperyalizmin, hem de faşizmin ilk başından beri kapitalist sistem çekirdeğinde bulduklarını ve sistem çalıştığı sürece (kullandığı araçsallıklar, bu nedenle de görünümümler farklılaşsa bile), varlıklarını sürdüreceklerini belirtmek gerekir. (Başat, 2006, s. 335).

Geçmişe baktığımızda da yani sistemin temeline inildiğinde de bir toprak parçası çitle çevrilip burası bana ait diyen ve buna inanacak insanlar bulan kişi uygar toplumun ilk adımını atan kişi olmuştur. Eğer birisi buna karşı çıkıp kimse inanmasın yalan söylüyor diyerek çitleri sökebilseydi insanlığı bunca savaş, cinayet, sefaletten kurtaracaktı fakat öyle olmadığı görünmektedir. Kapitalizm denildiğinde ilk akla gelen isimler birtanesi Karl Marx'tır, Marx kapitalizmi tüm şeffaflığıyla inceleyen ve teoriye çeviren ve genişleme potansiyelini, sınırlarını kavrayan ilk isimdir. Ve bugün bile yıllar önce ortaya attığı teorilerin örnekleri görülmektedir. Modern ekonominin büyük bir kısmı onu reddetmektedir. Marx'ın bugün bile konuşulması ya da ortaya attığı teoriler neden önemlidir? Çünkü Marx insan özgürlüğünün teorisyenidir. Marx her şeyden önce, bir direniş teorisyenidir. Kapitalizmin barışçıl veya normal bir sistem olmadığını, kendi mezar kazıcısını, karşıtını, direnişini ifade ettiğini savunmaktadır. Bugün birçok kişi gibi o da "Başka bir dünya mümkün" diye düşünüyordu ve hayatının yarısını o dünyanın nasıl var olabileceğini düşünerek geçirirken toplumunda bu düşüncelerle yolu aydınlanmaktadır. Marx Kapitalizmin oluşumunu şu şekikde özetlemektedir; Kapitalizmin ortaya çıkışındaki üç temel sebep şunlardır, sermaye katlanarak çoğalması, artı değer ve ulusal pazarların oluşması sonucu çok daha fazlasına ulaşmak yani yeni pazarlara ihtiyaç duyulmaktadır. Marx (2003) Das Kapital kitabında, Kapitalist sistemin yolunu açan süreç emekçinin elinden üretim araçlarının sahipliğini alan süreçten başkası olamaz der. (Marx, 2003, s. 679). Kapitalizm kavramı ilk kez Avrupada serbest piyasa ekonomisi olarak ortaya çıkan bir kavram olsa da Amerika kıtasının keşfi sistemin ortaya çıkma koşullarını etkilemiştir. Avrupalı zengin tüccarlar İngilterede vergi veren en büyük kesim olmasına rağmen yönetimde yer almıyor ve ülkede söz sahibi değillerdir. Bu sebeple zengin tüccarlar vergisiz ve kanunsuz olan Amerika kıtasına daha fazla yönelmeye başlamalarına neden olmuştur. Burada yer alan 13 koloni üzerinde ingiliz kralının baskı yapması sonucunda İngiltere'ye isyan ederek Amerika Birleşik Devletlerini kurarak ticaretlerini orada devam ettirmişlerdir. Önceleri savaşların ve mücadelelerin merkez üssü olan Avrupa'nın yerini ABD almaya

başlamıştır. 1. Dünya Savaşıyla birlikte ABD o zamana kadar izlediği politikalarından vazgeçerek Dünya siyasetine yön vermeye başlamıştır. Böylelikle kapitalizm tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Aslında sermayenin özelleştirilmesi bir taraftan sömürünün kapılarını ardına kadar açmasına sebep olmaktadır. Kapitalizm Avrupa'da ortaya çıkmış olsa da oluşum koşulları Amerika kıtasının keşfedilmesi ve oradan Avrupa'ya akinlar halinde gelen değerli madenler ve oranın yerlilerini çalıştırılarak aynı zamanda ucuz iş gücü büyümesinde önem taşımaktadır. Yeni keşfedilen Amerika kıtasına ayak basan Avrupalılar oranın yerli halkını kendi öz mülklerinden etmişler ve bununla da kalmamış aynı zamanda adaya çeşitli hastalıklar ve ağır çalışma şartları nedeniyle ölümlere sebebiyet vererek olumsuz sonuçlara neden olmuşlardır.

Kapitalizm, insanlık tarihinde Marksizmin ücretli kölelik düzeni olarak adlandırdığı bir sistem. Tarih boyunca birçok düzenler kurulmuş, bu düzenler hep suç işlemişler; kölelikten, feodal topluma birtakım suçlar işlenmiştir. Fakat, insanlık tarihine kuş bakışı baktığımızda kriminal dosyası, suç dosyası en kabarık sistemin kapitalizm olduğunu görürüz. (Kandemir ve Türüdü, 2016, Bölüm I, para.3). Egemen devletin yani açıklanacak olursa; ekonomik açıdan güçlü devletin ya da devletlerin ideolojik aygıtlarıyla üretilen ideolojik yanılsamalarla söylemlerle, reklamlarla, medyayla, din adamlarıyla topluma-düzene ideoloji üreten sivil toplum kuruluşlarıyla kapitalizmin gizli karanlık yüzü maskelenip, örtbas edilmektedir. Kapitalizm sanki insanlara eşit fırsatlar veren eşit haklar tanıyan, herkese aynı muameleyi yapan adaletli bir sistem gibi sunulmaktadır. Kapitalizm temelinde eşitsizlik, sömürü, adaletsizlik, baskı vardır. Bazen üniversiteler, bazen felsefe, bazen sanat, sinema ile bu yanılsama üretilip kullanılır. Temeldeki bu eşitsiz, adaletsiz, şiddete dayalı baskıcı öz sürekli gizlenir. Bu gizlenen maskelenen özün ürettiği sonuçlar var bu dünyada. Sadece metropol kapitalist ülkelerde değil, kapitalizmle belli bir ilişki düzeyine sahip olan toplumlarda da benzer sonuçlar üreten bir yapısı var. Nedir bu? Bir suç dosyası her gün artan farklı suç çeşitleri, ceza çeşitleri. Bu kapitalizmin ürettiği bir şey. Kapitalizm ekonomisini geliştirirken aynı zamanda neyi geliştiriyor? Karanlığı geliştiriyor, karanlığı artırıyor kapitalizm. Şimdi kapitalizm bunları yaparken, sosyalizmden daha adaletli, daha eşitlikçi, daha hürriyetçi bir düzenmiş gibi kendini gösteriyor. (Kandemir ve Türüdü, 2016, Bölüm I, para.3).

Kapitalizm eşittir para demektir. Kapitalizm her zaman hızlı kar'a ulaşmayı hedefler. Bu süreç içerisinde de kurumlar işletmeler çalışanlardan sürekli kendilerini güncellemelerini, her türlü riske ve rekabete açık olmalarını yani yırtıcı bir karaktere sahip olmalarını istemektedir. Kapitalizm insana, doğaya, topluma dönük kimi tehditler tehlikeler barındırmaktadır. Bu sebeple kapitalizm söz konusu olduğunda insanlıktan, ahlaktan, emeğin karşılığının alınmasından, adaletten bahsetmek olanaklı değildir. Bu sistem toplum, işçi, emek, ahlak, erdemlik gibi kavramların içeriğiyle oynar onları dönüştürür ve kapitalizmin kontrolü altına alır. Bu geçmişte de bugün de aynı sistemdir. Kapitalizmin tarihte de burjuvanın yanında yer aldığını bilmekteyiz, sanatsal açıdan Rembrant'ın eserlerinden Çuhacıların Temsilcisi (1661), Amsterdam Belediye Başkanı Jean Six (1650'ye doğru) ve yoksul köylü, dilenci ve zenci desenleri de hem o zamanki yaşamdan ve aynı zamanda o zamanın sanatından bize bu konu hakkında bilgi vermektedir. Bu eserler durumun ne kadar eski tarihe dayandığını kanıtlar niteliktedir.

Yeni kapitalizm, artan bir yoğunlukla, piyasanın önceliklerini, bireyin bütüncül ilkelerini aşındırmaya uğratır. İnsanların piyasayı şekillendiren unsurları yıpranmakta toplumun dağılmasına olanak sağlamaktadır. Yeni kapitalizm, insanın benliğini, kimliğini bütün herşeyini zedeleyecek nitelikleri barındırmaktadır. Sonuç olarak Yeni Kapitalizm insanın bütünselliğini altüst etmektedir. (Ayaç ve İlhan, 2008, s. 200-201). Kapitalizmin toplum üzerindeki olumsuz etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Kapitalizm insanların sorunlarıyla ilgilenmez. Sadece kara bakan bir sistemdir. kapitalizm; insan aç kalmış, intihar etmiş, uyuşturucudan ölmüş, mülteci durumuna düşmüş, denizde boğulmuş, savaş çıkmış, akıl hastanelerini doldurmuş vs. bunların hiç birisiyle ilgilenmez. O yalnızca sermayesini arttırmanın peşindedir. Toplumun el birliğiyle ürettiği zenginliği bir avuç zengininin elinde biriktiren ve milyonlarca insanı yoksulluğa iten bu sistem bütün bu olanları eşitsiz sömürü düzenini devam ettirmek bir sonraki kuşaklara da aktarmak için sürdürülmektedir. Kapitalizm tarih boyunca evrilmiş fakat özünde hiç birşey kaybetmemiş aksine daha güçlenerek yoluna devam etmiştir, değişmeyen şeylerden en önemlisi de sınıf ayrımlarıdır. Marks değişimi üretici güçler, ve üretim araçları sahipleri, arasındaki ilişkilere dayandırır. Bu güçlerden birinin bile değişmesi tarihi ve doğayı da değiştirir. Örneğin üretim biçiminin değişimi feodalizmden, kapitalizme geçişle sonuçlanmıştır. Üretici güçler, üretim ilişkilerinin önündedir, daha hızlı değişirler.

Marx, Felsefenin Sefaleti isimli yazısında bu durumu “Toplumsal ilişkiler, üretici güçlere sıkı sıkıya bağlıdır. Yeni üretici güçler sağlamak için insanlar kendi üretim biçimlerini değiştirirler; kendi üretim biçimlerini değiştirmek, yaşamlarını kazanma yollarını değiştirmek için de bütün toplumsal ilişkilerini değiştirirler” biçiminde açıklamaktadır. Yel değirmeni ve buharlı değirmen ayrımını gösterir. Yel değirmeni feodal toplumun, buharlı değirmen ise kapitalizmin simgesidir. Marx bu bağlamda “şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmalarının tarihidir” önermesinde bulunmuştur. (Payza, 2012).

Yani kapitalizm sürekli kılıf değiştirerek hayatımızın her alanına girmeyi başarmıştır. Peki herkes zenginleri mi suçladı? Hayır. Yoksulların suçlu olduğunu düşünenler de var böyle düşünen isimlerden birtanesi de Robert Malthus’dur; Yoksula iş ve ekmek bulmak zenginin işi değildir. Dolayısıyla yoksulların da işin doğası gereği zenginlerden bir şey isteme hakları yoktur. “zenginlerin özellikle para olarak hiç bir fedakarlık toplumun aşağı sınıflarının felaketini asla önleyemez. (...)” Zira Malthus için söz konusu olan bireysel ahlak sorunudur.” (Beaud, 2003, s. 121). Yoksul ve sefil insanlar doğa yasasına itaat etmekten dolayıdır ki suçlu konumdadırlar. Ve bunun cezasını çekmektedirler. Zenginler tarafından yoksulların varlığından duyulan rahatsızlığın sonucu suçlama eğilimindedirler. Maddi imkansızlığın, yoksulluğun, etnik, coğrafi veya ulusal açıdan çoğunluktan farklı bir grubun, köyde yaşayan insanların şehre yerleşmesi, Romanların kendi mahalleleri, Kürtlerin belli bölgede yaşaması, suçlama nesnesinin bireyden “kültür”e kaydığı bilinmektedir. Peki kapitalizm insanlar ya da toplum için zararlı bir sistemdir görüşünün herkes desteklemekte midir? Hayır. Kapitalizmin ilk sistem analizini yapan ekonominin ve kapitalizmin en önemli ismi olarak bilinen Adem Smith de bu konu ile ilgili şunlardan bahsetmektedir;

“Ticari toplum”un oluşturduğu mal mülk birikimi toplumdaki tüm sınıflara fayda sağlamıştır. Ulusların Zenginliği isimli eserin başlangıcında ticari topluma özel tartıştığı iş dağılımının faydalarından bahsederken iş paylaşımı sayesinde mal mülk (para) dağılımı tüm halkın alt üst ayırmaksızın bütün kesimlerine kadar ulaştığından bahseder. Smith, ticari toplumun faydalarını sayarken sınıfsal farkların var olduğunu bilir. Fakat Smith’e göre ticari toplumun emek veren işçileri “üst katmanların gösterişli ve lüks yaşantısı ile karşılaştırıldığında çok basit ve sade” bir hayat

yaşamalarına karşın, “Avrupalı bir prensin yaşantısı ile çalışkan ve tutumlu bir köylünün yaşantısı arasındaki fark, bu köylü ile on bin çıplak vahşinin yaşamları ve özgürlükleri üzerinde mutlak efendi olan çok sayıda Afrikalı kralın yaşantısı arasındaki fark kadar büyük olmasa gerektir.” (Smith, 1997, s. 24-25) Kapitalizmi yüceltircesine kurulan bu cümleler Smith’in ifade ettiği şey daha güzel bir toplum modelinin maddi temellerini açıklamayı amaçlamaktadır. Belki de Smith’in bunları söylediği zamanki topluma bakmak gerekmektedir. İnsanlar bir şeyi savunduklarında ya da reddettiklerinde yaşadıkları çağın, coğrafyanın, kıtanın ne durumda olduğu yaşam tarzı da bu düşüncelerin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Smith’e göre sistemin büyümesi, toplumu sadece kendini düşünürcesine hareket etmeye yöneltse de aklın, bilimin, uygarlığın, büyümesine engel olan ne varsa bir kenara bırakarak “iyi bir toplumun” oluşmasında kapitalizmin payı büyüktür. Smith, sistemin oluşturacağı mal mülk ya da zenginlik insanları sınıflara ayırmaksızın eşit bir şekilde paylaştırılabilir diye düşünmektedir. Smith’e göre, üyelerinin büyük bir bölümü yoksul ve perişan durumda olan hiçbir toplum elbette, gelişkin ve mutlu olamazdı. (Smith, 1937, s.79)

Türkiye’nin kapitalizme geçiş süreci, Batı’ya nazaran daha gecikmelidir. Tarihsel gecikmenin nedeni ise, Osmanlı toplumunun sosyo-ekonomik yapısından kaynaklıdır. Türkiye’de Kapitalizm’e geçiş, burjuva cumhuriyetinin kurulması ve dünya emperyalizm dönemine girdiği bir çağa denk gelmektedir. Bugün tüm dünyayı saran kapitalizm etkisini fazlasıyla göstermektedir. Türkiye’ye geç gelmiş olsa bile geldiği andan itibaren hızlı bir dağılım göstermiştir. Kapitalizm, gerek tüketim kültürüyle, gerek kültür endüstrisiyle, gerek küreselleşmeyle gerekse ulus devlet politikasıyla tüm dünyada hakimiyetini sağlamaktadır. Emperyalizm, kapitalist sömürünün üst aşamasıdır. Modern kapitalizmin ve emperyalizmin en belirgin özelliği, sanayi sermayesiyle değil, finans sermayesi dinamiği üzerinden dünyaya yayılıp hakim olmaya çalışmasıdır. Bugün dünyadaki hakim güçler finansal sermaye etrafında gelişen tekellerin yarattığı bir avuç kişinin temsil ettiği oligarşinin aktörleridir. Gerçek oligark, dünya nüfusuna oranla bir avuç kişidir. (Tokalak, 2017, s.19).

Kapitalizm her dönemde, kıtasal, ulusal, bölgesel, lokal ve küresel anlamda var olmayı başardı. Bugün dünya üzerindeki beş ülke dünya pazarı, çok uluslu gruplar

uluslararası borç (IMF) konularıyla küresel anlamda çok daha büyük bir boyuta ulaşmaktadır. Kapitalizm her dönemde hem birleştirici, tekleştirici hem de farklılıkları, aykırılıkları, eşitsizlikleri derinleştirici sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Burjuva devrimi sonrasında üretici güçlerin yolu daha da açılmış ve devrim sayesinde değişimi sistemin yararına hapsedip dondurmakla ve onun muhafazakarları olmakla sermayedar sınıfın bütün alanlarda gelişiminin yolunu tıkamayı başarmıştır. Geniş kitlelerdeki yoksullaşma, sömürü, aşınma, güç ilişkileri, tahakkümün insan bedeninden, içerisine yerleşmesi gibi neticeler, modernitedeki kul'dan birey'e evrilme; kardeşlik, eşitlik, adalet, özgürlük, yaratıcı düşüncenin sınırsızlaşması gibi amaçlarla ters düşmektedir.(Başat, 2006, s.169) Bugün sırf tüketim için dünyadaki en kötü şeylerden birisi olan savaşlar ortaya çıkmaktadır, silah, mühimmat hepsi tüketilmek için üretilen, tüketilsin diye savaş terör gibi kavramların ortaya çıkmasını sağlayan bir sistemdir.

Kapitalizm sadece gizlenerek kavramlara sızarak bunların hepsine bizzat kendisi sebebiyet vermektedir. Var olduğu bütün dönemlerde kapitalizm hem “yapıcı” oldu hem de “yıkıcı” olmaktadır. Kapitalizm sayesinde ilerleyen sanayi; çelik, motor ve yeni patlayıcılar silah sanayide bir yenilenme dönemine girmektedir ve aynı zamanda seri ateş edebilen tüfekler, top, çelik, zırh, çelik kuleler, zırhlı gemiler, tanklar, savaş uçakları, denizaltıları... gibi birçok aletinde doğuşuna sebep olmaktadır. Bu gelişmeler kapitalizmin yenilenmesine neden olmuştur aynı zamanda uluslararası düşmanlıklarında beraberinde sürüklemektedir. Çünkü; kapitalizm=para demek, para=güç demektir yani ulusların daha güçlü olmak için verdikleri bu mücadele de yine kapitalizm'in neden olduğu olumsuzlukların başında gelmektedir. Bu konu ile ilgili Jaures, “bulutun yağmuru taşıması gibi, kapitalizm de savaşı taşır,” demiştir. (Beaud, 2003, s. 232). Kapitalizm krizi ve zorunlu yeni Pazar arayışını sürekli kendini yenilemesi gibi özellikleri ulusal ve sosyal formlar olarak somut gelişimi ve ülkeler arası çatışma savaşı da peşinden sürüklemiştir. Her savaşta ya da krizde kapitalizmde zedelendiği düşünülmektedir. Halbuki kapitalizm her savaş sonrası yeniden yükselişe geçmektedir. Örneğin ikinci dünya savaşı sonrası imar ve onu izleyen refah dönemi sanayileşmenin ve sermayenin uluslararası bir hale gelmesi kapitalizmin dünya ölçeğinde yeniden canlandığı bir dönemdir. Bu bağlamda 1970 ve 1980 krizi bir bakıma kapitalizmin yükselişi ve ona eşlik eden ne varsa değişerek

gelişim göstermektedir. Savaşın harap ettiği kapitalist ülkelerin inşaaası sürerken aynı zamanda kendileri için olağanüstü bir refah döneminde beraberinde getirmektedir. Kapitalizm dünya ölçeğinde bir süreç, bir dünya sistemi olarak ortaya çıktı. Kapitalizmin Avrupa’da yoğunlaşmasının nedeni sömürgeciliğin Avrupalılara, hem kendi toplumlarını geliştirmelerini sağlayacak gücü vermiş olmasıdır. Modern dünyayı en iyi açıklayan şey bu gelişme ve gelişmeme dinamiğidir. (Blaut, 2015, s. 300).

Kriz boyunca dünya genelindeki eşitsizlikler ve farklılaşmalar daha da derinleşmektedir. Ve tabiyki dünya genelinde bugünde o zamanlarda en önemli para kaynağı bunca savaşın nedenlerinden bir tanesidir petrol’dür çeşitli krizlere sebebiyet vermektedir. Az nüfuslu petrol ihraç eden ülkelerle diğerleri arasındaki oyuk daha da derinleşmekteydi. Petrol krizi sayesinde bu petrol isteyen ülkeler stratejik bir mal haline gelen malları (yani değerlenen petrol gibi) kendi aralarında yeniden paylaşımı sağladılar ve gezegenin “yeni zenginleri” konumuna gelmektedirler. Bu ülkelerin kişi başına düşen ortalama geliri sanayileşmiş ülkeleride geride bırakmaktadır. Servetlere iktidardaki oligaşiler tarafından el konuldu ve bu ülkenin halkları da zenginlikten kendilerine pay olarak komşularından daha yoksul ülkelere gelen göçmen işçileri daha uygun fiyatlarla çalıştırmaktadırlar. Gelişmiş kapitalist ülkeler ve petrol üreticisi ülkeler (dünya nüfusunun %16.5’i) dünya üretiminin üçte ikisine sahip, buna karşılık Üçüncü Dünya ülkeleri (dünya nüfusunun yarıdan fazlası) sadece %15’ine; ve bunlar arasında Asya’nın ve Afrika’nın yoksul ülkeleri (dünya nüfusunun yaklaşık %30’u) dünya üretiminin sadece %2.4’üne sahip: Açlık, sefalet ve yıkıma maruz “başka bir dünya”. Ortalamalara bakıldığında açıkça görülen dünya ölçeğindeki eşitsizliğe bir de ulusal plandaki aşırı eşitsizlik ekleniyor. (Beaud, 2003, s.321). Kapitalizm özel mülkiyet temelli bir sistemler bütünüdür. Sistemin en temel özelliklerinden birisi zaten özelleştirme politikasıdır.

Bizzat bir güç olarak ortaya çıkan evrensel kıskançlık, kendini yeniden inşa eden ve farklı bir biçimde doyuran gizli bir aç gözlülük biçimidir... Özel mülkiyetin bu şekilde kaldırılışının gerçek bir sahipliği ne kadar az temsil ettiği, tüm kültür ve uygarlık dünyasının soyut olumsuzlanması il ve bırakın özel mülkiyeti aşmayı, ona sahip bile olmayan yoksul, ham, eksik bireyin doğallıktan uzak ilkelliğine gerilme ile gösterilir.” (Giddens, 2016, s.49). Özelleştirme yine tek bir sınıfın karına ilerleyen

bir sistemi destekler niteliktedir. Dünya araştırma faaliyetinin %40'ı ulusal savunma amaçlıydı ve dört yüz binden fazla da araştırmacı bunu geliştirmek ileri düzeye taşımak için araştırmalar yapmaktadır. Silahlanma için harcanan bu para bir buçuk milyar insanın yeterli sağlık bakımından mahrum olduğu bunlardan 570 milyonunun da ileri düzeyde yetersiz beslendiği ve üç milyar insanında sudan mahrum olduğu bir dünyada silah sanayisine savaşa ayrılan bu miktar çok fazladır. Peki buna sebep nedir?

Bir taraftan gezegenimizi birkaç defa tahrip edecek yıkım araçları birikirken diğer taraftan 1980'li yıllarda beş yüz milyon insan açlıktan ölme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sistem güçlüyü daha güçlü bir konuma taşırken güçsüzü de daha da aşağıya çekmektedir. Peki bu sistem tamamen kötü bir sistem midir? Elbetteki değil. Kapitalizmin iyi taraflarında vardır hem geçmişte hem günümüze baktığımızda; birkaç yüzyılda dokuma tezgahından, buharlı makineye bir dizi karmaşık işlemi yapabilen sanayi robotuna, matbaacılıktan telekomünikasyona, Amerika'nın keşfinden, uzayın keşfine bugün içinde yaşadığımız çağda zaten teknoloji ileri düzeydedir ve kapitalizm insanların beyinlerini kullanarak ürettiği herşeyi para için yapmış olsa da insanlık için, insanların hayatlarını daha kolaylaştırmaktadır. Bütün bunlar görmezden gelinmemelidir.

Fakat olumsuz kısma baktığımızda; Amerika yerlilerinin kırımını ve hazinelerinin yağmalanması, önce İngiltere'de olmak üzere kırsal yaşamın tahribi bugün bununla ilgili suç dosyası daha kalabalıktır aynı zamanda, yoksul köylülerin proleterleşmesi; kömür, petrol, madenler gibi yenilenemeyen kaynakların müsrifce kullanımı (tükenişinde ülkelerin karmaşasını yaşanan savaşları vs. tahmin etmek çok zor değil) , çevrenin kötüleşmesi ve özellikle suyun ve havanın kirlenmesi sonucu biyolojik yenilenmenin tehlikeye girmesi (Meksika'da temizlenmiş hava bazı kavşaklarda parayla satılmaktadır ve birçok binaya temiz hava sistemi yerleştirilmektedir sonuç olarak hava bile para ile satılacak duruma gelmektedir) nesiller boyu tehlikeleri sürecektir nükleer bomba (Hiroşima buna en iyi örnektir) insanın çalışma gücünün kas ve sinirsel gücünün sınırsız zorlanması (özellikle siyahilerin köle olarak kullanıldığı zamanlar) insanların beyinlerinin ruhlarının yorulması, ihtiyaçların çoğalmasının ve tatmin edilmiş biçimlerinin yenilenmesi, değerlerin, sosyal yapıların, motivasyonların ve davranış kalıplarının dönüşmesi,

karar mercilerinin çoğalması, sorumluluğun aşınması, ve bugün tüketim (insanların kimliklerine kadar), kültür endüstrisi gibi bir çok alana hükmeden kapitalizm görüldüğü üzere faydasından çok zarar teşkil etmektedir. Kapitalizm her gün yeni ihtiyaçlar yaratıp o ihtiyaçları karşılamak için parasal harcama satılma gücünü elinizde bulundurmanız gerekmektedir. Ve tüm bu alanlarda sermayeyi elinde bulunduranların istekleri önemlidir. Bu sebeple artık insanların toplumun ve doğanın metalaştığı bir dönemdeyiz ve bu metalaşma daha doğrusu kapitalist metalaşma bugün hiç bir zaman olmadığı kadar geleneksel ekonomiler, aile ekonomisi gibi en küçük alanlara dahi sızmayı başarmaktadır. Ve toplumsal yaşamda aynı zamanda para ilişkilerinin baskısı altında kalmaktadır. Günümüzde artık toplumlara ve dünyaya ekomi yön vermektedir. Önceki dönemlerde politik ve etik planda ele alınan sorunlar artık ekonomik terimlerle ifade edilirken; toplumda erkek, kadın, çocuk olarak insan varlığı sahip olunan parayla endekslenmiş hale gelmektedir. En ücra köşelerde toplumdan bağımsız adalardaki aileler de dünya ekonomisinin beklenmedik saldırısına maruz kalmaktadır. Artık ekonomi bilimi dünyasında ekonomik hesap sayesinde her sorunun çözüleceği, para her kapıyı açar da denilmektedir.

Ekonomi toplumlarımız üzerinde giderek büyüyen nüfusu, artık insanların akıl yürütme tarzları, düşünce biçimleri, yargıları ve kararları da ekonomiye göre şekillenmektedir. Yani sade herkesin yaşam şartlarının iyileşmesi, yaşam standardının yükselmesi değil, insanın varlığı ve çok daha önemlisi mutluluğu da artık ekonomik açıdan ferahlamak ile ölçülmektedir. Ekonomik açıdan büyüme ve kriz üreten güçlü kapitalist dinamikler, sürekli yeni ihtiyaçlar da yaratıyor ve satın alma gücüne sahip olan sınıflar ve kesimlerde sürekli ilerleme kaydetmektedir. Tabi bu tür ihtiyaçlar zamanla toplumun biraz daha alt kesimleri yani az zenginler ve fakir kesimler tarafından da arzulanır hale gelmektedir. İnsanların, toplumların ve dünyanın geleceği, hiçbir zaman olmadığı kadar acımasız bir şekilde genişleyip büyüyen para ilişkilerine hapsolmaktadır. Yakın dönemde gerçekleşen bu büyüme her ne kadar normal sıradan bir şeymiş gibi gelsede aslında bu insanlık tarihinde eşine rastlamaz bir durumdur. Zira insanlar hiç bu kadar doğadan bunca şey almamışlar, dönüştürmemişler, tahrip etmemişler, kirletmemişler ve hiç bu zamandaki kadar zarar vermemişlerdir.

Büyüme sürecinin hızlanması küreselleşmesi, tekniklerinin artması öylesine büyük dengesizlikleri ve yıkımları tetikledi ki; artık sonuçlar sadece lokal ve bölgesel değil, kıtalardan kıtalara geçen ırmakları, okyanusları da kapsar halde ve küresel bir sorun haline gelmektedir. Tarımdan taşımacılığa, sanayiden çeşitli hizmetlere (sağlık, kültür, enformasyon, eğlence, yönetimler, vb.) başlıca büyük kapitalist grupların baskısıyla yeni bilimsel-teknik bilgilerin harekete geçirilme durumu söz konusu (madde, enerji, canlı, stoklama) ve böylece Teknik bilimci tasarımların ve yeni malların (ürün, teçhizat, hizmet, vb.) hayata geçirilmektedir. Ve bütün bunlarda toplumun yaşam tarzını yeniden ve derinden şekillendiriyor, toplumların işleyişlerini etkilemektedir. Ve bütün bunlar yine sermaye sahiplerinin kar edebilme kaygısının bir sonucudur. Böylece sermayenin genişletilmiş ölçekte yeniden farklı bir biçimde sunulmasını sağlamaktadır. Bütün bunlar yapılırken insanların sosyal, psikolojik, ekonomik durumlarının iyileştirilmesi meselesi sürekli başka sefere ertelenerek önemli bir sorun olarak bile görülmemektedir. Ve tabiki günümüzde insanları etkisi altına alan iyi veya kötü bütün özellikleriyle teknolojidir. Teknoloji günümüzde kilit noktadır ve sermaye sahipleri bunun bilincindedir çünkü, bu yeni kapitalizmde üstte (başat) olmanın yolu, yeni teknolojilere ve onların değişik kombinezonlarına hakim olmaktan geçmektedir ve bugün bunun kontrolü yine sermaye sahiplerindedir. Bu bağlamda teknolojinin önemini Beaud şu sözlerle ifade etmektedir; Artık ülkeler için genelleşmiş kapitalizmin önde gidene olmanın yolu, yeni teknik gelişmelere hakim olmaktan geçmektedir. Nitekim Japonya’da teknolojinin büyümesine katkısı, 1970’te %20’den 1980-1985’te %40’a ve 1986-1990 aralığında da %60’lara kadar artmaktadır. (Beaud, 2003, s.410). kapitalizmin bilim üzerindeki etkisinin de ve denetimindeki bu artış gelecek projeksiyonunu da belirginleştiriyor aynı zamanda insanlığıda satın alma gücü olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayırmaktadır.

Kapitalizm hiç olmadığı kadar dünyaya ve toplumlara hakim olmuş durumda: XIV-XVI. Yüzyıllarda meta ekonomisi ve meta kapitalizmi daha sonra manifaktür kapitalizmi, sanayi kapitalizmi ve artık şimdilerde de teknik bilimci kapitalizm dönemini yaşamaktadır. İnsanların sahip olma arzusu, güç sahibi olma, bilme, yararlı tarzda hareket etmek ve birkaç bin yıldan bu yana da düşünme ve rasyonel bilgiye ulaşma, iktidar oluşturma, ideallere ve değerlere bağlılık insanların ortak özellikleri gibiyken son yüzyılda başlıca üç dönüştürücü güç: Devletler, bilimsel ve teknik bilgi, ve “kapitalizm” kavramı dahilinde harekete geçirici dinamikler etkili

olmaya başlamaktadır. Son on yılda da, bir taraftan vizyon ve proje yokluğu, diğer taraftan da liberal küreselleşmeyle teknolojik gücün çoğunu elinde bulunduran büyük firmalar sayesinde, kapitalizm toplumları ve aynı zamanda dünyayı dönüştüren bir sistem olmaya devam edecektir. Bu sistem teknolojinin hızla gelişmesi, emek üretiminin ve insani vasıfların hızla değer kaybetmesi üzerine çok hızlı değişiyor ve toplumun sosyal yapısını da hızla dejenere ediyor. Emeği de artık ölçülebilir bir değer olmaktan çıkarıyor.” (Tokalak, 2017, s. 14).

Bugün şu söylenilebilir ki, kapitalizm hiç olmadığı kadar güçlü ve diridir. Yeni olan kapitalizmin yeni bir çağı ve yeni bir boyutudur. Tarihsel formların çeşitliliği, sürüp giden, yapan ve bozan/ biçimlendiren ve biçimsizleştiren karmaşık bir sosyal mantığın, bir taraftan yapıcı yaratıcı diğer taraftan da bozucu ve yıkıcı üretim şekillerinin, yeni ve eski üretim ve sosyal formların, yeni üretim alanlarının ve yeni pazarların aynı zamanda yeni ihtiyaçların odağında çalışan varlığını sürdüren bir sistemdir. İster lokal ve ulusal düzeyde ve isterse dünya ölçeğinde var olan bir para (meta) sistemi, toplumlar karşısında göreceli bir göreceli bir özerkliğe sahip ve aynı zamanda sürekli biçimlenme ve şekillenme durumunda bulunmaktadır bu sayılan bütün özelliklerin hepsi tek bir kavramda birleşmektedir oda elbetteki Kapitalizm'dir. Schumper, Marx'tan yüzyıl sonra, 1942'de inovasyon dinamiğinde saklı “yıkıcı yaratıcılığın” önemine vurgu yapıyordu. Bu öyle itici harekete geçirici bir dinamik ki, sürekli yeni üretim prosedürleri, yeni makinalar yeni üretim ve tüketim nesnelere, yeni ulaşım araçları, yeni pazarlar, yeni tip endüstriyel örgütlenme biçimleri, velhasıl kapitalist insiyatifle yaratılan bir dizi unsuru ortaya çıkarıyor. (...) İşte bu yıkıcı yaratıcılık süreci kapitalizmin derin çekirdeğini oluşturuyor. (Beaud, 2003, s.416).

Kavram herşeyiyle incelendiğinde gezegenin kaynaklarının ve aktivitelerinin küçük bir azınlığın hakimiyetinde olması buna karşılık bir başka azınlığın da aşırı yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmış bir ortamda yani sanki gezegende fazlalıklı gibi yaşaması ne kadar doğru? İnsanların satın alma gücüne sahip olan kısmının tüm ihtiyaçları karşılanmak için gezegenin temel kaynaklarını yok edip, bütün dengeleri altüst edip gelecek nesillerin yaşamını tehlikeye atan bu süreç ne kadar doğrudur? Zira hepimiz insan olarak yaptıklarımızın iyi veya kötü sonuçlanmasından sorumluyuz ve bugün yaptıklarımızın sonucunda gelecekte olacak olanlardan da

sorumluyuz. Fakat böyle bir sorumluluğun realize olması için pusulamız ne olabilir, sorusuda önemlidir. Herhalde insanlar tehlikeyi algıladığında ve korkuyu hissettiğinde tam olarak ne denli büyük bir problem olduğunun farkına varacaktır. İnsanlar toplumların egemenlikleri altında alanlar, iktidarlarını kötüye kullanarak, insanların varlığını, bütünlüğünü, doğruluğunu ve en önemlisi gezegeni tehlikeye karşı karşıya bırakmaktadırlar. Kapitalizm ve dinamikleride ateşi harlamaya devam etmektedir. İnsanlar ulusal düzeyde, kıtalar ve dünya ölçeğinde buna son verebilecekler mi bilinmez... Aksi takdirde doğanın dengelerinin ve kaynaklarının tahrip edilmesi bir kaç büyük firmanın yada zengin insanların kontrolü altındaki piyasa, para aracılığıyla yerleştirilmekte olan küresel ayrımcılık, kalıcı boyutları artmaktadır.

2000-2010 yılları boyunca dünyada hiç olmadığı kadar eşitsizlikler çoğalmaktadır. Büyük ölçekli özelleştirmeler, kuralsızlaştırmalar, düzensizleştirmeler, finansın ekonomiler ve toplumlara daha da egemen olmasının yolunu açarken o yıllarda baş gösteren krizde sebebiyet vermektedir. Çin'in etkiliğinin üretiminin ticaretinin artması G8'in yerini G20'nin alması dünya kapitalizminin merkezinin Batı'dan Asya'ya doğru kaymasına neden olmaktadır. Daha o zamanlardan aşırı sömürüye maruz kalmış bir dünya kapitalizmin dinamikleri ve tüketimler veri iken, kapitalizmin ve insanlığın akıbeti üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bugün eşitsizlikler sokakta, ve televizyon ekranlarında o kadar doğal ki, artık bunu farketmeyecek duruma gelinmektedir. Oysa kentleri, peyzajları, insanların bilinç dünyasını biçimlendiriyor, gerilimler ve istikrarsızlıklar yaratırken, durumları, çatışmalarıda aynı zamanda şekillendirmektedir. Adalar, sahiller, yollar, şık rezidansla, şık bölgeler, aşırı zenginlerin korunmuş alanları diğer tarafta ise aileler kent çöplüklerinde ya da harap olmuş topraklarda hayata başka bir taraftan bakmaktadırlar. Bu belirgin eşitsizlikler, artık bir kader sayılırken görmezden gelinmektedir. Tarih boyunca bir vaka olarak algılanan eşitsizliklerin kapitalizmle birlikte her toplumda ve toplumlar arasındaki eşitsizlikleride pekiştirdiği her defasında yeni bir boyut kazandırdığı gözlemlenmektedir.

Kapitalizmin yükselişi, büyük ayrımların ve yıkımların yolunu açtı. Maddison'a göre; "miladın birinci yılında beş kıtada kişi başına düşen gelir eşit büyüklükteydi. 1820 yılında, Batı Avrupa'da kapitalizmin doğduğu topraklarda kişi başına düşen

gelir, diğer kıtalardan 2 veya 3 kat fazlaydı.” (Beaud,2003, s. 422). Kapitalizm her ne kadar elle tutulur gözle görülür bir varlık olmasada bütün insanlık onun sebep olduğu her türlü olumsuzluğu iliklerine kadar hissetmektedir. Örneğin doğa geçmişte yaşamış olan insanlar bile bilirler doğanın lütfuna kötülük etmemek gerektiğini. Artık herkes bilmelidir ki gezegen yara almaktadır. Başta yenilenmeleri yavaş ve karmaşık olanlar; su, hava, ormanlar, balıklar, toprak, biyolojik çeşitlilik olmak üzere kaynaklar her geçen gün daha da azalmaktadır. Sahip olunan teknolojiyle bütün bunlar tahrip edilip sömürülmektedir. Kapitalizmin olgunluğa eriştiği son 150 yılda, tüketici sayısı birkaç on milyondan bir milyara yükseldi ve bunların yaşam şekli doğadaki bu yıkımın asıl sebebidir zira topağa bağlı milyarlarca yoksul insan doğaya çok daha az zarar vermektedir.

2.1. Kapitalizm Emek- Değer Kuramı ve İşçi Sınıfı

Karl Marx’ın Emek-Değer teorisi kapitalizmin ve bu sistemin çarklarının nasıl dönüştüğünün bir göstergesidir. Kapitalizmin öncesinde olan bir sistem de emperyalizm geçmişte sömürülen işçi sınıfının tarihsel görevini belirler aynı zamanda birbirinde ayrılmış ve hem emek hem iş gücünün haddinden fazla harcanmasına müsaade etmeyip bunların yaşanmadığı bir dünya dönüşümü için çözümler üretip sunmaktadır. Çalışan ve iş yeri sahibi yada patron arasındaki alışverişi değerlendiren, sorgulayan, araştıran, Emek-Değer kuramı Marksizm’in temellerinden birtanesidir. Marks’ın çözüm önerisi ise şudur: Kapitalizmin yarattığı içinden çıkılamayan girdabı sonlandırmanın çözümü işçi ve işverenin arasında olan sınıfsal farklılıklar dolayısı ile işçi sınıfının mücadele etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kapitalizmin ortadan kalkmasını sağlayacak yegane sınıflar; yoksullar, toplumun görmezden geldiği, bir köşede unutulmuş, görmezden gelinen, dışlanan, ötekileştirilen insanlar değil, emek veren, çalışan, eğer mücadelesinden vazgeçmezse kazanacak olan işçi sınıfıdır. Bu sorunun çözüme kavuşmasının yolu ise üretim araçlarının herkesin kullanımına açık olmasını sağlamaktır. (Koç, 2014, s.3).

Marx Emek Değer teorisinin değeri, sistemde ücretlerin nasıl şekillendiğini kavramak ve bunu anlatmak değil, toplumsal gücü belirleyip, kapitalizmi oluşturduğu günden itibaren geçmişten temizlemek yok etmek için el birliğinin gerekli olduğunu düşünmektedir. Birlikte hareket etmesi gereken sınıf işçi sınıfıdır çünkü, kapitalist

üretim ilişkileri içerisinde sömürülmektedir. Marx burada çalışan üreten sınıfı fakir olduğu için değil kapitalizme hizmet eden sermayedar sınıf tarafından sömürüldüğü için bu sisteme dur demek zorunda olduğunu hatırlatmaktadır. Kapitalizmin en önemli silahı aldatma yağmalama, hırsızlıktan ziyade üretim için kullanılan makineler, fabrikaların, özelleştirmeye gitmesidir. Kapitalizmin oluşturduğu girdaptan çıkmak için sömürüye karşı birlik olmaktan başka çözüm yolu olmayan işçi sınıfı ancak makineler yada fabrikaların ortak kullanıma açılması özel mülkiyetin kaldırılması kapitalizm ve sömürünün sonunu getirecektir. Emek-Değer kuramının hakettiği şey çalışan emekçi sınıfın evreni değiştirecek gücü kendinde bulması ve bunu kavrayabilmesini sağlamaktır. Tarihe bakıldığında Dünya üzerinde çoğaltılan değer büyük bir kısmı kapital anlamda gelişmiş devletlerdeydi yani dünyanın çalışma alanları bugünün emperyalistleriydi. Fakat son 30-40 senedir değişen gelişen sanayi üretiminin büyük bölümü Çin Halk Cumhuriyetinde ve az gelişmiş ülkelerde uygulanmaktadır. Emperyalizmin hakim olduğu ülkelerde madencilik ve inşaat gittikçe gerilerken bunun aksine tarım sektörünün önemi gittikçe artmaktadır. Bunlardan da anlaşılacağı üzere emperyalist ülkelerin üretimi bırakarak onun yerine üretilen mallara ürünlere el koydukları gözlemlenmektedir.

İngiliz burjuvazisi örneğin, kendi yerli halkından sağladığı kardan daha fazlasını Hindistan'ın yerli halkından yada diğer sömürgelerinden oluşan binlerce kişiden sağlamaktadır. Sömürüye uğrayan proletaryaların bunun gibi fikirlerle yada oluşumlarla nedenleri yada sonuçları araştırılıp soruşturulmalıdır ve mücadele etmek zorundadır. Bu mücadele sonucunda başarılı olmak zorundadır çünkü ayrıcalıklı ülkeler kapitalist ülkelerin gün geçtikçe azalan bir bölümünün oluşmasına sebebiyet vermektedir. Marksist Emek-Değer teorisi malların fiyatlarının belirlenmesinde malların değerlerini anlamaya çalışmada kullanılacak bir araç değil sömürüye karşı sınıf mücadelesinin yapılması gerektiğini vurgulayan bir sistemler bütünüdür. Bu çerçeveden bakıldığında kapitalizmde karın kaynağının analizi kapitalizmin yol açtığı sınıf çelişkilerinin kavranması açısından hayati değer taşımaktadır. Geçmişte yine çalışan insanlar ayrı çalışanların yerine çok daha fazlasını kazanan insanlarda ayrıdır. Nitelikleri her ne olursa bir insanın başkasının emeğinin sonucunu elinen alan bir sistemdir. Uygar toplumda hemen hiçbir zenginlik, harcama ve lüks yoktur ki, açıkça insan emeğinden kaynaklanmasın (...) İnsanlar içtiği her bardak şarabın, giydiği elbisenin hesabını yapabilir. Birilerinin lüks şeylere sahip olması için kaç kişi

köleleştirilmiştir, kaç kişi alın teri ve emek harcamıştır, yetersiz beslenip aralıksız çalışmış, koyu bir cehalete itilmiş ve kaba duyarsızlığa sürüklenmiştir. (...) Mülkiyet, bugün yaşayan insanların günlük çalışmasının ürünüdür. Bugünün mülk sahiplerine ataları tarafından miras bırakılanlar da ayrıcalıklarına dayanarak savurganlık yapılarak hemcinslerinin emeğinin ürününe sahiplenmektedir. (Beaud, 2003 s.119)

Çalışan sınıfın sömürülmesi büyük kapitalist devletlerde 2000’li yıllarda mal sahiplerinin kazancının ana kaynağıdır. Kapitalizm sonunu getirecek olan insanları yine kendisi ortaya çıkarmıştır. Serveti elinde bulunduran güçlü sınıfın büyüyen ve yeni bişeyler ortaya çıkararak çalışan sınıfın arasındaki bu yarışa karşı göstermiş olduğu duruş ise gerici bir yağmalama kendi çalışanlarına faydalar sağlamak, emperyalizm aynı zamanda da kapitalizm için yararlı bir hale getirmek istenmiştir. Emperyalist sömürü yağmalanan kaynaklardan elde edilen para ile emperyalist devletlerin çalışan kesimleri değerli kazançlara ulaşmaktadır. Emperyalizmin hakim olduğu devletlerde genel tüketim mallarının fiyatları azaltılabilmektedir. Yağmalanma az gelişmiş devletlerden faydalanarak fiyatı düşük gıda hammaddelerle hayat daha minimal hale getirilecek batı biraz da zenginleşerek işinin gücünü satın almaktadır. Örnek olarak az gelişmiş bir ülke az gelire ve zor çalışma koşullarıyla meydana getirilen kıyafetler, tv, bilgisayar gibi eşyalar emperyalist devletlerin çalışanlarının hepsi bu üretilenleri daha düşük maliyetle elde edebiliyor hale gelmektedir. Buna karşılık olarak emperyalist devletlerde çalışan kesimin çok fazla gelişim devletlere nazaran daha kaliteli bir hayatın içinde olmasının zemininde kapitalist kazancın atmasından kaynaklanmaktadır. 2000’li yılların ortasına kadar kapitalizmin doğurduğu neticeler kapitalizmin oluşturduğu girdaba ve yoksulluğa karşı direnen işçiler bu sistemle ortak bir yol buldukça daha da sefilleşti; kapitalizm mezar kazıcıları olarak düşünülenler, emperyalizm ve kapitalizmi destekler bir biçim almıştır. Gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfları, bu ve benzeri nedenlere bağlı olarak, özellikle kapitalizmin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaklaşık 30 yıl süren Altın Çağı boyunca emperyalizme ve kapitalizme sahip çıktı, devletlerinin ve sermayedar sınıflarının emperyalist politikalarını benimsemiştir ve arkasında durmaktadır. İşçi sınıfının büyük bir kısmı kapitalizm çerçevesinde hayatından memnun olduğu müddetçe bir arayış içerisine girip alternatif bulmak için uğraşmamaktadır. Emperyalist ve sömürü talan kültürü sürdüğü müddetçe çalışan

kesim (işçi sınıfı) sistem doğrultusunda yaşamından memnun olsada olmasada buna mecbur bırakılmaktadır. Emperyalist sömürünün az gelişmiş devletin halkları ve sosyalist ülkeler açısından sürekli duruma getirildiği zamanlarda emperyalist devletlerin üretici sınıfı mülkiyet sahipleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Emperyalizmin hakim olduğu devletlerde az da olsa ara ara militan işçi eylemleride görülmüştür. Fakat bu işçi eylemlerinin hepsi sistemin çizdiği sınırlar dahilinde işçi maaşlarını artırma çalışma ve hayat koşullarını onarmaya yöneliktir. Üretici sınıf sakinleştirme, ehlileştirme ve kapitalizmle bütün olmuş mülkiyet sahiplerinin direndiği koşullarda zengin sınıfın genel ve uzun üretimi sağlayan sınıfın gelişimi sayesinde çalışan kesim tarihte kendisinin atıldığı girdaptan çıkardı; bu sistem dahilinde mutlu olacakları bir hayat, geleceğe umutla bakmak ve güvence verdi. Sistemin kişileştirici aynı zamanda yabancılaştırıcı gibi sebeplerden dolayı ruh hastalıklarına kadar insanlara bakım sağladı. (Koç 2014, s.10).

Günümüzde işçi sınıfının ve sermayedar sınıfının bu görevleri doğru kavraması konusunda son derece değerli bir rota işlevi görmektedir. Geçmişte yle bir işçi sınıftan bahsedilmektedir ki, bugün gelinen nokta o zamana nazaran daha normalleşmiştir. Öyle bir ortamdan bahsedilmektedir ki sanki çiftçinin iliği kemiği sömürülmüş, isyanlar ve çığlıklar gğu aşmıştır. Marx'ın işçi sınıfını neden bu kadar savunduğunu o yıllardaki yaşanan bu zlmlerden anlaşılmaktadır. Hazineseler biriktiriyoruz, büyük servetler kazanıyoruz, yoksulları mallarından mülklerinden edip, sıkıp suyunu çıkararak kesemizi işte böyle dolduruyoruz ve laneti üzerimize çekmeden önce yn tarama işçisinin ücretini sekiz groat (dört penilik gümüş para) yirmi liradan yarım krona düşüyoruz. Eğer mırıldanmaya kalkarlarsa ve derlerse ki, "Bu çok az," biz de onlara, "Ya bunu kabullenirsiniz ya da iş yokdiyeceğiz" onları işlerin iyi gitmediğine inandıracağız. Hiç bu kadar berbat durumda olmamışlardı ama bizi ilgilendirmez... Biz de düşük ücretle yoksul dokumacıları alıştırırız. cretleri daha düşürmek için olur olmaz hata buluruz. Eğer işler kötü giderse, sonucu hemen göreceklerdir. Ama işler iyi giderse hiçbir Şeyden haberleri olmayacak. Onlara arşafın denizaşırını ihracatının yapılmadığını söyleriz. Artık satmak için de bir çaba içinde olmadığımızı söyleriz (...) (Beaud, 2003, s. 44) Bu yoksul zanaatkarların, tüccar ve imalatçı için çalışan işçilerin asıl istedikleri Şey ne özgürlük ne de demokrasiydi, onlar sadece hayatlarını sürdürebilmek için düzenli bir Şekilde maaşlarını almak fakat gerçekten hakettikleri maaşı almak istemektedirler. Bugün bu

konu üzerinde dururken elbetteki geçmişte neler yaşandığında bakmak gerekmektedir. Bugün de toplumda en fazla (iş gücü) işçi sınıfı çalışmaktadır ve ne kadar çalıştıklarının karşılığını alabiliyorlar düşünmek gerekmektedir.

2.2. Kapitalizm ve Küreselleşme

Dünyaki insanların ekonomik, siyasi, iletişim ve sosyal açılardan birbirine yakınlaşması ve bir bütün olma yolunda ilerlemesine küreselleşme denir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte, değişen ve gelişen dünya düzeninde birçok yenilikler meydana gelerek dünyada yeni hareketlilikler görülmektedir. 21. Yüzyılda teknoloji çağının ilerlemesiyle birlikte evren tamamen küresel bir köy olmaktadır. Bugün çok uzakta olan insanlardan saniyesinde haber alabilmekte ve daha önce hiç görmediğiniz ülkelerdeki insanlar ile kolayca haberleşme sağlayabilmektedir. Küreselleşme insanlığın en fazla sorunu tüketimdir ve küreselleşmesinide genişletmektedir. Sömürü ve tüketim devlet aracı olarak sömürü ülkelerin tarih boyunca yaptığı ve bugünde devam ettiği sömürgecilik teknolojinin ilerlemesiyle birlikte uluslararası bazda eskisinden daha da güçlü bir şekilde ilerlemektedir.

Küreselleşme, nedenleriyle ve sonuçlarıyla gündelik hayatımızın bir parçası olarak hayatımıza sızmayı başarmıştır. Aynı zamanda küreselleşme ile ilgili bir çok teori olsada tam olarak ne olduğu halen tartışmalı bir oluşumdur. Küreselleşme, sermaye akışkanlığı, yatırımların, malların, hizmetlerin ve paranın küresel hareketliliği, ekonomilerin bütünleşmesi, küresel pazar, ulus-devlet sınırlarının ortadan kalkması, ulus-devletin çöküşü, çokuluslu şirketlerin küresel etkinlikleri, toplumsal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması, insanların küresel hareketliliği, küresel sivil toplumun ortaya çıkışı, küresel kültürün doğuşu, tüketim kalıplarının küresel bir örnekliliği, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması, iletişim ve bilişim sistemleri ağlarının varlığı, bilginin küresel akışkanlığı, paylaşılan çıkarlar, küresel ve ortak sorunların farkına varılması, küresel bilinçlilik, küresel kimlik ve küresel siyaset ile küresel kurumların işlevselleşmesi vb. olarak ifade edilmektedir. (Çoban, 2002 sayfa:119) Tanımlamadan da anlaşılacağı üzere küreselleşme süreci çok sayıda olgu ile ilişki içerisindedir. Teorik olarak küreselleşmeyi çözümlenemeyen netlemek zordur bu sebeple her yeni olgu onu daha da çözümlenemeyen bir anlam derinliği sağlamaktadır. Küreselleşme teorik anlamda “hem dünyanın sıkışması hem de bir bütün olarak

dünya bilincinin yoğunlaşması” düşüncesi ortaya atılmıştır. Başka bir söylemle “idealist bakış” tarafından küreselleşme, dünyanın kendinde oluşundan kendi için oluşuna doğru değişme sürecidir; bu süreçte, küresel anlamda şekillenme dünyayı küresel olarak değişmesine sebep olmuştur. (Çoban, 2002 s.119) Toplum da küreselleşmektedir. Artık insanlar kurgulanmış bir sanal dünya içerisinde tanışıp nerdeyse birbirlerinin aynısına dönüşmektedirler yakından takip ettiğimiz sosyal medya bunun en temel örneklerinden yalnızca birtanesidir. İnsanlar kopyadan ibaret kendi doğasından uzaklaşmış bir yapı oluşmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle iletişimin daha kolay hale gelmesiyle artık insanların bilgiye daha kolay ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Tabi ki bu bilgilerin hepsi tamamen doğru değil bu konuda araştırmak son derece önemlidir. Globalleşme ile dünyadaki bütün herkes hatta ülkeler birbirine zincirle bağlı halkalar gibi bağımlı durumdadır. Örneğin bugün Fransada bir kriz yaşansa Türkiyede de yankı bulmaktadır yada doların yükselmesi yada düşmesi dolaylı yoldan bizide etkisi altına almaktadır. Yada iki ülke arasındaki savaş bütün dünyayı dolaylı yoldan etkilemektedir. 1. ve 2. dünya savaşı buna en iyi örnektir. Ya da bugün içinde bulunduğumuz salgın ulaşım sayesinde hız kesmeden yayılmıştır.

Kapitalizm sisteminin artık eskisi gibi olmadığını içerisinde boşaltıldığını düşünen ABD eski çalışma bakanı Robert Reich ‘Kapitalizmi Kurtarmak (Azınlık için değil Çoğunluk için)’ adlı kitabında ve aynı zamanda belgeselinde farklı mesleklerden ve farklı görüşte olan bir grup insanla kapitalizm sistemine ilişkin bir konuşma tartışma ortamında geçmektedir. kapitalizme yönelik oluşan tehdidin sebebinin artık ne sosyalizm ne de faşizm olduğunu söylüyor; tehdit, modern toplumların ihtiyacı olan denge ve büyümeye yönelik güvenin sürekli olarak altının deşilmesi. Reich sistemin yukarıdaki bir grup azınlık için mi yoksa çoğunluk için mi çalıştığını sorgulamaktadır. Adil ve etik bir sistem olması için çoğunluk için çalışan bir sistem olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Hükümetin serbest piyasayı kontrol etmesi gerektiği özellikle şu hususlara dikkat etmesi gerektiğini düşünmektedirler; mal mülk, tekel, kontrat, iflas ve kuralların uygulanmadığı denetlenmelidir. Yönetim en büyük ekonomik güce sahip olanların çıkarlarını değil halkın çıkarlarını düşünmelidir. Aynı zamanda kitap ve belgeselde vurgulanan bir diğer husus da insanların birlikte hareket ederek bu tarz eşitsizliklerin üstesinden gelebilecek gücü kendisinde görmelidir. Yönetim halkı ayrıştırarak bu birliğin önüne geçebilir

unutmayın gücünüz sayınızda gizlidir, kuralları değiştirmek bizim elimizdedir. Tam da buna örnek olarak sanat bu hususta önemlidir. Sanatçının gözlemleri bu anlamda topluma ışık tutacaktır.

3.KAPİTALİZM VE GÜNCEL SANAT

Şahsen sanatın iddiasının giderek arttığını düşünüyorum. Sanat hayat olmak istiyor.

- Jean Baudrillard

1. Dünya savaşı'nın toplumda yaratmış olduğu enkaz parasal anlamda güçlerin muasır burjuva yaşamını diri tutmak için desteklemesi ve emek arasındaki sürekli yaşanan çatışma bütün bunlar Dadaizmin başlayıp ilerlemesine olanak sağlamıştır. İsviçre savaş başladığında tarafsızlığını ilan etti ve sonrasında Zürih ve farklı devletlerde sanatçıların toplanma merkezi haline gelmiştir. Dada hareketi 1916'da ortaya çıkan fakat 1920'lere kadar Avrupanın birçok kentine yayılan Dada bazı genç sanatçıların dünya siyasetine ve burjuva değerlerine karşı gelişmiş, hiçbir sanatsal programla ortak bir tutum sergilememiştir. Sanatı değiştirmek değil yok etmek amaçlanmıştır. Bunun nedeni ise, dünyanın gidişatına karşı derin bir çılgınlığın ifadesidir. Dada'nın bu sanat karşıtı duruşunun en belirgin ifadesi ise Marcel Duchamp'ın hazır nesnelere. Sanatçının hazır nesne kullandığı ilk yapıtlarına 1913 yılından itibaren 'Bisiklet Tekerleği' ile başlamış ardından 'Şişelik' ve 20. Yy'ın en çok tartışılan 'Çeşme' gibi yapıtlarda devamında gelmiştir. Duchamp yaşamdan

alınan bir kesiti yapıtın içine entegre etmemiş sıradan bir nesneyi doğrudan sanat yapıtı olarak önermiştir. Nesneyi temsili bir çerçeveden çıkararak bu tavır, yaşam ile sanat arasındaki sınırları kaldırmaktadır. Duchamp sanatın ne olduğuna ilişkin alışlagelmiş estetik değerlendirme ölçülerini beklentileri yerle bir ederek beğeni ölçütlerinin nasıl şekillendiğini sorgulayarak sanatta retinal hazzı reddetmiş, sanatı yetenek ve beceri eyleminden bir düşünme eylemine dönüştürmüştür. O zamanlardan itibaren artık sanatta önemli olan kavramdır, düşüncedir; emek, biçim ya da biçem değildir.

Dadaizmin yıkıcılığından sanatın hiçbir alanı kurtulamıyordu ne dil, ne edebiyat, hiçbir şey. Dada zengin kesimlerin toplumunda yer edinmiş asla değişmez kültürel dinamikleri kültleri yok etmenin peşindeydi. Müzeleri vazgeçilmez bir tapınak gibi yücelten ve onun dışına çıkamayanlar için Dada çok çaba sarfediyordu. Yücelikten eserlerle çocuksu çizimler, yazılar yazarak onları alışılagelmiş için elinden geleni yapıyordu. Günlük yaşama dair ev aletlerinin adları değiştirilerek bir eser olarak sergilenmekteydi. Dadaist sanat hazır nesnelere üzerinde değişiklikler yaparak 'ready made' (hazır yapım) diye isimlendirilerek yeni bir sanat'ın doğuşunu gerçekleştiriyorlardı. (sürmeli, 2012, s. 338) Bugün kavramsal sanatın oluşumunda Dada hareketi çok önemli ve değerlidir.

Tahakküm ve sömürü düzenini olanaklı ve sürekli kılmak adına yapılandırılan tüm mekanizmalar ile iktidarın binlerce yıllık dilinin birlikte kurduğu yalanlar sistematğinde sanatçının açtığı her oyuk, sıradanlaştırılan, normalleştirilen, doğallığa büründürülen görünümünün altında başka görünüm ve zenginlikler bulunduğunu ortaya koyar. Bu, Duchamp'cı söylemle sanatçının, bilindir, görünen görüntünün, bilinmeyen (ve kavranamayan) bir gerçekliğin izdüşümü olduğunu ayırmasamadır. "Sanat 'başka' deneyim için erişilmez olan bir boyutu, içinde insanların, doğanın ve şeylerin bundan böyle yerleşik olgusal ilkesi altında durmadıkları bir boyutu açar. (Başat, 2006, s.356). Biçimi önemseyen geleneğin 'sanat için sanat' ilkesine karşıt olarak 'düşünce için sanat' ilkesini oluşturan Dada hareketinin temsilcisi olarak bilinen Duchamp'ın düşüncesine göre sanat; sanatçıların yalnızca hisleri ve fırçaları arasında oluşturdukları biçimler değil, izleyici, düşündürüp araştırarak bulduğu için bir buluştur. Duchamp'a göre eserin içeriği ne anlattığı eserin görüntüsünden çok daha önemlidir. Baudelaire'in yıkıcı dürtüleri, hiçbir zaman bu dürtünün yöneldiği

şeyi yok etmekle ilgilenmez. Bu, onun alegorisine de yansımaktadır ve alegorideki gerici eğilim bundan kaynaklanır. Öte yandan, alegori, tam da bu yıkıcı taşkınlığında, ister sanat olsun ister hayat” mevcut düzen’den kaynaklanan yanılısamayı dağıtma derdindedir: Bu düzenin şeklini değiştiren ve katlanılır gibi görünmesini sağlayan bütünlük ya da organik tamlık yanılısamasıdır bu. İşte alegorinin ilerici eğilimi burada yatar. (Artun, 2015, s.94) Bugün sanatçılar farklı alanlara girerken ya da düşüncelerini ifade ederken hiç bir kısıtlama (içerik, malzeme) olmaksızın hür bir biçimde sanatılarını icra edebiliyorlar ise bu Dada hareketi sayesinde. Sadece sanat da değil farklı alanlarda da değişimler söz konusudur bunlardan birisi de sosyoloji ve kapitalizmdir; Yine aynı yıllarda, K. Marx ve F. Engels de kapitalizmi devirmenin yollarını araştırıyorlardı. 1848’de birlikte kaleme aldıkları Komünist Manifesto’da kapitalizmi zorla devirerek üretim araçları üzerinde hiçbir mülkiyetin olmadığı, ortaklaşmacı bir düzenin peşinde olduklarını ilan etmişlerdi.” (Yılmaz, 2013, s.153-154).

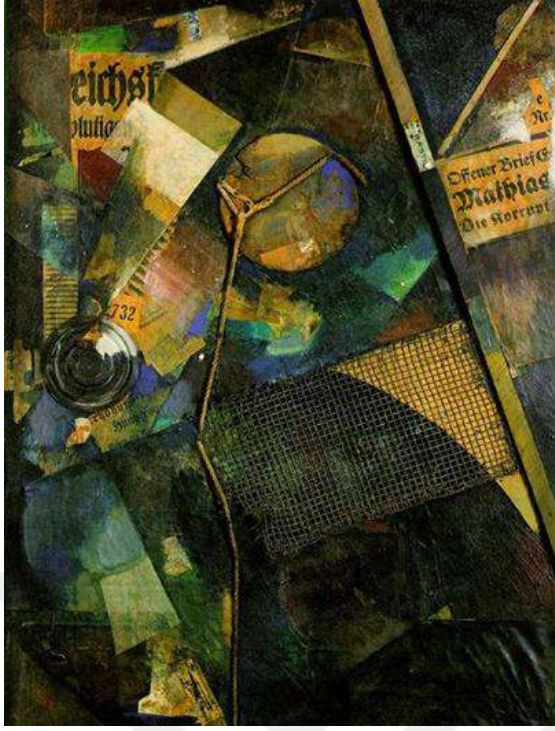
Kapitalizm sadece o alanla ilgilenen düşünürlerin değil sanatçıların da dikkatini çekmektedir. Sanatın sınıflandırıldığı o dönemde bir diğer önemli olay ise Ali Artun şu şekilde açıklanmaktadır: 1929 yılında Tretyakov Müzesi’inde düzenlenen “Birinci Deneysel Marksist Sergiden Bu sergi, sanatın sosyo-ekonomik temelini ve sosyo-politik rolünü ortaya çıkararak sınıfsız sanat düşüncesini yıkmalı. Bu amaca uygun olarak Birinci Marksist Sergi, “yönetici sınıfları” temsil eden tual resmi ve anıtsal heykeller ile, o zamana kadar sanattan sayılmayan ve yalnızca gündelik hayat müzelerinde izlenebilen “ezilen sınıflara ait sanatı” biraraya getiriyor. Küratörlere göre bu düzen, yalnızca “sınıflar arası çatışmayı gözler önüne sermekle kalmıyor... sınıfsız sanat anlayışını destekleyen bir efsaneyi, ulusal sanatın uyumlu olduğu efsanesini de parçalıyor. (Artun, 2019, s.141). Marksist eleştiri, sanatçıların ve çalışmalarının insanların baktıklarında göremedikleri anca araştırılarak ya da mercek altına alınarak ortaya çıkardığı marksizm, modernizmin bambaşka taraflarını araştırmaktadır. Güncel sanatın bugünkü paradigmaları düşünüldüğü zaman marksist eleştiri ve savunduğu düşünceler ile ilgili tamamlayıcı bir savı irdelediği aşikardır.

Karl Marx görünürde ‘gerçek’ gibi olan fakat derinlere indiğimizde asıl gerçeklerin ortaya çıktığını görür. Marksist düşünürler eserlerin tamamen toplumdan bağımsız üretildiklerini düşünmez ve hatta bazılarına göre eserlerin oluşumunda toplumun

etkisi büyüktür ve eserler ona göre şekillenir. Marx sanatın insanları ya da toplumu değiştirip dönüştürebileceğine inanır. Sanat sayesinde toplum 'öteki' lere karşı bir anlayış kazanmaktadır. Ve bunun neticesinde toplumdaki yabancılaşma daha da alt seviyeye düşer. Marksistler sanat eserinin yorumlanması noktasında toplumun geçmişini de unutmadan hareket etmesi konusunda ısrarcıdır. (Barrett, 2014, s.63). Kapitalizmin zenginler ve işçi sınıfı olarak insanları ikiye ayırdığını eserlerinde işleyen bir sanatçı olan George Grosz, zayıflamış işçileri, diğer insanların pahasına tıka basa doyuran aşırı beslenmiş zenginlerle kıyaslayarak iki ayrı kutup olarak betimler. Sanatını sınıf mücadelesinin bir silahı olarak gören kararlı bir komünist olan Grosz karikatürüst eserlerini 1920'li yıllarda insanlarla buluşturarak o zamanlardaki vahşeti sanatı ile bugünlere kadar ulaştırmıştır. Yani kapitalizmin o zamanlardan açmış olduğu oyuk, ayrıştırma, sınıflandırma bugün daha da artarak devam etmektedir.

Resim: 3.1. George Grosz, Sabah Saat Beşte, İdareci Sınıfın Yüzü, 1921
Erişim: <https://www.moma.org/collection/works/115081>

Resim:3.2. Kurt Schwitters, Merz 25, 1920, duralite, karışık malzeme, 104x79 cm.

Erişim:<https://www.akg-images.co.uk/archive/Merzbild-25-A.-Das-Sternbild-2UMEBMYJZKVOH.html>

O dönem sanatçılarından Kurt Schwitters Ticaret bankası anlamına gelen Kommerzbank sözcüğünün açıkta kalan dört harfini başka şeyleri de çağrıştırdığı için seçmiştir. Schwitters'in hosuna gitmesinin nedeni Fransızcadaki merde (bok) sözcüğünü çağrıştırdığı ve Almanca sözcüğün saygınlığıyla bir karşıtlık oluştuğundan dolayıdır. Yine bu sözcük Merzchaf (atılmış koyun) ya da Schmerz (acı) gibi başka sözcük oyunlarında çağrıştırmaktadır. Kapitalizm konusuyla ilgilenen Türk Sanatçı Yüksel Arslan da bu konuyu o kadar çok incelemiş ve üzerine o kadar çok eser üretmiştir ki onun için 'kapitalin ressamı' denilmektedir.

Resim: 3.3. Yüksel Arslan, Arture 153, Kapital II A(EI)Kağıt Üzerine Karışık Teknik, 38.3x48.8cm 1970.

Erişim: <https://dirimart.com/tr/exhibition/le-capital/>

Yüksel Arslan çalışmalarını oluştururken bitki, kan, idrar, toprak gibi alışılmışın dışında malzemeler kullanmaktadır özellikle modernizm zamanı boyanın dışına çıkmak pek alışık olunan bir durum değilken. Kendi çalışmalarını 'Arture' serisi olarak bir başlık altında toplamıştır ve yüzlerce eser üretmiştir. Marx Engels ve Lenin'in kitaplarını okumuş ve önce Marx'ın 1844 El yazmaların'ın etkisiyle yabancılaşmalar, arkasından 1980'e kadar Kapital-Arture'ler serisi üretmiştir.

Resim: 3.4. Yüksel Arslan, Arture 181, Tekelci Devlet Kapitalizmi, 71x82 cm, 1976.
Erişim: <https://vesaire.org/yuksel-arslan/>

Resim:3.5. Yüksel Arslan, Arture 159, Kapital IX (Kolonyalizm), 30x40 cm, 1971.
Erişim: <https://sandikblog.wordpress.com/2013/10/27/kapitali-resimleyen-adam/>

Kendisini ressam olarak tanımlamamaktadır, Ferit Edgü de Arslan'a ressam dememek için okur-yazar sözünden yola çıkarak çizer-yazar olarak adlandırmaktadır. Yüksel Arslan Marx'ın Kapital'de geçen bazı kısımları işaretledikten sonra onun kendisinde çağrıştırdığı şeyi resmetmektedir. Sanatsal hazza hizmet eden seyirlik resimden çok seyirciyi düşündürmesini hedeflemektedir. Kapital-Arture serisinde emeğin sömürülerek kapitale (semayeye) dönüştürülmesinden yerküreye yayılışına değin Marx'ın kitaplarında makallerinde geçen düşüncelerine biçim kazandırmayı hedeflemektedir. Karl Marx'ın Das Kapital isimli kitabını direk eserinde kullanan bir diğer sanatçı ise Halil Altındere'dir. Altındere, kitap da silah şeklinde lazerle bir oyuk açıp içerisine de silah yerleştirerek kapitalizme bu bağlamda bir göndermede bulunmaktadır.

Resim: 3.6. Halil Altındere, Das Kapital, Lazer Kesim Kitap, tabanca, 21,5x15x4.3 cm. 2009.
Erişim: <https://universes.art/en/nafas/articles/2015/halil-altindere/img/13>

“Kapital gücün işaretleri ya da suretleri her yerde. Hayatın dört bir yanını saran bu değerler sisteminde artık, sanat eserleri de insan duygularının, arzularının, hayal güçlerinin ya da sosyal ideallerinin ifade edilışinden ziyade (ya da duyarlı Jacques Ranciere'nin paylaşmamız için bizi kışkırttığı şeylerden farklı olarak) sık sık başarı işaretleri olarak görülüyorlar. Sermaye kültü, dayatılan kapitalin gücüne ve herkes için politik doğruculuk uygulamasına inancın kaçınılmaz ifadesinden başka bir şey değil. Bunun en geniş çaplı tasviri ise

altının renginde bulunabilir. Altın fetişmi her yerde. Halil Altındere bunu mükemmel bir şekilde anlıyor ve yaşam alanımıza dair her detayın üzerine çöken yabancılaştırmanın kötü yönlerini açığa vurmak amacıyla eserlerinin pek çoğunda kullanıyor. Zenginlik güç ve şiddet sembollerini bir araya getiren fetişist nesnelere üretmek için de detournement stratejisini uyguluyor.” (Altındere, 2019, s.25).

Resim:3.7. Halil Altındere, Golden Gun, Altın Kaplama Bronz Enstalasyon, 21x18x3,5 cm. 2015
Erişim: https://www.nbk.org/en/editionen/altindere_golden_gun.html

Resim:3.8. Halil Altindere, Mekap, Bronz Heykel,2013
Erişim: <http://www.sanatatak.com/view/gerceklik-baska-yerde>

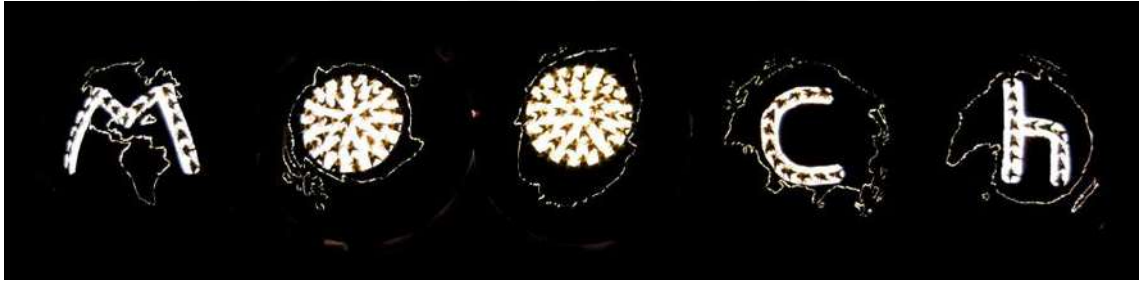
Resim:3.9. Halil Altindere, Bitcoin Hip Hop Necklace, Altın Kaplamalı bronz Enstalasyon, 2017.
Erişim: <https://halilaltindere.com/project/bitcoin-hip-hop-necklace/>

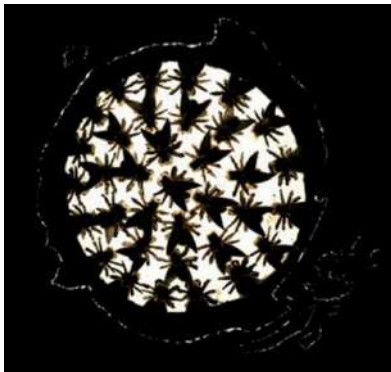
Resim:3.10. Halil Altindere, Hands of Houdin Altın Kaplamalı Bronz Heykel ve Polis Keleşesi, 2019
Erişim: <https://halilaltindere.com/project/hands-of-houdini/>

Halil Altındere Kapitalizmi altın rengiyle bütünleştiren bir sanatçıdır. Tez kapsamında üretilen işlerde sanatçı ile en büyük ortak noktada budur. Altın dünyadaki bütün kıtalarda bütün ülkelerde değerli bir madendir ve bugün bütün ülkelerde hükmünü sürdürmektedir. Kapitalizm eşittir para demektir. O yüzden de bu konu anlatılırken altın rengide kapitalizm'e gönderme olarak kullanılmaktadır. Tez döneminde yapılmış olunan bu eser şu şekilde açıklanmaktadır:

"Ben tanrı tarafından bu devlete gönderilmiş bir at sineğiyim. Ve bu devlet, koca cüssesi nedeniyle yavaş hareket edebilen ve canlanması gereken bir attır. Ben de tanrı'nın bu devlete musallat ettiği bir at sineği gibi bütün gün boyunca her yerde sizi uyandırıyorum, hareketlendiriyorum, azarlıyorum ve ikna ediyorum. Ve eğer tanrı sizi düşünerek bir at sineği daha göndermezse, hayatınızın geri kalanını uyuyarak geçirirsiniz." Sokrates'in bu sözleri üzerine onu temsilen metafor olarak ele alınan altın rengi at sinekleri ile yazılı olan "mooch" (Aşırma) kelimesi üzerine bir sorgulama niteliğinde yapılmış olunan çalışmada arka kısımda kalan dünya haritasını da yine beş ayrı parçaya bölünmüştür şimdi üzerine düşünelim ve sorgulayalım aşırmanın nedenlerini sonuçlarını... Çünkü yine Sokrates'in de dediği gibi "sorgulanmamış hayat yaşamaya değmez."

Resim: 3.11. Tuğba Aydın At Sineği, Akrilik boya, plastik sinek plastik aydınlatma, 5 adet 25x25x10 cm. 2019.

Günümüz Sanatında Sanatçı donanımını yalnızca sanattan değil onu besleyen alanlardan da yararlanmaktadır; sosyoloji, ekonomi, siyaset, felsefe, psikoloji vs. toplumu ilgilendiren herşey sanatı da etkilemektedir. Joseph Beuys'da sanatın bütün

alanlara girmesi kanısında olan bir sanatçıdır. Beuys bu konuyla ilgili; “sanat sanat yapıtı sosyal organizma inşa edebilmek için önce yıkmak durumundadır” der. Beuys sanatı toplumsal ideallerini dile getirebileceği alternatif bir alan olarak da görmektedir. (Antmen, 2014, s.211). Kapitalizmi konu alan bir diğer önemli isim Santiago Sierra. Sierra, kapitalizmin bir dünya inşa ettiğini ve bununda saklı yönleri ve kendi içinde iktidar savaşları yaşadığını ve bununla ilgili araştırmalar yapmaktadır. Genel anlamda sosyal açıdan halkın kendi haklarından, maliyeti düşük işçi olarak çalışan insanların yağmalanması, emeğin yok sayılmasından bahsederek bunları gözler önüne sermektedir. Sierra, pratiği boyunca sömürü ve ötekileştirme yoluyla egemenliklerini ortaya koyan sosyal, politik ve ekonomik güç sistemlerini araştırmış ve en çok 1990'ların sonlarında, imtiyazsız insanlara sıradan veya aşağılayıcı görevler üstlenmeleri için para ödediği eserleri bu konu ile ilgili önemli çalışmalarındandır. Sierra bu çalışmalarını, fakirleri çok az ücret karşılığında basit emek için istihdam eden iş uygulamaları mantığına göndermede bulunmaktadır.

Resim: 3.13. Santiago Sierra, Yok Edilmiş Kelime, 10 Kanallı Video Enstalasyon, 2013.
Erişim: <https://bruceephillips.com/curating/santiago-sierra>

Sierra'nın çalışmaları, kapitalizmin sert ekonomik gerçekleriyle rezonansa giren belirli yerlerde inşa edilmiş veya konumlandırılmış tekil dev sözcükler içermektedir. Yok Edilmiş Kelime bu serinin en yeni ve en iddialı çalışmalarından birtanesidir. Eser, KAPİTALİZM kelimesinin yıkımını yansıtan 10 kanallı bir video enstalasyonundan oluşmaktadır. Her mektup, her bir yerin ekonomisi için önemli olan bir birincil ürün veya malzemeden oluşmaktadır ve mektuplar Avustralya, Avusturya, Almanya, Fransa, İzlanda, Hindistan, Papua Yeni Gine, Hollanda, Yeni Zelanda ve İsveç'te imha edilmektedir. Toplamda dokuz adet olan mektubun her birinde, ekonomik ve politik güç ilişkilerinin belirli yerel bağlamlarına atıfta bulunmaktadır. Bütün olarak, Sierra'nın dış kaynaklı KAPİTALİZMİ, küresel mali krizin geniş kapsamlı sonuçlarından yararlanarak kapitalizm sorununa dikkat çekmektedir.

Günümüzde; sanat eşittir hayat demektir çünkü; sanatta sınır olması demek onu kısıtlamak ya da belirli bir kalıp içerisine hapsetmek demektir geçmişte sipariş üzerine yapılan yağlı boya tablolar, heykeller ya da kara kalem çalışmaları yani birisinin isteği üzerine hazırlanan eserler belli bir sınırlamalayla yapılırken (burjuva veya kral) güncel sanatta bu kaygılara yer yoktur. Geçmişte de bugün de kapitalizm için söylenecek en önemli söz sistemin tek düşündüğü kendisi. Bu kavram için daha önemli hiç bir şey yoktur. Adalet, eşitlik, özgürlük, hak, hukuk, sağlık, refah, kültür ve daha sayılabilecek bir çok şey onun için hiç önem teşkil etmemektedir. Bu konuya ilişkin tez kapsamında yapılan 'Sadece Kendi' isimli eser tam da bu konuya değinmektedir. Gözle görülür elle tutulur bir kavram olmayan kapitalizmin vücut bulmuş halidir.

Resim: 3.12. Tuğba Aydın, Sömürünün Günceli-2(Sadece Kendi), 2019 28x13x5 cm.

Bugün sanatçılar farklı dallardan yararlanırken daha fazla okuyup, araştırıp, sorgulayarak ve günümüz teknolojilerinde yararlanmaktadırlar. Sanatçılar video sanatı yada performans sanatını kullanarak izleyiciyi de işin içerisine almaktadır. Bugün teknoloji sayesinde herşey değişirken sanat'ın aynı kalması da pek mümkün değildir. Sanat yaşamın her alanına dağıtılmadıkça özgür bir toplum oluşturulamaz. Herşey değişirken bazı şeyler yalnızca kılıf değiştirmektedir buna en doğru örnek ise sosyolojinin ve ekonominin en önemli konularından “Kapitalizm” dir. Kapitalizmin oluşturduğu yoksulluk konusunu işleyen bir isim de sokak sanatçısı olarak bilinen Biancoshock'dur. İşlediği konular şu şekildedir:

Sanatçının işlerinin birçoğu yoksulluk, kentsel çürüme, kapitalizm, modern stres ve doğa gibi temalar hakkında ciddi sorunlara işaret etmektedir. Özellikle iki evsiz adamın bir çöplükte yemek yediği, çiçekler ve bir ağacın ölümünü anan bir kart ve yanında boş bir bira şişesiyle sokakta uyuyan bir melek heykeliçisinin yer aldığı çalışmalarda yine bu sorunlara yapılan atıfları görmek mümkündür.

Resim: 3.14. Biancoshock, Borderlife, kanalizasyon kapagının içerisine Enstalasyon. 2016.
Erişim: <https://www.rudaw.net/turkish/culture/09042016>

Resim:3.15. Biancoshock, Borderlife, kanalizasyon kapagının içerisine Enstalasyon. 2016.
Erişim: <https://www.rudaw.net/turkish/culture/09042016>

Sanatçının en son yaptığı çalışma Romanya'nın başkenti Bükreş'te yer altındaki tünellerde yaşayan insanları gündeme getirmiştir. Milan sokaklarından yer altına açılan kapakların içine küçük boyutlarda modern ev duvar ve dekorlarını yerleştiren sanatçı, Bükreş'te de yer altında yaşayan insanların sesiz çığlığını duyurmaya çalışmış ve yer altına yine modern ev içine uygun tasarımlar yaparak ironik bir göndermede bulunmuştur. Sanatçı Ai Weiwei de bu ve bunun gibi toplumsal sorunları eserlerine konu alan sanatçılardan biridir. Ai'nin aslında tüm eserleri insanların acılarını anlatmaktadır. Mülteci krizini anlatmak, ya da onlardan birisiymiş gibi yapmak, ya da çiçekler yapmak... Hepsi de acılardan beslenerek gerçeği gün yüzüne çıkarmaktadır. Ayçiçeği Çekirdekleri adlı eseri sanatçının Tate

Modern’de gerçekleşen ve ilk defa uluslararası arenada ismini duyurmasına fırsat vermiştir. Sanatçının globalleşme, kapitalizm, Çin’in toplu üretim politikaları, kendi çocukluğu ve Mao zamanını anlatan bir yerleştirme-heykel olarak kabul edilmektedir.

Resim: 3.16. Ai Wei Wei, Ayçekşirdekleri, Porselen Ayçekşirdekleri Enstalasyon, 2010.

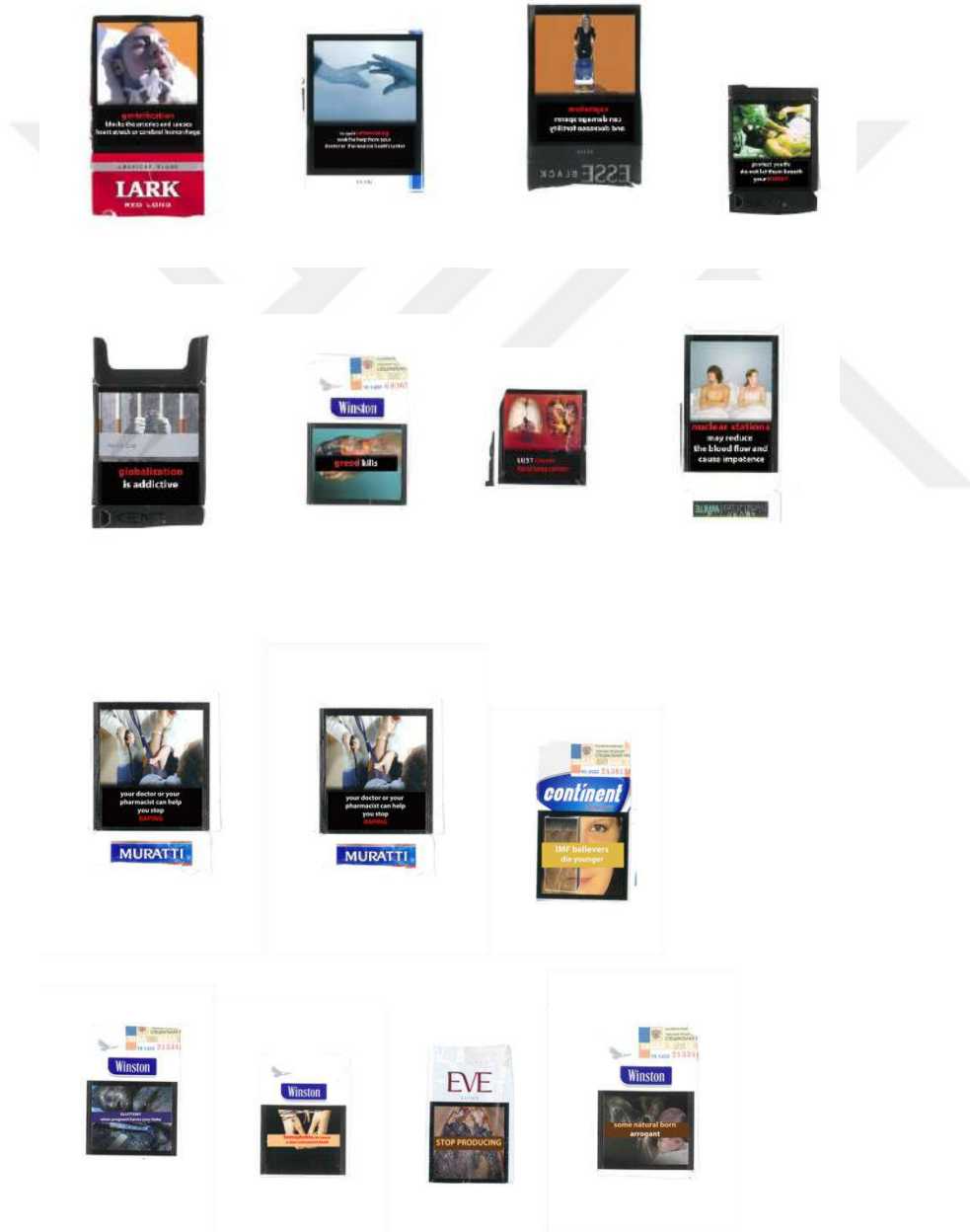
Erişim: https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/ai-weiwei-dunyadaki-en-kapsamli-sergisi-ile-istanbul-da_128618

Kapitalizmin toplum üzerindeki etkisine sigara paketleri üzerine yerleştirdiği yazılarla tepkisini gösteren ve sisteme farklı bir perspektiften bakan diğer bir sanatçı da Ferhat Özgür’dür. Özgür bu konu ile ilgili yapılan röportajda eserine ilişkin şunları söylemektedir:

“Topladığım sigara paketlerinin üstündeki resimleri aynen korudum ama altındaki yazıları değiştirerek seri fotoğraflar yarattım. Mesela orijinalinde şöyle diyor paket üzerindeki uyarı yazısı: ‘sigara içmek kan damarlarının tıkanmasına, ani kalp krizine ve beyin kanamasına yol açar’. Ben oradaki sigara içmek ibaresini ‘kentleşme/ Mütenalaşma’ olarak değiştirip cümlenin kalanını olduğu gibi bıraktım. Serinin tümü bu esasa dayanıyor, hepsinde sadece ‘sigara içmek’ ibaresini değiştirip kalan uyarılar aynen bırakılıyor ve böylece bedenlerimiz ve metabolizmamız üzerindeki gerçek öldürücü etkinin

sigara mı yoksa kapitalizm ve iktidar mı olduğu sorularını gündeme getiriyorum.” (F. Özgür, kişisel iletişim, 9 Kasım 2020)

Sanatçının seriler halinde sürdürdüğü hazır malzemelerden oluşan fotoğraflar buluntu malzemelerin ve imgelerin yeniden ele alınması üzerine odaklandığı için burada da biriktirdiği sigara paketlerinin üzerindeki metinlerin içeriğini değiştirerek bir anlamda sigaradan daha zararlı şeylere dikkat çekmektedir.

Resim: 3.17. Ferhat Özgür, Manifestolar, 15 Adet Sigara Paketi Enstalasyon, (Devam Eden Çalışma).
Erişim: <https://ferhatozgur.com/manifestos-ongoing-photo-project>

Kapitalizm'in özünü temelini oluşturan birincil nesne 'para'dır. Bunu eleştirel bir biçimde çok da amacına uygun kullanan, insanları düşünmeye teşvik eden yani sanatına izleyiciyi de davet eden bir diğer sanatçı da Ruby Anemic'dir. Anemic eserlerinde doları biçimsel olarak kullanarak çarpıcı yazılar yazmaktadır. Bugün dünya için en önemli para birimi dolardır. Dünya üzerindeki ticaretin yaklaşık yüzde altmış da yine dolar üzerinden yapılmaktadır. Bu sebeple tüm dengelerin şaşmasına neden olan bir para birimidir. Özellikle dolar bütün dünyayı etkisi altına almış durumdadır. Sanatçı çarpıcı cümleleriyle bunu vurgulamaktadır.

Resim: 3.18. Ruby Anemic, You Are My Slave , 2016.

Erişim: <http://www.quietlunch.com/money-talks-ruby-anemic/>

Kışkırtıcı, saygısız ve son derece eğlenceli Ruby Anemic, görüntü ve dil kullanımıyla etrafındaki dünyaya sert bir şekilde bakar. Birçok yönden, Minimalizm, Pop Sanat ve Dada'nın bir kombinasyonunu kullanan özlü modern sonrası sanatçıdır. Anemic, “çalışmasının kendisi için konuşması gerektiğine” ve Hiç Cesaret Yok ve Daha Fazla İhtiyacım Var gibi düşündürücü ifadeler kullanmaktadır. Anemic'in eserleri sanat tarihini, Duchampin ruhunu ve örneğin şarkı sözlerini kullanmasında popüler kültürü içeren bir silah olan 'Acil Durumda Cam Kırma' gibi parçalar

halinde yansıtmaktadır. Ruby Anemic'in çalışması, metin tabanlı, fotoğrafik ya da geometrik olsun, sadece sanatçının yorumuna değil, aynı zamanda her bireyin kendisine getireceği çok sayıda yorumu da içermektedir. Bu dinamizm aslında sanatçının en çok başarmayı hayal ettiği şeydir. Anemic'in sanatı, aracı ne olursa olsun, her zaman temel ilhamının sonucudur: yaşamın kendisi, sürekli akışta her bireye özgü bir şey, eserleri etrafındaki dünyaya sezgisel bir cevabıdır.

Resim: 3.19. Ruby Anemic, Don't Stop Using Me, 2014

Erişim: <http://www.simonstuderart.ch/en/ruby-anemic>

Resim: 3.20. Ruby Anemic, I Need You, 2016.

Erişim: <http://www.quietlunch.com/money-talks-ruby-anemic/>

Toplumsal sorunlar her ne kadar sanata konu olmuş olsa da kapitalizm sanatı da içerisine alarak para ya da meta haline getirmektedir. Ve hatta eleştirilen kendisi olsa bile bunu ustalıklı lehine çevirmektedir. Bazı sanatçıların popüler olma konusunda seçtiği yol piyasa sanatçısı olmaktır ve kapitalizm zaten bunu bilir ve para söz konusu olduğu zaman her türlü bu yolu desteklemektedir. Fakat sanatçı Banksy buna karşıdır. Eserlerinde her daim kullandığı dil muhalif olma yönündedir ve yine kapitalizme de muhaliftir. İktidara, kurallara, kurumlara... En başından karşı kuralları yıkarak işe başlayan bir akım. Ancak kapitalizm, her alanda olduğu gibi sanatta da popüler olan, “tutulan” ne varsa onu paraya çevirmekte mahirdir! Sokak sanatının da bu sistemde bir değeri olduğunu keşfeden kapitalistler, Banksy’i müzayede salonuna sokmakta, “duvarları bile söküp satmakta bir terslik görmez. (...) Kapitalistler Banksy’nin sanatını paraya çeviriyor, O’nun eserlerini sistemin pazarında satıyorlar. Bu durum, Banksy’nin muhalif sanatçılığından vazgeçtiğini, kendisinin “sistemin sanatçısı” haline geldiğini göstermez. Çünkü O, kendi çizgisinde sanatını yapıyor, üretmeye devam ediyor. Tersi durum net bir şekilde ortaya çıkar, Banksy doğrudan pazar için üretirse, çizgisinden vazgeçerse (ki günümüz dünyasında böyle davranan sanatçıların sayısı da az değildir) o zaman onu da söyleme sorumluluğumuz var. (Gümüş,2018 s.29)

Resim:3.21. Banksy, Çöpteki Aşk, 101 x78x18 cm. 2018.

Erişim: <https://www.timeturk.com/banksy-nin-kendini-imha-eden-resmi-degerini-ikiye-katladi/haber-974140>

Kapitalizme karşı bir diğer eseri ise müzayede de eser satıldıktan bir kaç saniye sonra kendisini imha eden “kırmızı balonlu kız” yırtıldıktan sonra "çöpteki aşk” ismi verilerek öncekinden daha da fazla miktara satılmıştır. Kapitalizm bu durumu lehine çevirerek yine kazanan olmuştur.

Bugün dünyamızda neler olup bittiğini bilmek, kısaca küresel farkındalığa sahip olmak yaşamın en önemli noktalardan birini teşkil eder duruma gelmiştir. Dünyadaki siyasi, ekonomik ve sosyal olayları ve onların perde arkasını bilmeden, dünyadaki değişimlerin farkında olmadan, toplumların, kişilerin ve ülkelerin kendi konumlarını tam olarak saptamalarına, içinde yaşadıkları ekonomik ve siyasal sistemin neresinde yer aldıklarını tam olarak bilmelerine imkan yoktur. (Tokalak, 2017, s.13). Bugün Kapitalizm sistemi işini daha gizlilikle ve ustalıkla yapmaktadır. Artık insanların hayatına daha fazla müdahil olmaktadır. Postmodernizm öncesine baktığımızda; Modernizm geçmişte burjuva devrimini hem beslemiş hem de onun içinde kendisine bir yer bulmuştur. Modernizmin karşılıklı etkileşimde bulunduğu sistem ise kapitalizm olmuştur. Kapitalizm bütün bunların yanı sıra bilginde peşinden gitmektedir. Bilgi her dönemde iktidardır bunu yöneten ise yine elinde sermayeyi bulduran kişi yada kişilerdir. Tez kapsamında üretilen bu eser bu konuyu açıklar niteliktedir:

Kapitalizm, bilgiyi her defasında yeniden üreterek insanlar üzerindeki kontrolü ve birlikte hareket etmeyi hiyerarşiyi ve ileri gitmeyi insanlar üzerindeki üstünlüğünü ilan etmektedir. Bu nedenle sistem bugün düşündüğümüzünde ötesinde ilerisinde bir konumda; yani aslında sadece meta üretimi sağlamıyor sistem bunun çok daha ilerisinde bilginin üretimini sağlıyor. Bunu sağlayarak da “bilgi” yi adeta metaya dönüştürerek üst düzeyde bir dönemin içerisinde. Kapitalizm bugün insanlar için ilerleme için en önemli şey olan “bilgi” nin oluşmasına, kullanılmasına, ve aynı zamanda da onun yayılmasına hakimdir. Kapitalizm için “bilgi” kar sağlanacak önemli bir meta ve aynı zamanda da “iktidar-güç” aracıdır. Yani bilgi de tüketilebilir bir meta işlemi görmektedir. Bugünden somut bir örnek ile açıklanacak olursa; Dünyayı içerisine alan pandemi Covid-19 hastalığı, bu hastalığa karşı bilgi sayesinde aşı üretilmesi, ve o aşının öncelikli olarak ekonomik açıdan güçlü ülkelere fazla fazla satılması en güncel örnektir.

Resim: 3.22. Tuğba Aydın Sömürünün Günceli-4(Kapitalizm) 2019, Slikon kalıpla yapılmış alçı bebek, yumurta kabı, akrilik, spreyci boyay 30x30x5 cm

Üretici güçlerin daha da güçlenmesini sağlayan burjuva sağladığı bu dönüşümü kapitalizmin çıkarlarını gözetirken üretici güçlerin önünü tıkayarak kendisinin hakim olduğu bir dünya düzeni oluşturmaktadır. Bu dünya düzeninde de bir güçlü sınıf bir de Marx'ın sözünü etmiş olduğu güçlü sınıfın dışında kalan proleter (işçi) sınıf bulunmaktadır. Marx için proleter'in tanımı kapitalist sistem hakimken herşeyi elinden giden (kaybeden) bu sistem çöktüğünde ise herşeyi tekrar elde eden kişidir, çünkü asıl emek veren çalışan kısım proleter'dir. Proleterler kapitalizmin boyunduruğu altında sömürülmekte ve yabancılaştırılmaktadır. Marx'a göre bu yanlıştır ve içinde bulunulan bu çıkmaz sadece üretim araçlarının özelleştirilmesi noktasında bu özelleştirmenin ortadan kaldırılmasıyla son bulacaktır. Sanatçı Joseph Beuys'dan bu konuyla ilgili Marx'ın atölyesinde dikilmiştir isimli yazıda şu şekilde bahsedilmektedir:

Beuys kendi portresini bir galeriye ekler; bu galeriyi yenileyerek çemberi tamamlar ve bu galerinin ortaya çıkış koşullarına -belki de farkında olmadan- göndermede bulunur. Tüm bu portreler sanatçıyı bohem olarak gösterir, şimdinin acı çeken insanlığını ve geleceğin adil insanını somutlaştırır. Hepsi de sanatçının bir proleter olarak portresidir. proleter burjuvaziyi dışlayan ve endüstriyel kapitalizmden acı

çeken tüm insanlığı içeren bohem'in sosyal sınıfı- işçi sınıfının bir üyesi olmayabilir. Bohemia miti proletaryanın yersizleştirilmiş ve tersyüz edilmiş bir imgesini sunar. Ulusötesi gerçeklikten hayali bir ülke yaratır; bir yarı-ulus, gerçek sınırlar barındırmayan, halkını göçmenlerin ve çingenelerin oluşturduğu, Alfred Jarry'nin Polonya'sı kadar gerçek dışı bir ülke. İşçinin kendisi nadiren yerleşiktir. Bohemia imgesi ideolojiktir çünkü yaptığı büyüyle gerçekliği tamamen tersyüz eder: burjuvaziye dahil olmayan tüm insanları kitlesel halde proleterleştirir. Halbuki proleter, sanat ve edebiyat söyleminde bohem'in ifade ettiği sosyal sınıfın ya da kişiliğin ideolojik –ya da mitik- bir yapısıdır. Basitçe bohem'in ifade ettiği şey, Marx'ın, daha spesifikleştirirsek genç Marx'ın ekonomi politik söyleminde karşılığını bulur. (De Duva,2015, s. 20-21)

Marx için proleter demek aslında kapitalist rejim hakimken herşeyini kaybeden insanlar, rejim sona erdiğinde ise her şeyi kazanacak olan insanlardır. Marx'ın bu tanımlamasına göre Beuys kendi portresini galeriye ekleyen isimlerden birisi olarak kapitalist rejim bittiğinde kazananlardan olacaktır. Kapitalizm birçok konuya dahil olmayı başarmış bir sistemdir. Bunlardan en önemliside tüketim nesnelere ve dolayısıyla güncel sanatçıları odak noktası haline gelen bir konudur.

20.y.y başlarında teknolojinin ilerlemesiyle hızla gelişen değişen toplumda elbette kapitalizmde hayatın merkezinde yer almaktadır. Bugün kapitalizmin en kısa yoldan toplumla iletişim kurduğu alanlardan birtanesi ve en önemlisi olan tüketimdir. Toplum bu denli ilgilendiren bu konu karşısında sanatçıları duyarsız kalması yada bunu görmezden gelmesi mümkün değildir. Bu konu hakkında Türkdoğan şunları söylemektedir; Kullanım nesnelere, sanat nesnesi olarak kullandıkları ve tepkilerin “üslup” haline geldiğininde görmek mümkündür. Duchamp, Schwitters, Warhol, Hamilton, Wesselmann, Reuschenberg, Beuys tepkilerini açık bir şekilde göstermek amacı ile popüler kültüre ait malzemeler kullanmışlar. (Türkdoğan, 2014, s. 165-166). Andy Warhol, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan pop sanatla popüler toplumun içinde yığınlar halinde bulunan tüketim metalarını kendine özgü üslubu ile sanata dahil etmektedir ve bunu yaparken tüketim nesnelere, herkesce bilinen tüketilen ürünleri kullanmıştır.

3.1. Sanat Ve Tüketim Kültürü

Kapitalizmin toplum üzerindeki gölgelerinden sadece bir tanesi olan tüketimde en çok kullandığı tuzaklardan bir tanesidir. Topluma olur olmaz ihtiyaçlar üretip bunları almak zorundaymış gibi baskı kurup insanları tüketime sürüklemektedir. Kapitalizm ayrıca insanları tek tipleştirip ihtiyaçlarını arttırıp bu ihtiyaç için gerekli ürün konusunda seçenek sunarak topluma seçmekte özgürsünüz mesajı vermektedir. Seçmekte özgürsünüz fakat bir tanesini almak zorundasınız gibi bir dayatmayı da beraberinde getirmektedir. Baudrillard tüketim toplumu diye adlandırdığımız sistem yeni ve aynı zamanda bir türe özgü olan birleşme (toplumsallaşma) biçimi olarak bilinmektedir.

Bauman'ın düşüncesine göre post-modern toplum bireyleri tüketime olan zaafı ilgileri nedeniyle sömürülürler. Bugün bireyleri şekillendirirken en çok kullanılan yönleri yine tüketici kimlikleridir. Fakat Ritzer'in de dediği gibi birçok insan bunun farkında değildir ve hatta bu fikirlere itiraz eder ve inanmak istemez. Alınan ürünler karşılığında verilen miktar ne kadar olursa olsun tüketime istekli bireyler ellerinden gelse çok daha fazlasını alabilirlerdi. (İlhan, 2007, s.295) Kapitalizm tüketimi arttırabilmek için topluma soluklanma fırsatı dahi vermeksizin hızına devam etmektedir. Bu sistemde her kültür maddesi bir meta haline gelmektedir. Baudrillard'ın da söylediği gibi tüketim konusunda insanların tamamen özgür olduğu aynı zamanda hakimiyetin de kendisinde olduğu düşüncesi yutturmacadan ibarettir. Toplumun özgür olduğunu düşünmesi konusunda en önemli örnek ise bunun geometrik bir form halini almış olan alışveriş merkezleridir, burada her zaman seçme hakkınız vardır fakat resmin geneline bakıldığında tüketim kültürü hedefine öyle veya böyle ulaşmaktadır. Günümüz toplumu düşünüldüğünde en çok tüketimin ve zamanın alışveriş merkezlerinde geçirildiği gözlemlenmektedir. Peki insanlar neden alışveriş merkezlerinde bu kadar vakit geçirmektedir? Ritzer bunun nedenini şu şekilde açıklamaktadır; AVM'ler insanlara canlı renklerle donatılmış parlak ve gösterişli bir görünüş sergilemektedir. Burada tüketicinin duygularını yönetmesi hususunda etki sağlamaktadır. AVM'lerin bir diğer özelliğide insanları yanıltıp kullanılan bir obje gibi görmesidir. Buradaki işleyişin her anını takip eden ileri

teknolojilerin hakimiyetinde incelenen bir merkezdir. Buradaki herşey planlı bir oluşumla gerçekleşmektedir. Gerek sıcaklık, gerek ışıklar, gerek gösteriler, hepsi bir plan dahilinde oluşturulmaktadır. AVM'lerin bir diğer özelliği ise çoğunda pencere yada saat bulunmamasıdır. İnsanların zaman kavramı bu merkezlerde yok sayılır yani kurgulanmış bir dünya inşa edilmiştir. (İlhan, 2007, s.296) Kapitalizm kendi varlığını iktidarını sürdürürken tüketimin varlığı onu büyük ölçüde beslemektedir, kendisini en iyi ifade ettiği kısım da yine tüketim alanıdır. Kapitalizm bilinçli bir şekilde gündelik yaşam üzerinden kendini yeniden üretmenin yollarını arayıp bulmaktadır. Bu sistem her gün daha da güçlenerek yoluna devam etmektedir, bugün kurumsallaşmanında etkisiyle toplumu büyük şirketler yönetmektedir. Öyle ki bugün ne yiyeceğimizi, ne giyeceğimizi, nerede çalışacağımıza kadar onlar karar vermektedir.

Bugün şirketler çalışanlarını çok düşüymüşçasına sosyal sorumluluk projelerine varana kadar toplumun gözünü boyamaktadır. Bugün en katı kapitalist şirketler bile kadın hakları, taciz, hayvan hakları gibi sosyal sorumluluk projelerinde yer alıp kapitalist söyleminden sıyrılmaya çalışmaktadır. Bugün yada geçmişte kapitalizm söz konusu iken ahlaktan iyi niyetten insan haklarından, özgürlükten, adaletten, hoşgürüden, sadakatten, bahsetmek birey için imkansız bir hal almaktadır. Tüketim toplumuda yine kapitalizmin yalnızca bir parçası ama bireyle doğrudan iletişim kurduğu bir alan olduğu için aynı konular onun içinde geçerlidir. Tüketim kültürünün bireyin olmasını istediği hal ise; egoizm, bencilce herşeye sahip olma isteği, değişkenliğe uyumlu, fırsatçı, fırsatları kendine çevirip kullanan, daima rekabete açık gibi kişilik özelliklerine sahip bireyler istemektedir. Kapitalizm kendini her koşulda yenilemektedir, kendisini küresel düzlemde daha iyi ifade edebilmek adına yayılım gösterdiği alanları genişletmek adına postmodernizm kavramından beslendiği ve bunu da kalkan olarak kullandığı düşünülmektedir. Kapitalizmin tek tipleştirici fazlasıyla baskıcı disipliner olarak feodalizmden pek farklı olmadığı gözlemlenmektedir. Pop sanat terimi ilk kez 1958 yılında İngiliz eleştirmen Lawrence Alloway'ın "sanatlar ve kitle iletişimi" başlıklı makalesinde popüler kültür ürünlerini tanımlamak için yazmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası gelişen ekonominin büyük etkisiyle tüketim kültürü ve zihniyetini gözler önüne seren pop sanat Amerikanın uluslararası sanat arenasında ilk defa adından söz ettirmiştir. Soyut dışavurumculuktan sonra gelen akım olduğu içinde soyut dışavurumcu sanatçılar

pop'u reklam estetiği olarak yorumlamışlardır. Pop tüketim kültürü ve reklamı yüceltmektedir. Buna rağmen kısa sürede galerilerin ve sanat piyasasının ve müzelerin Kabul ettiği bir akım haline gelmiştir. Kapitalizm'in arkasına gizlenmeyi başardığı bir diğer alan da budur. Bu anlamda kapitalizmin olumsuz eleştirisinin aksine onu olumlu, daha eşitlikçi bulan sanatçılarda vardır. Bu isimlerden birisi de Pop Sanat denilince akla gelen ilk isimlerden birisi olan Andy Warholdur. Warhol, temelde, kapitalizmin hızlı üretim arasında oluşturduğu bağ ve kapitalist ahlakın arz-talep sistemi içerisinde sınıf ayırmaksızın sistem hakim olanların yararlandığı öznelliğin yok oluşu ile birlikte mükemmelliğin olduğu vurgulanmaktadır. Ürünlerin (markaların) var olması ile kitlelerin oluşturduğu bu iletişim artık daha basit sağlanacaktı yani sınıf ayrımı tüketim söz konusu olduğunda ortadan kaybolacağını düşünmekteydi. Hakim kültürün, başka parasal ve sosyal sınıfları, öznel taraflarından sıyrıp, nesnel ve herkes gibi yapabilecekti ve birbirine benzeyen birlikte tüketen insanlar arasındaki ayrımın da son bulacağını düşünmekteydi. Warhol bir röportajında konuyla ilgili şunları söylemiştir:

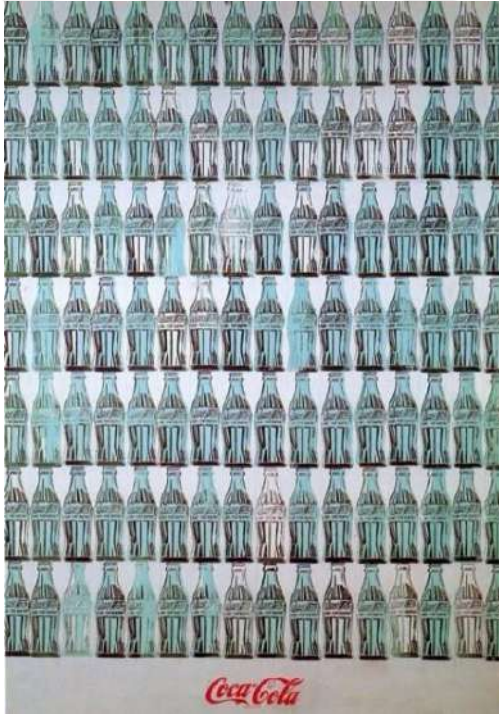

Resim:3.1.1. Andy Warhol, Campbell's Soup Cans, Otuz iki tuval üzerine sentetik polimer boya, Her kanvas 20 x 16 "(50,8 x 40,6 cm). Her panel arasında 3" olan genel kurulum 97 "yüksek x 163" genişliğindedir. 1962.

Erişim: https://www.moma.org/learn/moma_learning/andy-warhol-campbells-soup-cans-1962/

“Sanatımda ABD’yi yansıttığıma inanıyorum, ama toplumun bir eleştirisini yapmıyorum. Resmini yaptığım şeyleri, en iyi bildiğim şeyler olduğu için yapıyorum. ABD’yi eleştirmek, çirkinliklerini göstermek niyetinde değilim.

Kendi halinde saf bir sanatçıyım o kadar. Sanatçı olarak kendimi ciddiye alıyor muyum, onuda bilmiyorum. Bu konuyu pek düşünmedim. Başkaları beni nasıl değerlendiriyor, onu da bilmiyorum. (...) Amerika'yla ilgili en harika şey, varlıklı ile yoksulun özünde aynı şeyleri tüketebilme geleneğini başlatmış olmasıdır. Düşünün ki Amerikan başkanı da Liz Taylor da ve kim olursanız olun siz de coca cola içiyorsunuz; coca cola coca cola'dır ve ne kadar para öderseniz ödeyin sokakta bir serserinin de içmekte olduğu bir cola'dan daha iyi bir cola yoktur. Bütü cola'lar aynıdır ve bütün cola'lar iyidir. Liz Taylor da Amerikan Başkanıda sokaktaki serseri de bunu bilir. (...) Brecht herkesin aynı şekilde düşünmesini istiyorum. Ama Brecht bunu köünizm adına istiyordu. Rusya bunu hükümet gücüyle yapıyor. Burada ise, herkesin aynı şeyi düşünmesi başta baskıcı bir hükümet olmadan da mümkün; eh çabalamadan oluyorsa, komünist olunmadan neden olmasın? Gün geçtikçe herkes daha aynı görünüyor, aynı davran mıyor mu? (...) "pazarlama" sanatı, sanat'tan sonraki adımdır. Ben işe, ticari bir sanatçı olarak başladım ve yine öyle bitirmek istiyorum." (Antmen, 2014, s.166).

Resim:3.1.2. Andy Warhol, Coca-Cola, Tuval üzerine akrilik, serigrafı ve grafit kalem, 210,2 cm x 145,1 cm. 1962.

Erişim: https://www.wikizero.com/en/Green_Coca-Cola_Bottles

Resim:3.1.3. Andy Warhol, Marilyn Monroe (Marilyn) 1967.

Erişim: <https://www.masterworksfineart.com/artists/andy-warhol/marilyn-monroe>

Andy Warhol sanat üretim sürecinde tüketim nesnelere kullanırken onlara başka bir perspektiften bakmaktadır. Onların birleştirici bütünleştirici metalar olduğunu düşünmektedir. Warhol fabrikasyon üretim şeklini benimsemiş kendisini bir makine olarak düşündüğünü söylemektedir. Onun için yapıtlarında ilk önem verdiği şey kusursuzluk adeta makinadan çıkmış görüntüsüne ulaşmayı hedeflemektedir. Daha sonra içerik fakat Warhol tüketim kültürünü benimsemiş ve bunun Amerikadan tüm dünyaya yayılmasını da önemsemiştir. Warhol coco cola ile ilgili de sınıf ayrımı olmaksızın bugün ABD başkanında sokaktaki serseride aynı içeceği tükettiğinden bu konuda kimseye ayrıcalık tanınmadığından ve eşit bir tüketim nesnesi olduğunu sistemin aslında bunu sağladığını düşünmektedir. Bugünü düşündüğümüzde cola fiyatlarının artmış olması sonucunda yada ekonomik açıdan kötü durumda olan insanların onu günde bir kez bile tüketebilecek lüksü yoktur.

Marilyn Monroe da yine pop sanat denilince akla gelen isimlerden görüntülerden bir tanesidir, oda film yıldızı olarak güzellik seks olarak algılanan bir nesne haline gelmektedir. Kapitalizmin bir parçası olan “tüketim” onun yücelttiği bir kavram olmuştur. Pop sanatın bir diğer isim ise Roy Lichtenstein o ise pop art hakkında şunları dile getirmektedir: Pop, 20. yüzyılda gün yüzüne çıkan iki fikrin neticesi olarak değerlendirilir: ilki dışardan-konu, içerik anlamında; diğeri içerden-estetik bir duyarlılıktır. Buradaki konu ticarilik yani ticari sanattır; fakat pop sanatın buna olan artışı, şeyler’in yüceltilip soyutlanmasıdır. Paranın sanatla ilgisi bizim için önemli değildir; konu paranın (ticariliğin) ta kendisidir. Ve bu anlamda da bir tür doğa gibidir; ama Rönesans döneminde ve o dönemden bu yana sanatın temel yönelimlerine tümüyle karşı olduğu gibi, bizden hemen bir önceki akım olan soyut

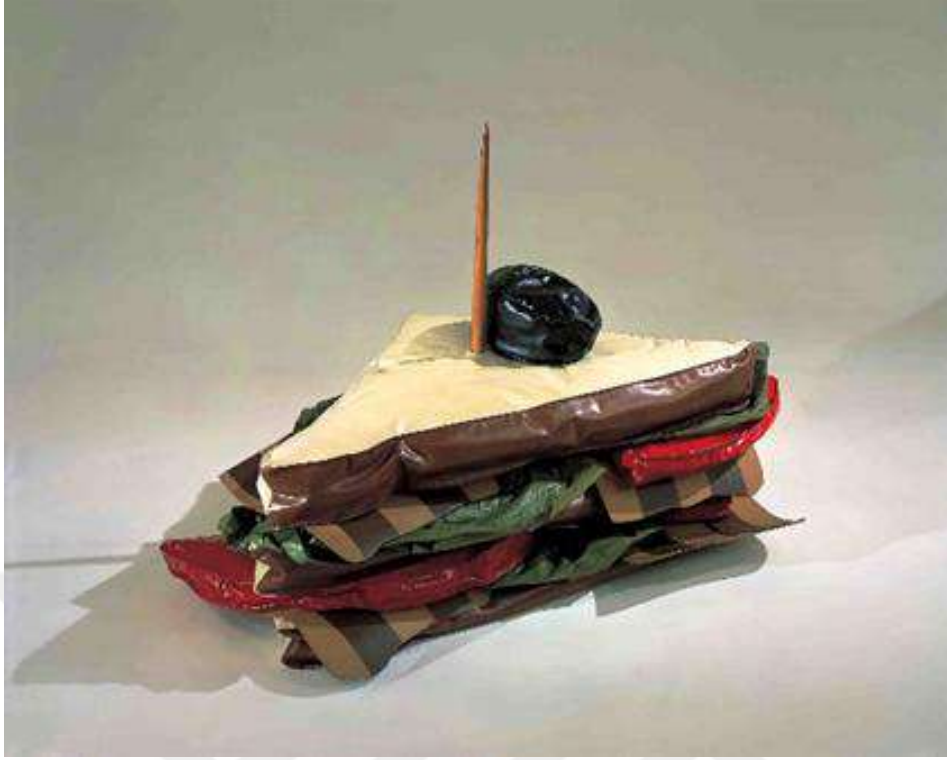
dışavurumculuk akımıyla da özellikle zıt görüştedir. Ticari sanat, çevreden çok nesneye; yüzeyden çok figüre odaklanması açısından sanatın temel akışına karşı bir akış içindedir. (Antmen, 2014, s.169).

Resim: 3.1.4 Roy Lichtenstein, Ağlayan Kız, Dokuma kağıt üzerine renkli ofset litografi 17 1/8 × 23 1/8 43,5 × 58,7 cm, 1963.

Erişim: <https://www.artsy.net/artist/roy-lichtenstein>

Sanatın ticariliğine vurgu yapan Lichtenstein bunun tamamen kazanç meselesi olmasından bahsetmektedir. Pop sanatta sanatçıların buna duyarlılık gösterdiğini fakat bütün bunlara karşı kişisel bir kabadayılık taslayarak tersini seçtiklerinden bahsetmektedir. Pop art akımının bir diğer sanatçısı ise Claes Oldenburg'dur. Sanatçı yiyecek yada giyecek malzemelerinin sünmüş, bozulmuş, pörsümüş biçimde heykeller oluşturmaktadır. Kendi yaşadığı çevresindeki popüler kültür öğelerini pop akımı dahilinde nesneleştirip birer sanat eseri haline getirmektedir. Ayrıca eserleri büyük boyutta ve yumuşak heykeller olarak da bilinmektedir.

Resim:3.1.5. Claes Oldenburg, Giant BLT (Pastırma, Marul ve Domatesli Sandviç), 1963.
Erişim: <https://www.boumbang.com/claes-oldenburg/>

Resim:3.1.6. Claes Oldenburg, Floor Burger, 1962.
Erişim: <https://www.artnews.com/art-news/news/restoring-oldenburg-burge-2200/>

Kapitalizmle olan bağlantısını bir kenara bırakacak olur isek; Pop Sanatla birlikte sanata farklı bir perspektiften bakılmıştır. Örneğin kültürel üretimin teknolojik

gelişmelerle varlık göstermesi, üretilen sanat eserlerinin pazar değerleriyle ölçülmesi, estetik olarak yaratma becerileri bunlar pop sanatın kazandırdıklarındandır. Toplum yapısında büyük değişimin yaşandığı bu yıllarda, pop sanat sadece bir akım olarak değil aynı zamanda yaşananları benimseyip uygulayan bir süreç olarak görülmektedir. Bu nedenle sanat eserinin ne olduğunun sorgulanması bu süreçte olumlu sonuçlarındandır.

Pop sanatta her ne kadar toplumun aynı ürünleri kullandığı bir dünya kurulu olsada sınıflar arası uçumlar onunda önünde engeldir ve kapitalizm hepsinin elinde ne varsa ona el koymak istemektedir. Popüler kültür de bunun bir parçası olduğu için ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu çatışan sınıfların tarihinde de kültür bulunmaktadır. İnsanların fiziksel gereksinimleri de bu çatışmaya dahildir. Günümüzde güzellik için harcanan paraları düşünün? Parfümden deodoranta, giyim kuşamdan, saça varlıklı olanların kolayca elde edebildikleri sonradan elde edilen güzellik, yoksulun ise hiçbir zaman ulaşamayacağı, varlıklı olanlar gibi yaşayamayacağı bellidir çünkü, onlarınki tüketmek için tüketimden başka birşey değildir. Üretici kesim sınıflar arasındaki bu sınıf ayrımını veya eşitsizliğini kendi lehine kullanarak hem varlıklı olanı hem de yoksul olanı aynı şekilde sömürmektedir. Sınıflar arasındaki çatışma aynı zamanda kültür ve popüler kültür arasında da yaşanmaktadır. Yaşanılan tarih (dönem) toplumsal yapı sürekli olarak değişir, dönüşür aynı kalması mümkün değildir ve kültürde bunun içerisinde evrilir. Toplum tüketirken düşünmemeye de yönlendirilir aslında onun yerine birileri düşünmüş, üretmiştir ondan sadece önüne konulanla yetinmesi beklenmektedir. Üretilen nesnelere ise yine parası yeten ya da yoksa kredi ile borçlanıp öyle veya böyle toplumun elde etmesi sağlanmaktadır kredi ile alanların zaten faiz gibi bir sıkıntısını unutmamak gerek kapitalizmin zaten insanlardan beklentisi yalnızca tüketimdir.

Kapitalizm, üretim araçlarına hakim sınıfın dünyaya olan bakış açısı, insanları sömürme üzerine oluşmuş: yozlaştırılmayı amaçlar şekindedir fakat dolaylı yoldan bu tüketici sınıfında görüşü haline gelmiştir. İnsanlar Bunun yanlış bir görüş olduğunun farkına bile varamamaktadır. Üretici sınıfın yani kendi kendimizin hiçleşmesini onaylarız bunun kurbanı olmayı, efendisi olmak ile karıştırarak yanlış yapmaktadır. İşçi sınıfı ya da tüketici sınıf kendi çıkarının nerede olduğunu göremez ve tam da bu

sebeple kendisini sömüren, hiçleştiren, meta gibi düşünen düzeni yok etme gereği duymamaktadır.

Karl Marx, insanın kendi emeğine uzak olması toplumsal varlığının metaya dönüşmesi kapitalizm'in en önemli niteliklerinden birisi olarak görmektedir. Kapitalizmin eşitsiz bir şekilde gelişim göstermesi hem emeğin kendisinin hemde onun sahibini önemsizleştirmektedir hatta metalaştırmaktadır. Kültür bugün kendine yabancılaşmıştır, popüler kültürün en önemli yayın araçlarından olan televizyon dizilerinde aşk romanlarında olayları gerçek gibi algılayan insanlar sanki sınıf atlayabilecekmiş gibi düşlere sürüklenmektedirler. İnsanların birgün köşeyi dönebileceğini umut etmesi sağlanır. Kapitalizm artı değerse popüler kültürde aynı şekilde olumlu sonuç alır fakat, kapitalizm kriz eşiğindeyse popüler kültürde aynı şekilde kriz içerisindedir. Teknoloji geliştikçe beraberinde büyük bir Pazar ekonomisini de getirdi ve bu krizde fırsata çevirip kendisini bitirecek olan krizden başka fırsatlarla yoluna devam edebilmeyi başarmıştır.

Popüler kültürde krizler karşısında duraksar rahatı kaçar fakat sonrasında onlarıda fırsata çevirip büyümesine gelişmesine kaldığı yerden hatta bazen daha da güçlenerek devam etmiştir. Kapitalizmde yoksulun iyice yoksullaşması varlıklı olanında varlığına güç katması gibi popüler kültürde güçlenirken kendisini yenileyerek yoluna devam ederken kültür ise yoksullaşmaya içi boşaltılmaya devam edilmektedir. Akıl safi tüketmeye karşıdır, aklın işlevi yalnızca üretmekledir. Toplumsal ilişkiler aklın üretiminin ve yine ortak akla dönüşmesiyle olumlu bir sonuç ortaya çıkarmaktadır, diğer türlü düşünüldüğünde üretici güç bazı akılların üretmesini bazılarının ise sorgulayıp düşünmeden yada ortak payda da buluşmadan sadece tüketmekle varlığını sürdürmesine müsaade etmektedir. İnsanı özgürleştiren bütün bunların ayrı bir konumda yer almasını sağlayan şey akıldır. Sadece tüketmekle yaşamını sağlayan insanların ise hayvandan yada bitkiden (ot) farkı yoktur. Toplumsal ilişkiler ortak akli paylaşmak için örgütlenip mantıklı ve akılcı davranmak zorundadır, ortak akılda yaratıcılık ve yararcılık önemlidir. Burada esas olan husus toplum kendi yaşamını kolaylaştırmak ve kendisini geliştirerek hayatına devam etmesi gerekirken kapitalizm onu yalnızca tüketmek için varmışcasına düşünmekte ve ona göre yönlendirmektedir. Toplumdaki bireyler aklını engelleyen akılla toplumsal sorunlardan uzaklaşır, kendisinden uzaklaşır ve kendinden kaçır.

Tek başına kalmaya mahkum edilir ve yoksullaştırılır. Tez döneminde yapılmış olunan bu çalışma ise bütün bu anlatılanların cisimleştirilmiş soyuttan somuta aktarılmış hali diyebiliriz. Kapitalizmin üretici gücü yüceltip onu para olarak nitelendirmesi çünkü bugün beyin gücüyle üretilmiş ne varsa bunu paraya dönüştüren bu sistem (teknoloji, silah, makina sanayi, giysi, vs.) aynı zamanda insanların bunu düşünmesini, sorgulamasını yada karşı durmasını engelleyip yalnızca ona yönelmesi yalnızca para ve tüketim nesnesi haline gelmesini sağlamaktadır. Foucault'un 'bilgi iktidardır sözü', kapitalizm sonrasında 'para iktidardır'a evrilmiştir bu çalışmada çünkü, para bilgiyi de satın almaktadır.

Resim:3.1.7. Tuğba Aydın Akılsız Başlar, 2019, silikon kalıptan üretilmiş alçı bebek, plastik beyin, 40x40x8 cm.

Toplumunu yöneten akıl ahlakı, bilimi, sanatı, kültürü insanlar için önemli olan bütün değerleri paraya çevirir kendi karına dönüştürmekle kalmaz uluslararası ölçekte pazarlamayada küreselleşme olarak sunar. Günümüzde kültürün yozlaşmış olduğunun bir kanıtı ise popüler kültürdür. Kültür tanımında insanların yada toplumların ortak ürettikleri şeylerdir fakat içerisinde kültür isminin geçmiş olduğu

“popüler kültür” toplumun kendi ürettiği değil ona dayatılardan başka birşey değildir. Bu yalnızca bir yanılsamadan ibarettir. Toplumsal kültürün yok oluşu popüler kültürün var oluşudur ve ikisinin aynı anda var olması imkansızdır; bunlardan birtanesi varsa diğeri de kendiliğinden ortadan kaybolur. Bugün popülizm (halkçılık) olgusu kültürel beraberliğin ötesinde bir grup azınlığın çoğunluk üzerinde çoğunluğun ne istediği yada ne olacağını asla önemsemeden onların çıkarlarını gözetmeksizin sadece varlıklı kısmın dayattığı toplumun yararına ve yine toplum tarafından onaylandığı sevildiğinin öne sürüldüğü kültürel, siyasal, sosyal bir söylemden ibarettir. Oysa bu bir yanılsamadır. Popülizm kavramı bugün tanımının çok ötesinde farklı bir kavramdır. Burada (popülizm) bahsedilen halk varlıkları yararına kullanılan bir yığın bilinçsiz tüketiciden başka hiç bir anlam ifade etmemektedir. Bugün popülizm toplum tarafından sevilen, çoğunluğun onayladığı bir kavram olarak kullanılmaktadır. En kötü dizi, en saçma şiir, en kötü programlar, en izlenen ve de en istenen toplumun yaşam biçimini oluşturmaktadır. İşte çağımızın en kötü kültür ve kültürsüzlük anlayışı budur, bunların içindeysen bunun bir parçasıysan varsın... Popüler kültür insanları kandırmak ve belli bir yaşam biçimini yeniden üreterek sanki bu dünya (kurgu) gerçekten varmışçasına insanların bunun bir parçası haline getirmek belki bu da popüler kültürün silahıdır. İnsanları düşünmek yerine boşvermeyi, bilinçlendirmek yerine o bilinci köreltmeyi, öğretmek yerine eğlendirmeyi amaçlar çünkü insanlar kafalarını kaldırıp gerçekleri farkettilerinde onların kurduğu bu dünya eskisi gibi onlar adına dönen çarklardan ibaret olmayacaktır. İnsanlar başkaldırmaktan ve özgürleştirilmekten vazgeçip ehlileştirilmeye yönlendirilmiştir. Burjuva kültürü bunların hepsinin en tepesinde bulunan diğer kültürlerin yaşamasına dahi izin vermeyecek kadar üstün tutulan bir kurgudur. Burjuva kültürünün bu şekilde kendisini diğer kültürlerden üstün görmesinin nedeni ise elbette kapitalizmdir. Kültürün içinin nasıl boşaltıldığını Önder Yağcı Nazım Hikmet örneği ile açıklamak doğru olacaktır:

“Birincisi” diyor, “her şeye karşın mademki yok edemiyoruz ve insanlar bu yazarın kitaplarını okumak istiyorlar, öyleyse biz basalım ve karını biz alalım, onun sırtından biz para kazanalım. İkincisi mademki yok edemedik, öyleyse basım hakkını biz alalım ve olabildiğince yüksek fiyatlarla sunalım ki isteklisi azalsın ve böylece etkisini azaltalım. Üçüncüsü, basım hakkını alalım ve içeriğinde değişiklikler yaparak sunalım, sansür edelim, değiştirelim.”

Yağcı, bu amaçların tek tek gerçekleştirilebileceği gibi, tamamının aynı anda da yapıldığını belirtiyor. Bu da sırtından para kazanmak, etkisini azaltmak, unutturmak, içeriğini boşaltmakla yapıyor. Sanat da kültürün içinde, aynı silahla vuruluyor. (Payza,2012, sayı.167).

Popüler kültür aslında aynı zamanda kültürsüzlükte demektir, çünkü insanlar için değerli olan ne varsa içeri boşaltmakla programlanmıştır. Kapitalizmin hedef aldığı insanlar ise sıradan hayat yaşayan kitlelerdir amaç onların elinde ne varsa sömürmektir. Kapitalizm popüler kültür ile tıpkı günlük yaşam gibi kalıcı olmayan hızlıca geçip giden hemen tükenen bir anlamsızlık sunmaktadır. Rottenberg de kapitalizmi mercek altına alan sanatçılardan birtanesidir:

Rottenberg Sıkıştır'da ilizyon ve resim hem kapitalizmin hem de sanatın gücünü göstermek maksadıyla seyirciye gerçek olmayan bir çerçevede bir 'belgesel malzeme' olarak hazırlayıp bunu yansıtmaktadır. Toplumsal ilişkiler anlamında emek sürecini ve bunun insani boyutunun önemini vurgulamaktadır. Rottenberg sıkıştır'ı seyirciyi küresel ekonominin hüküm sürdüğü bu zamanda kapitalist üretim araçlarının uzaklaşmış ve tuhaf doğasıyla karşı karşıya kalmak zorunda bırakarak şekillenmesini sağlamaktadır. Eserde vurgulanan şey ise şudur; insanların fiziksel özelliklerinin ve iç organların dahi değiştirilmektedir.

Resim:3.1.8. Mika Rottenberg'in Sıkıştır (Squeeze) video

Erişim: <http://konusmasakdaokur.blogspot.com/2013/10/sanat-bazen-yazldg-gibi-okunur.html>

Kapitalizmin sızmayı başardığı alanlardan bir diğerini Ukeles şu şekilde anlatmaktadır; Mierle Laderman Ukeles kırk yılı aşkın süredir üretime değer veren bir sanatçıdır. Batı kültürü ve sanatsal üretkenlik açısından bir değişimin şart olduğunu ifade etmektedir. Anne olduktan sonra hem sanatçı kimliği hem de anne kimliğine sahip olmuş ve yeni yeni tecrübeler kazanarak kapitalizmin belirttiği devamlı üretim mantalitesine karşı olarak 'Bakım Sanatı Manifestosu 1969' başlıklı yazısını yazma konusunda sanatçıyı tetiklemiştir. Bu yazıda kendi deneyimlerini kişisel ev rutinini yaşadıkları hayata bakış açısı sanatı ve aynı zamanda toplumu daha farklı kimliklerle eleştirerek ters yüz etmektedir. 'Bakım Sanatı' ismini verdi ve 'BENİM ÇALIŞMAM İŞİN TA KENDİSİ OLACAK!' diye de üzerine ekledi. Ukales'in eserleri New York'un ekonomik ve aynı zamanda sosyolojik yapısının devam etmesi için genellikle amaca uygun eserler ortaya koymaktadır.

Sanatçı bunu yaparken toplumun evin içerisinde harcanan emeğe ve aynı zamanda hizmet alanında çalışan insanlara görmezden gelmelerini ortaya koyar. Bunun içinde 'Yıkama' (1974) isimli eseri için A.I.R Galerinin hemen giriş kısmındaki sokak kaldırımını elinde su, fırça ve bez gibi edevatlarla temizledi. Bu performansı topluma

mal edilmiş olan kamusal alanı tıpkı evi gibi sahiplenerek yaptı, ve yine hayat sanat arasındaki çizgiyi kaldırarak toplumsal kurguları mercek altına almaktadır.

Resim:3.1.9. Mierle Laderman Ukeles, Yıkama, Wooster Street Soho'daki AIR galerisi önünde, New York. 13 Haziran 1974.

Erişim: <http://artistintransit.blogspot.com/2017/04/mierle-laderman-ukeles-at-queens-museum.html>

Erişim: <https://lauraraicovich.com/writing/upon-waking-an-homage-to-mierle-laderman-ukeles>

İçerisine sızdığı bir diğer alan ise kimlik insanlara bir çok kimlik kazandırarak onları tüketime teşvik etmektedir. Bizler medyanın çocuklarıyız diyen Cindy Sherman tüketim ve gösteri kültürünün özellikle cinsiyet rollerini belirlemekteki etkisini irdeleyen fotoğraflarıyla o döneme damga vuran bir sanatçıdır. Sanatçı kendisini birçok kimlikle fotoğraflamış ve bu konuyu eleştirmiştir.

Resim:3.1.10. Cindy Sherman, İsimli Film Kareleri, 70 adet çelilmiş fotoğraftan bazıları,1977.
Erişim: <https://kahramangiller.com/genel/cindy-sherman-istedigimiz-kisi-olabilir-miyiz/>

Kapitalizm, doğası gereği, kimlik yapılarını aşındırır, onları şekilsiz, değişken, yeniden üretilebilen bir boyuta kavuşturur. Ayrıca yeni kapitalizmin geçiciliği kutsaması, mevcut ana odaklanması, kimliğin de değişken bir bağlam üzerinden kurulmasına alan açar. Özellikle anlık tüketim anlayışının yerleşiklik kazanması giderek kimliğinde metalaşmasına ve anlık kullanımın nesnesi haline gelmesine yol açar. Gerçekte Bauman'ın da ifade ettiği gibi, günümüzde dayanıklı nesnelere oluşan dünyanın yerini anlık kullanım için tasarlanan dayanıksız ürünler dünyası alır. Kuşkusuz böyle bir dünyada kimlikler de tıpkı bir kostüm değiştirmek gibi, bir süreliğine değiştirilebilmekte veyahutta atılabilmektedir (İlhan, 2008, s. 198) Sherman'ın eleştirisi o günde haklı bulundu bugünde haklı çünkü, bugünde insanlara birçok kimlikler yüklenmektedir. Bugün teknoloji çok daha ileride ve hayatımızda Instagram, youtube, facebook gibi sosyal mecralar bulunmaktadır ve insanları olumsuz etkilemektedir. Bu mecra da tanınan isimler kendilerini takip eden yada seven insanlara kullandıkları yada reklamını yapmak için kullandıklarını söyledikleri ürünleri tavsiyeler vererek pazarlamaktadır. Yada insanların sosyal medya hesaplarına bakın hepsi farklı farklı mekanlarda farklı farklı kıyafetlerle saç makyaj yada aksesuarlarla boy boy fotoğraf çekinip o ulaşamadıkları film yıldızlarına benzeme uğraşına girmektedirler.

Geçmişte sanatçılar bunun eleştirisini Marilyn Monroe üzerinden de yapmışlardır. Burada da yine zenginlerin yada o şaşalı hayat yaşayan insanların hayatlarına bir özendirme bulunmaktadır. Fakat o sosyal mecralar insanların kendi kimliklerinin kaybolmasında yol açmaktadır. İnsanların kendisinin birer tüketim nesnesine

dönüşmesini sağlamaktadır. Tüketimin başka bir tarafını eleştiren bir diğer sanatçı da Piero Manzoni'dir. Manzoni 'Sanatçının Dışkısı' adlı enstalasyonu (1961) her bir kutuya 30 gr sanatçı dışkısı koyup onuda o seneki altın fiyatlarına göre bir fiyat belirleyip piyasaya sürmüştür. Bu "Neo-Dada" dalga geçerek ironik bir tavır takınarak o yıllardaki italyanın savaş sonrası güçlü ekonomiye dönüşmesi ve giderek zenginleşmesi ve tüketim toplumuna karşın bir eleştiridir. Dışkı ve sanatın çekiçi bir karizması bulunmaktadır. Sanatın karizması olumlu dışkının ise olumsuzdur. Bunların statüsü karşılaştırıldığında ikisinin statüsünde birbirine verildiğinde Duchampvari düşünceye göre ikisinin karizmasında hızlı bir şekilde tavan yapar. Yani her ikisinde kokusu bütün etrafa yayılır, yani karizmaları evrenselleşir; aralarındaki ilişki onların her ikisinde kurtuluş nedenidir. Tabiki kötü görünen karizma yine eğik bir karizmadır. Dali, 'ikinci dünya savaşı sırasında, "Duchamp'ın "dışkıyla ilgilenmeye başladığını, göbekten çıkan pisliklerin de dışkının 'lüks' biçimini oluşturduğunu' ifade etmiştir. Bütün herşey kötü olan "dışkı-çöp" e ne kadar yakınsa o kadar kıymetlidir. (Kuspit,2004, s:98)

Resim:3.1.11. Piero Manzoni, Sanatçının Dışkısı, 30 gram sanatçı dışkısı, 1961.

Erişim: <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/necmi-sonmez/manzoninin-diskisi-altindan-kat-be-kat-degerli-1186886/>

Performans Sanatçılarının eylemlerini gerçekleştirirken doğrudan bedenlerini kullanmaları, sergiledikleri eylemlerin tekrarlanamayan, kopyalanamayan ve sadece "simdiki zamana" ait yapısı, her şeyi tüketim nesnesi formuna dönüştüren günümüz sistemine (kapitalizm ve tüketim kültürüne) muhalif bir tavır takınmaktadır.

Resim:3.1.12. Orlan, Orlan'ın Suretleri, Video Performans.

Erişim: http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi37/Kubilay.Akman_37.html

İnsan bedeninin dahi bir tüketim nesnesi olarak görüldüğü bu dönemde performans sanatçısı olan Orlan kendi bedeni üzerinden aslında tüm kadın bedenlerinin nelere mağruz kaldığını yada ne tür bir tüketime zorlandığını bu performansları aracılığıyla eleştirmektedir. Tansel Türkdoğan bu konuya ilişkin Sanat Kültür Politika isimli kitabında şunlardan bahsetmektedir; Postmodern kültürün vitrininde kozmetik ürünler ve estetik cerrahi müdahaleler aracılığıyla kusursuzlaştırılıp sergilenen beden, Orlan'ın sanatında bozuma uğratılır. Orlan, deriyi bir tür tahribata maruz bırakarak, onun üzerindeki yazılı egemen adlandırmaları silerek, yırtarak bozan, karşı çıkan performanslar gerçekleştirir. Tüketim dünyasının verilerini, kapitalizmin arzularına cevap vermeyecek bir şekilde kullanır. (Türkdoğan, 2014, s.111) Bu rafine saldırıyı kavramak için kısaca sanatçının biyografisine ve Milano'daki kültürel klimaya bakmakta fayda vardır. İtalya ve Avrupa'nın kapitalizm çılgınlığına düştüğü bir dönemde 'maddesizleştirme eylemini görselleştirçmek' için metaforlar düşünmekteydi. Tüketime yine başka bir pencereden bakan bir diğer sanatçı da Vito Acconci'dir. New Yorkda 1970 yılında yapmış olduğu "Tescilli Markalar" isimli perormansında kendi kendini ısırarak kapitalist ekonominin insanı tüketmeye yönelendirdiğini bunun insana etkilerini vurgulamaktadır. Tüketimin insanları olumsuz yönde etkilediğini vurgulayan Acconci bunu çok iyi bir şekilde izleyiciye aktarmaktadır. Aslında bu kadar gerçek bir acıya maruz kalındığını vurgulamaktadır. Tüketim kişiden kişiye, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya farklılıklar göstermektedir. Örneğin Doğu ve Batı sizce aynı şeyleri mi tüketmektedirler?

Resim:3.1.13. Vito Acconci, Tescilli markalar, performans, New York, 1970.

Erişim: <https://www.artlyst.com/news/vito-acconci-seminal-performance-art-pioneer-dies-age-77/>

İşte tam da bunu konu alan performans sanatçıları Marina Abramović ve Ulay tarafından gerçekleştirilmektedir; Komünist Beden/Kapitalist Beden isimli performansta sanatçılar on bir davet etmişlerdir. Misafirler geldiğinde sanatçılar odanın zemininde gece boyunca uyumadan yatmaya devam etmektedirler. İki sanatçının üzerinde misafirler için yiyecek ve içecek bulunan iki masa önlerinde durmaktadır. Abramović'in olduğu taraftaki masanın üzerindeki sosyalist, Ulay'ın olduğu tarafta ise Kapitalist ülkelere özel yiyeceklerdir. Sanatçıların doğup büyüdükleri toplumsal yapılar arasındaki fark Doğu/Yoksulluk Batı/Zenginlik karşıtlığı ile yetinilmemiş yiyeceklere ulaşılabilirlik de özenle gösterilmek istenmektedir. Sanatçıların doğduğu yıllar doğrultusunda 1970'lerde doğudaki dükkanlarda batıya özgü yiyecekler yok denilecek kadar azken batıda ise doğudan gelen yiyecekler çok ucuzdu ve kolay ulaşılabilirdi. Bu performansta batı'nın doğu'nun mallarını ucuz yoldan nasıl sömürdüğü de ayrıca vurgulanmaktadır. Yine doğu batı zengin yoksul arasındaki farklılıklara değinen sanatçı Uğur Gallenkuş da aynı konuyu farklı biçimde ele almaktadır.

Resim:3.1.14. Marina Abramović'in Ulay ile Komünist Beden / Faşist Beden adlı performans 1979.
Erişim: <https://www.flickr.com/photos/uchicagomagazine/6967966484>

Güncel anlamda Doğu ve batıyı bugün zıtlıklarıyla betimleyen sanatçı Uğur Gallenkuş işlerinin altyapısını şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Çalışmalarımnda ağırlıklı olarak yer alan görseller Ortadoğu'daki savaş, çatışma ve ihtilafları konu alan görselleri barındırıyor. Bu coğrafya binlerce yıldır bu tarz görüntülere alışkın. Sükûnet içinde olduğunu kimse görmedi, görmeyecek ve göremeyeceğiz. Sürekli tekrar ediyor ve edecek yani. Türkiye'de yaşıyor olmak bu zıtlıkları görmek açısından en önemli etken. Bir tarafta 60-70 yıldır (dünya harpleri sonrası) süren bir barış, sükûnet, güç, zenginlik var. Diğer tarafta ise sürekli fokur fokur kaynayan ya da kaynatılmak istenen ülkeler arası savaş, iç çatışma gibi olaylar.” (URL-2).

Resim:3.1.15. Uğur Gallenkuş, Öğle Yemeği Arası, Fotoğraf kolaj.

Erişim: <https://biacaip.com/turk-sanatcidan-dunyanin-iki-yuzunu-ve-iki-yuzlulugunu-gosteren-21-carpici-kolaj/>

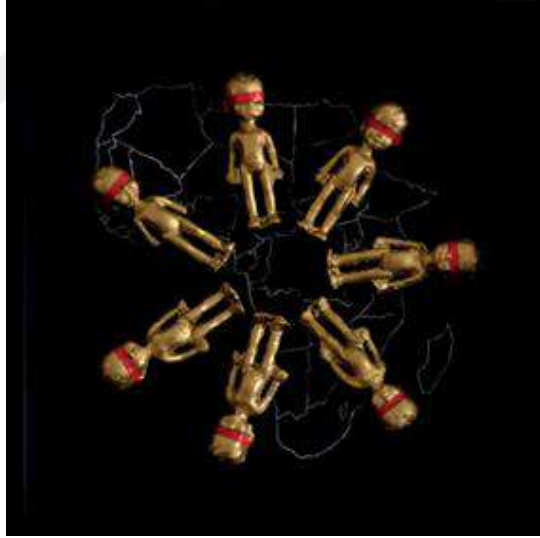

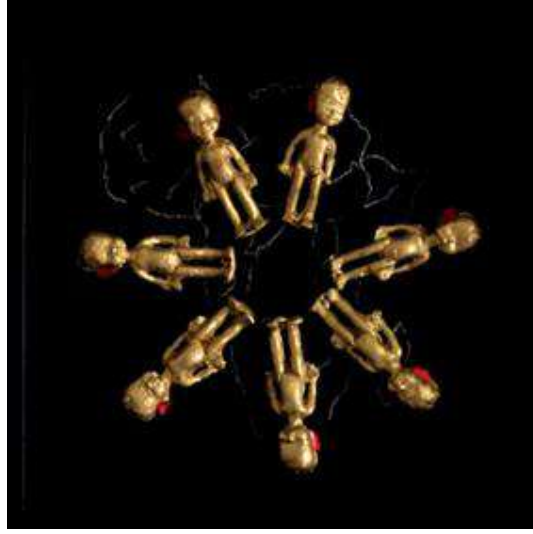
Resim:3.1.16. Uğur Gallenkuş, Paralel Evrenler Tek Bir Karede, Fotoğraf Düzenleme.

Erişim: <http://www.egelif.com/ugur-gallenkus-paralel-evrenler-tek-bir-karede>

Sanatçı aslında iki farklı dünyayı zengin/yoksul ayrımını savaşlar sonrası yaşananları gözler önüne sermektedir. Zaten devletlerin birbirleri üzerindeki parasal güç için çıkardıkları bu savaşlarda etkilenen yine insanlar ve yine insanlık olmaktadır. Tez döneminde yapılmış olunan bir diğer çalışma da ise altın, elmas gibi değerli madenlerin, doğal kaynakların yanısıra ucuz iş gücü de dahil sömürülen bir kıtanın bugün giderek yok olduğundan bahsedilmektedir. Çalışmada yedi kıtayı temsilen yedi adet bebek kullanılmaktadır, bebek masumiyetin simgesidir. Bebekler görmedim duymadım bilmiyorum biçiminde üç maymunu oynamaktadır. Tıpkı diğer kıtaların bu oyunu oynadıkları gibi peki neden Afrika kıtası? Neden bu kadar zengin

olup bu kadar fakirler sorgulamak gerekmektedir. Bu konu ile ilgili Türkkaya Ataöv'ün Emperyalizmin Afrika Sömürüsü isimli kitapta şunlardan bahsedilmektedir: 'Serbest Pazar' terimi oluşturan iki önemli sözcük sonuna kadar eşitsiz bir bağlantıyı anlatmıyor, aynı zamanda saklıyor. Tanımlanacak olursa; Kuzey'in, yani Batı emperyalizminin Güney üstüne yığınlar halinde oluşan bir tüketimi sindirerek mıhlamış olmasıdır. Dahası, bunun altında "simgesel olarak değil gerçek anlamda" can çekişen Afrika neredeyse hepsi aç karnına, paçavradan giysi ve karamsar bakışlarla çığlıklar halindedir. (Ataöv, 2018, s.113).

Resim: 3.1.17. Tuğba Aydın Sömürünün Günceli-1(Üç Maymun), Slikon kalıpla yapılmış alçı bebek, sprey boya, 3 adet 50x50x5 cm.2019.

Kapitalizmin ilerleme eksenini, insanlığın kendisine aşkın, özgür, birbirlerine uyumlu ve doğa ile birlikte var olmaya istekli ilerleyiş eksenini ile çelişir onu çizer ve yaralar ve özünden uzaklaştırır. Kapitalist eksene yönelmiş direnme her talep ve baskıya yaratan her eylemlilik karşısında işletmeci, refleks olarak zor kullanımının ve şiddet uygulamasının ambar, kapaklarını hemen aralar. Bu nedenle liberalizm (kapitalizm) burjuvazinin devrimci yükseliş döneminde sahiplendiği eşitlik, kardeşlik, dayanışma, adalet, demokrasi, cumhuriyetçilik gibi kavramların “kendi doktrinlerine içkin bulunduğu” söylemi gerçekleri örtme amaçlı bir aldatmacadır. Aynı şekilde serbest (tam) rekabet ilkesi de yine yalanın kumaşından biçilmiş sömürü için örtücü bir kılıftır. Vahap avşar da yine tüketime farklı bir mercekle bakarak petrol şişelerini kullanarak bir iş üretmiştir:

Üst üste yığılı ve sıralı dizilen yirmi bir bidon uzunluğunda, on bidon genişliğinde ve altı bidon yüksekliğindeki bu form, jip ya da bir dizi savaş bunkerine benzemektedir. Her halukarda, enstalasyondan sızan askeri ve güç üzerine kurulu atmosfer hakimdir. Plastiğin yeşilindeki keskinliğin, parlaklığın yanında yapının yüzeyinde oluşan koyu ve açık tonlar kamuflaja benzer bir doku yaratıyor ve bidonların kırmızı kapakları kan öbeklerini akla getirmektedir. Petrole duyulan uluslararası açlık bu çalışmanın belirleyici unsuru ve bu uğurda yaşanan savaşları, hakim konumdaki denetim mekanizmalarını, petrol ticareti ile uluslararası boru hatlarını birbirine bağlayan yapıyı, yani geometrik ilerleyiş olarak kompoze edilmiş bir dünya düzenini düşündürmektedir. Tüketim kültürüne dair belirgin çağrışımlar (petrol rekabeti, Hollywood bağlantıları) konusundaki tercihleri üzerinde rol oynamaktadır.

Resim:3.1.18. Vahap Avşar, Eye Of The Beholder, Plastik benzin bidonları, tel ve yapıştırıcı, Enstalasyon görüntüsü, 145x400x140 cm, 2010.

Erişim: <https://www.kolekta.com.tr/sanatcilar/vahap-avsar/>

Avşar, kitle medyasından tüketim toplumuna, her nevî söylem ve imgeyi mevcut gerçekliğin kökünü kurutarak meşrulaştıran liberal-kapitalist yığınlar halindeki üretim döngüsünden emperyalizme, yerel ve küresel otoriteyi temsil eden resmi ve gayriresmi kişi ve kurumlardan, sosyal anlamda eşitsizliği yarattığı toplumsal kin-

nefret söylemine kadar, pek çok konuyu titizlikle ve ustaca sergilemektedir. Avşar'ın eserleri toplumsal birer ayna niteliğindedir. (Block,2011)

Tüketim konusunu mercek altına alan bir diğer isim ise Wolf Silveri'dir. Silveri insanlığı ve doğayı çevreyi ilgilendiren konular ile ilgili farkındalığı arttırmak adına harekete geçerek daha çok kendisininde yer aldığı fotoğraflar ile gezegenin git gide parçalandığından bahsetmektedir. Avustralya'da çıkan yangından sonra yapmış olduğu bir çalışmada (fotoğraf) kafasına kafasına dünya şeklinde bir küre yerleştirerek fon kartonu üzerine 'Keep Looking For Planet B!' 'B Gezegeni Aramaya Devam Et!' yazarak konu ile ilgili düşündürücü bir eleştiride bulunmaktadır.

Resim:3.1.19. Wolf Silveri, Keep Looking For Planet B!, Yerleştirme Fotoğraf.

Erişim: <https://www.urbancontest.com/photography/wolf-silveri-fotografie#articoli-correlati>

Dünya sanki sürdürülebilir olmayan sömürü ve kaynakları yoksullaşması politikalarıyla ilgili sorunları çözmek için bir B planı arıyor gibi düşünülmektedir (uzay'da yaşam) Tüketimde ayrıca dikkat çekerek yine küre şeklindeki dünyayı poşetin içerisine koyarak aslında dünyanın artık tüketilebilir bir nesne olarak görülmesine vurgu yapmaktadır.

Resim:3.1.20. Wolf Silveri, İsimsiz, Yerleştirme Fotoğraf, 2019.

Erişim: <https://www.urbancontest.com/photography/wolf-silveri-fotografie#articoli-correlati>

Tez kapsamında üretilmiş bir diğer iş ise ‘oyuncak işler (besin üçgeni) isimli çalışma yine kapitalizmin oluşturduğu besin üçgeninden bahsetmektedir. Bugün bütün dünyadaki en temel besin süt’dür bu sebeple metefor olarak ele alınan biberonlar aslında bir ironi ‘dir. Çünkü herkes eşit değil ve birileri pastadan o kadar büyük bir pay alıyorlar ki diğer yığınlar halindeki kalan kısım azınlıkla yetinmek zorunda bırakılmaktadır. Üçgenin en üst tepesinde en zengin ülkeler, altın bugün afrikada da çıkarılmaktadır fakat çıkarıp işleyen ülkeler bellidir. İkinci kısımda kültür endüstrisinin gözde markaları en çok kazananlar, en alt ise bunların dışında kalan herkes yani kapitalizm sayesinde gelinen son noktada denilebilir.

Besin üçgeninin en tepesinde zenginler orta kısmında biraz daha az zenginler en alt kısımda ise toplumun geri kalanı az ile yetinmeye mecbur bırakılan kesim arada direk bir geçiş var yani bir uçurum. Bugün o uçurum gittikçe de tehlikeli bir boyuta gelmektedir. Fakat sisteme göre olması gereken budur aslında çalışan kazanır mantığında ama altında yatan gerçekler bize durumun pek onunla ilgili olmadığını göstermektedir. Yalanlar sistematiğinde sanat’ın açtığı her oyuk sıradanlaştırılan,

normalleştirilen, doğallığa büründürülen görünümünün altında aslında bambaşka problemler yatmaktadır.

Resim: 3.1.21. Tuğba Aydın, Oyuncak İşler (Besin Üçgeni), 18 adet plastik biberon 60ml, üçgen raf 65x65.2020.

Yine buna benzer nitelikte olan Tüketim kültürünü ve eşitsizlikleri konu alan David Desola ve Pedro Rivero'nun senaryosunu yazdığı The Platform filmi ise aslında bizleri dolaylı yoldan yine bizlere göstermektedir. Filmde bir binanın her katına

ikişer kişi kalıcak şekilde bir sistem oluşturulmuş ve odanın tam ortasından günde bir kez üzerinde yiyeceklerin bulunduğu bir platform geçmektedir. Platform her katta sadece iki dakika kalmaktadır bu iki dakikada ne yenirse yenir sonrasında odada yiyecek bırakılmaz ve üzerinde aslında o binadaki herkese yetecek kadar yiyecek bulunmaktadır fakat en üst kattan en alt kata kadar yiyecek kalmamaktadır. Çünkü birileri hakkından fazlasını yemektir. Ve 333 katlı olan bu binanın büyük bir kısmına yiyecek kalmadığı için yaşamını yitirmektedir.

The Platform'un asıl derdi kapitalizm ve gelir dağılımındaki eşitsizliklere dikkat çekmektir. Alt kattakiler El hoyo'nun çarpık düzeninin farkında olsalar da ellerinden bir şey gelmemektedir. Üst katlara çıktıklarında ise geldikleri yeri unutup, elde edebildikleri kadar fazla şey elde etmeye çalışmaktadırlar... Aslında herkese yetebilecek kadar yiyecek varken sürekli birileri aç kalıyor, yemek için savaşıyor, birbirini öldürmektedir. Aslında bugün dünyadada herkese yetecek kadar besin bulunurken hala aç uyumak zorunda kalan hatta açlıktan ölen insanlarda bulunmaktadır. Anlatılan içinde bulunduğumuz sistemin kendisidir.

Resim:3.1.22. The Platform Film Afişi, 21 Şubat 2020.

Erişim: <https://filmloverss.com/the-platform-filmindeki-en-dikkat-cekici-10-detay/>

Tez kapsamında izlenmiş olan bu filmde en vurucu nokta zeminde bulunan kız çocuğu olmuştur. Savunmasız minik masum bir kız çocuğu karşı tarafın kendisini sorgulamasına fırsat vermektedir. Yine tez kapsamında üretilen 'Altın Süt' isimli eserde bu konu ile ilgili bir örnektir:

Resim:3.1.23. Tuğba Aydın, Altın Süt 1,2020, 1 adet 18 cm cam biberon, altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinekler, cam kutu, 30x25x25 cm. 2020.

Dünyadaki haksızlık, eşitsizlik, adaletsizlik, savaş, sömürü bütün kötü olan ne varsa bundan en masum olan varlıklar bile zarar görmektedir çocuklar, bebekler, doğa, hayvanlarda dahil. Hatta en büyük zarar gören bunlardır, bu sistem en masum olana değin el uzatmaktadır. Tek derdi para olan kapitalizmin gerçek yüzünü görmek ilk olarak onu sorgulamak ve onun hakkında bilgi edinmek gerekmektedir. Sinek metaforu burada kapitalizme sorgu niteliğindedir. Bugün sistem tarafında oluşturulan bütün tehlike gittikçe artmaktadır buda gelecek nesil için ağır tehdit oluşturmaktadır. Burada sorgulanması gerektiği düşünülen sistemin oluşturduğu yoksulluk, tüketim, ekonomik sınıflar, psikolojik sıkıntılar, kıtalar ülkeler arasındaki rekabet sonucu oluşan savaşlar (yalnızca fiziksel değil ekonomik savaşlarda dahil), tüketim kültürünün sebep olduğu çevre kirliliği, doğanın tahribatı vb. Birçok şeye sebep veren kapitalizm sorununa dikkat çekilmektedir.

Resim:3.1.24. Tuğba Aydın, Altın Süt 2,2020, 1 adet 10 cm cam biberon, altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinekler, cam kutu, 30x25x25 cm. 2020.

Kapitalizm’ in bugün içerik farklı görünsede farklı farklı alt birimleride bulunmaktadır. Terry Baret’in Sanatı Eleştirmek isimli kitabında bu konu şu şekilde açıklanmaktadır; Neo Marksist kuram, sınıf ve toplumsal cinsiyetin kişinin iletişiminin anlam ve otoritesini nasıl etkilediğini ve kişinin coğrafi olarak ya da bir kurum içinde nerede durduğunu araştırır. Bu tür bir kuramdan etkilenen sanat eleştirmenleri, cinsiyetin, ırkın ve altkültürlerin sanat üretimi ve algısı üzerindeki etkisini vurgularlar. Sıklıkla “kültür endüstrisi” kavramına gönderme yaparlar. (Barrett, 2014, s.63-64).

3.2. Sanat ve Kültür Endüstrisi

Kültür tanımına bakıldığında; toplumların kendine özgü olan ne varsa gelecek nesillere miras bıraktığı (maddi- manevi) herşeydir, tarihten gelen ve yine ilerleyen tarihlere aktarılan bir değer sistemidir. Kültürün standartlaşmasına yani herkes için aynılaşmasına televizyon, radyo, kitap, gazete vb. Popüler kültürü kapsayan tüm faaliyetler ne varsa hepsinin aynılaşması için kullanılan genel terime kültür endüstrisi denir. Adorno kültür endüstrisini yeniden düşünürken isimli yazısında kültür endüstrisi terimine ilişkin şunlardan bahsetmektedir:

“Kültür endüstrisi terimi yanılmıyorsam ilk defa 1947’de, Amsterdam’da Horkheimer’la birlikte yayımladığımız Aydınlanmanın Diyalektiği’nde kullanıldı. M sveddelerde ‘kitle kültürü’ terimini kullanmıştık. Fakat daha sonra, yandaşlarının içine gelecek yorumları dışarıda bırakmak amacıyla kitle kültürü yerine ‘kültür endüstrisi’ terimini kullanmayı uygun bulduk; ne de olsa onun, kitlelerden kendiliğinden çıkan bir kültür sorunu olduğunu ortaya atabilirler, onu popüler sanatın ağdaş formu sayabilirlerdi ki bu ikincisinin kültür endüstrisinden kesin olarak ayırt edilmesi gerekir. Kültür endüstrisi eski olanla tanıdık olanı yeni bir nitelikte birleştirir. Kitlelerin tüketime göre düzenlenen ve büyük ölçüde o tüketime yapısını belirleyen ürünler tüm sektörlerde az çok bir plana göre üretilir. Tüm sektörler az çok bir plana göre üretilir. Tüm sektörler yapısal olarak benzerdir ya da en azından birbirinin açıklarını kapatarak, neredeyse tamamen gediksiz bir sistem oluştururlar. Bunu olanaklı kılan sadece ağdaş Teknik olanaklar değil, aynı zamanda ekonomik ve yönetsel yoğunlaşmadır. Kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicileri kendisine uydurur” (Doğan, 2003).

Kültür endüstrisi aslında insanları kendisine göre evirip çevirme gücü olan bir sistemdir, tıpkı kapitalizm gibi aslında kapitalizmle çok benzer yanı olan bir sistemdir ve sıklıca da birbirlerinden beslenmektedir bu iki kavram. İkisinde en temel noktası insanları her anlamda sömürmektir. Ali Artun’un Sanat Emeği başlıklı kitabında bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır: Kültür Endüstrisine genel bir bakış başlıklı makalesinde Adorno ve Horkheimer’le neden “kültür endüstrisi” ismini tercih ettiklerini ifade etme noktasında, niyetlerinin yalnızca yarı özerk bir geçmişin (geleneğin) zıttı bilinmeyen birleşimini ortaya koymak değildir. Gerçekçi bir popüler kültür söyleminin yanısıra “kitle kültürü” terimini eleştirmeyi hedeflemektedir.  r n  alacak olan kişi kültür endüstrisinin empoze etmeye çalıştığı gibi efendi değildir; kültür endüstrisinin nesnesidir öznesi değil. (Artun, 2014, s. 242).

Kapitalizmin egemenliğini geliştirip güçlendirmek için kullanılan bu terim Frankfurt okulu düşünürleri Theodor W. Adorno, Max Horkheimer tarafından önceliğinin kapitalizmin benimsenmesini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Kültür Endüstrisinin olumlu tarafı ise toplumu günlük yaşamın monotonluğundan, sorumluluğundan sıkıcı işlerinden geçici bir kaçış sağlamaktır. Frankfurt okulu mensuplarının düşüncelerine göre kültür endüstrisinin sunduğu bu olumlu kaçış insanları yaşamlarındaki baskı ve durağanlığı biraz olsun hafifletmek fakat amaç; çalışma azimlerini yeniden yaratmaya hizmet yani yine üretici güç lehine yapılan bir hizmet gibidir. Frankfurt okulu düşünürleri tarafından ortaya atılan bu kavram hakkında Özgür Kurtuluş marksizimin kültür teorisinde değinip şunlara değinkenmektedir:

Frankfurt okulu düşünürleride Karl Marx gibi hem kapitalizmin hemde gündelik yaşamı ve değişen sosyal yapıyı mercek altına almayı hedeflemektedir. Aynı zamanda içinde buldukları çağın gerekliliklerinden çok etkilenmiş ve Marx'ın ekonomi-politiğinden daha başka bir kuram oluşturmayı düşünmüşlerdir. Frankfurt okulunun önemli düşünürlerinden birisi olan Horkheimer, Adorno ve Marcuse gibi isimler Marx'ın kapitalizme bakışını teorilerinin köklü değil ve kapitalizmin dinamiklerini ortaya koyma noktasında eksik kaldığını aynı zamanda geleceğe yönelik olmadığını savunmuş kapitalizm eleştirisini sorun haline getirerek geniş bir mercekten bakmışlardır. Lukacsise çalışmalarında kültür eleştirisini, kültür'ün ürünlerinden, üreticilerinden, ve aynı zamanda onu tüketen kesimide ayrı tutarak, kültürü özünde sınıfsal olarak yapmaya çalışmaktadır. Bu araştırmacılar kültür kavramını marksizimden farklı düşünüp, araştırmalar yapmış ve kültürün endüstri haline geldiğinden ve artık metalaştığından bahsetmektedirler. Yine kültür endüstrisi kavramına ilişkin asıl konunun muhattaplarından birisi olan bu teorinin ortaya çıkmasında büyük bir payı bulunan Theodor W. Adorno konu ile ilgili şunları söylemektedir:

“Kültür Endüstrisi” Şu iddiayla başlar: oluşan dinlerin geri sarmasının toplumsal değişimlerin ve aynı zamanda teknolojinin gelişmesiyle kapitalizm ortaya çıkmadan önceki kalıntıların tamamen bitmesi kültürel anlamda karışıklığa sebebiyet verdiği için sosyolojik alanda ortaya atılan fikirlere tekabül etmemektedir. Artık kültür eskisinden çok daha büyük ve birleşiktir. “Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirir. Bu alanların her biri

kendi içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir.” Kültür herhangi bir mal üretimi sektörün oluşturduğu kurallara uyum sağlayan bir sektör durumundadır. Kapitalist ekonominin önemli bir parçasını kültürel üretim oluşturmaktadır. (Adorno, 2007, s. 19).

Kültür endüstrisi, tikellik ve bireysellik olarak görünen şeylerin aslında öyle olmadığı ve sistemin her şeyi kontrolü altına almasıyla birlikte buna karşı direnişide kendisi ile bütünleştirip baskıyla birlikte sisteme dahil etmektedir. Bu sistemin genel ve tikel arasındaki sahte birlik kültür endüstrisinin ürünleri ile özerk sanatınkiler arasındaki farklılık ve ona karşı yapılan direniş ile ortaya çıkarılmaktadır. Adorno kültür endüstrisinin sanat olan ilişkisini iki ayrı başlıkta düşünmüştür; bunlardan ilki özerk sanat, ona göre ancak sınıflı bir toplumda işçi sınıfının dışlanmasıyla kendisini geliştirebileceği görüşündedir. İkincisi, Saf sanat; burada ise sanatçı bir yere bağlı yada talep üzerine değilde özel olarak üretilmiş tamamen özgür (konu) bir eser ortaya koymaktadır. Eserlerin kişilerin isteğine bağlı kalmaması, kullanıma hitap etmemesi, yani pazarlanamama unsuru sanatın piyasadan uzaklaşması demektir, çünkü ihtiyaç halinde üretilmemiştir. Kültür endüstrisi ise sergi veya konserleri, film dizi yapılmış romanları televizyonda yada radyoda bedava sunarak bu durumu yine lehine çevirmeyi başarmıştır, oysaki emekçi işçi sınıfı bunun ücretini çoktan vermiştir. Kültür endüstrisi herşeyi olduğu gibi sanatı da kullanmaktadır. İsmail Mert Başat Buyruk ve itaat kitabında şu şekilde özetlemektedir:

Toplumsal alanda, tarihsellikleri içindeki yaşam deneyimlerini; bilgi, kanaat, düşünce ve yaşama biçimlerini karşılıklı etkileşim içinde dolaşıma sokan iletişim, bugün negatif iletişime dönüştürülmüştür. İki anlamda: öznelarası iletişimin iletişimsizliğe dönüşmesi; ve toplumsal alan ile politik alan (egemenlik ilişkileri alanı) arasındaki etkileşimin de, günlük yaşamın hemen her anından ve her köşesinden medya, reklamlar, mağaza vitrinleri, “yükselen değerler“, simgeler dünyası ve kültür endüstrisinin tüm mekanizmaları aracılığıyla, iktidarın dili içinden üzerimize kesintisiz yağın sağanak altındaki tek yönlü bir iletişime dönüştürülmesi anlamında... Çünkü kültürel alan hem kapitalizmin kültür endüstrisi tarafından kendi hegemonyası kapsamına çekilmekte, hem de sanat alanı kültür endüstrisince yağmalanmaktadır. (Başat, 2006, s. 231). Kültür endüstrisini konu edinen ve Mc Donals’ın palyaçosunu eserinde kullanan Dinos and Jake Chapman kardeşler bu

konunun görüldüğü gibi şirin ve pozitif olmadığından bahsetmektedir. Anlamsızlık Alemi adlı serinin bir parçası olan Bütün Kötülüklerin Toplamı adlı yapıtı büyük bir dikkatle meydana getirilmiştir ve dört büyük parçadan oluşmaktadır (Bkz.Resim 4.18). Bu büyük yapıt içerisinde yüzlerce nazi askeri, parçalanmış bedenler, savaş aletleri ile oluşturulmuş katliam yüklü sahneler vardır. Masaüstü yerleştirmesi olan bu yapıt içerisinde bulunan Mc Donald's palyaçosu ise sanatçılar tarafından küreselleşmeye ve hızlı tüketime bir gönderi olarak uygulanmıştır.

Resim:3.2.1. Dinos and Jake Chapman, Bütün Kötülüklerin Toplamı, Heykel, 2013

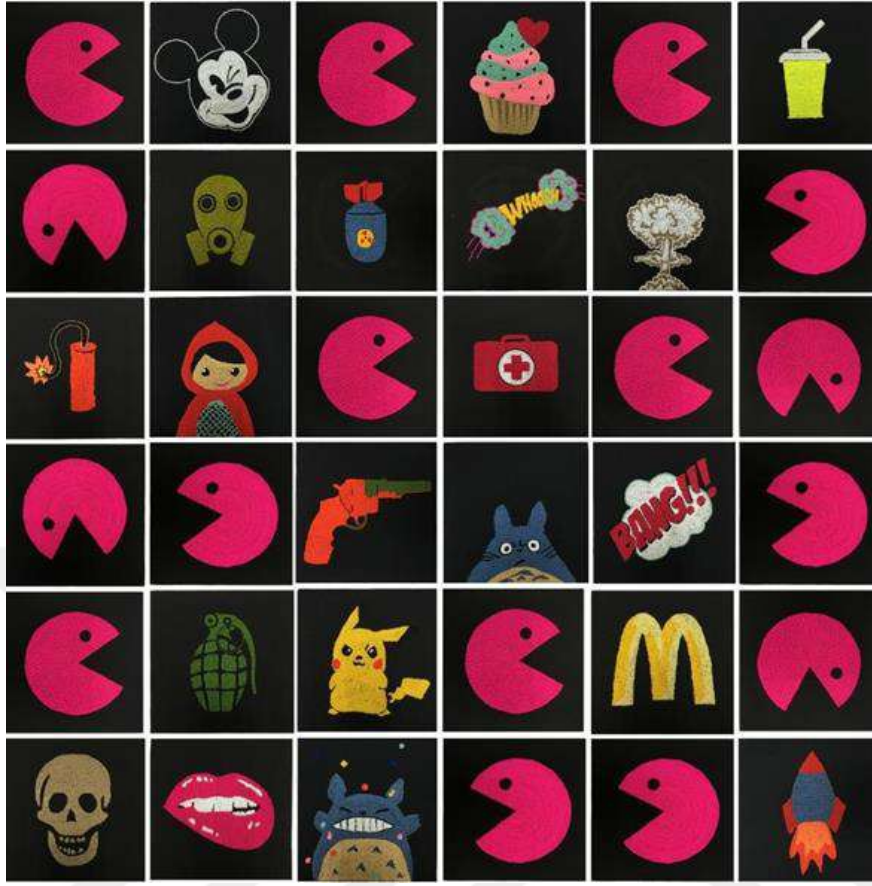
Erişim: <https://www.designboom.com/art/jake-dinos-chapman-fucking-hell-fondazione-prada-sanguine-baroque-10-18-2018/>

Adorno'nun sanat eserleri ve kültür endüstrisi bağlamında şu görüşü de önemlidir:

Sanat eserleri de birer para aracıdır, hatta değiş tokuş edilebildikleri takdirde daha değerli olduğu için su katılmamış para aracıdır. Eserlerin sistem için kullanılmaması “pazarlanmaması” değerinin altında yatan layık olma unsurudur; sanatın piyasası masumdur çünkü baskısının dışındadır. Fakat kültür endüstrisi, kültür kavramı içerisinde üretilen metaları sergi yada konserleri, radyo yada tv’de “bedava” “amme hizmeti” şeklinde piyasaya sunarak içinde bulunduğu tersine bir unsur oluşturur. Halbuki bütün bunların sonucu işçi sınıfı tarafından önceden bedeli ödenmiştir zaten.

(Adorno, 2017, s. 21) Bu konu ile ilgili kültür endüstrisi bağlamında en önemli isimlerden bir tanesi olan Jean Baudrillard'ın şu görüşleride değerlidir; Sanatın günün birinde sona ereceğini savunan Hegelci bir perspektif vardı. Marx'a göre ekonomi veya siyaset de sona erecekti, çünkü hayattaki dönüşümler karşısında bunların varlık sebebi kalmayacaktı. Dolayısıyla sanatın yazgısı, kendi ötesine geçip başka bir şeye dönüşmektedir, oysa hayat...! Bu göz alıcı perspektifin somutlaşmadığı açık. Onun yerine sanat, genelleşmiş bir estetik biçiminde kendini hayatın yerine geçirdi, buda sonunda dünyanın Disneyleşmesine yol açtı: Disneyland'e çevirmek için her şeyi satın almaya muktedir bir Disney formu dünyanın yerini alıyor. (Artun, 2015, s. 222) Kültür endüstrisinin aslında ne kadar gizlense de özünde çok kötü bir sistemin yattığını bilmekteyiz bu konuyu eserlerine taşıyan bir diğer güncel sanatçı Bahar Başak Üstel Arı'da bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir:

“Amerika'nın Japonya'ya attığı atom bombası bir kenti yok etmekle kalmamış bu bombardımandan sonra iki ülke arasında yapılan anlaşmalar sonucunda Japon halkına dayatılan Amerikan kültürünün bir toplumun kültür kodlarının başkalaşmasında ne denli etkili olduğunu göstermiştir. Tabii ki bu da bir güç sağlama taktiğidir öyle ki diğer taraf bir daha asla yaptırımlara karşı koyamayacaktır. Bu tamamı ile bir psikolojik savaştır ve bunun örneğini bugün bütün dünyada görmekteyiz. Birçok kültür yok olmak üzereyken bazı ülkelere ait kültürel özellikler her yerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu sürekli kazanma üzerine kurulmuş bir savaş olup amaç sürekli tüketimi sağlamak olmuştur. Empoze edilenleri tüketerek empoze edene maddi güç kazandırmak ve tüketeni yok etme üzerine kurulmuş bir düzendir. Bu psikolojik savaşta belirli bir savaş alanı yoktur. Sokaklar, kahvehaneler, sinemalar, hatta evlerin içi bile birer cephe dir.” (ARI, 2018, s.92)

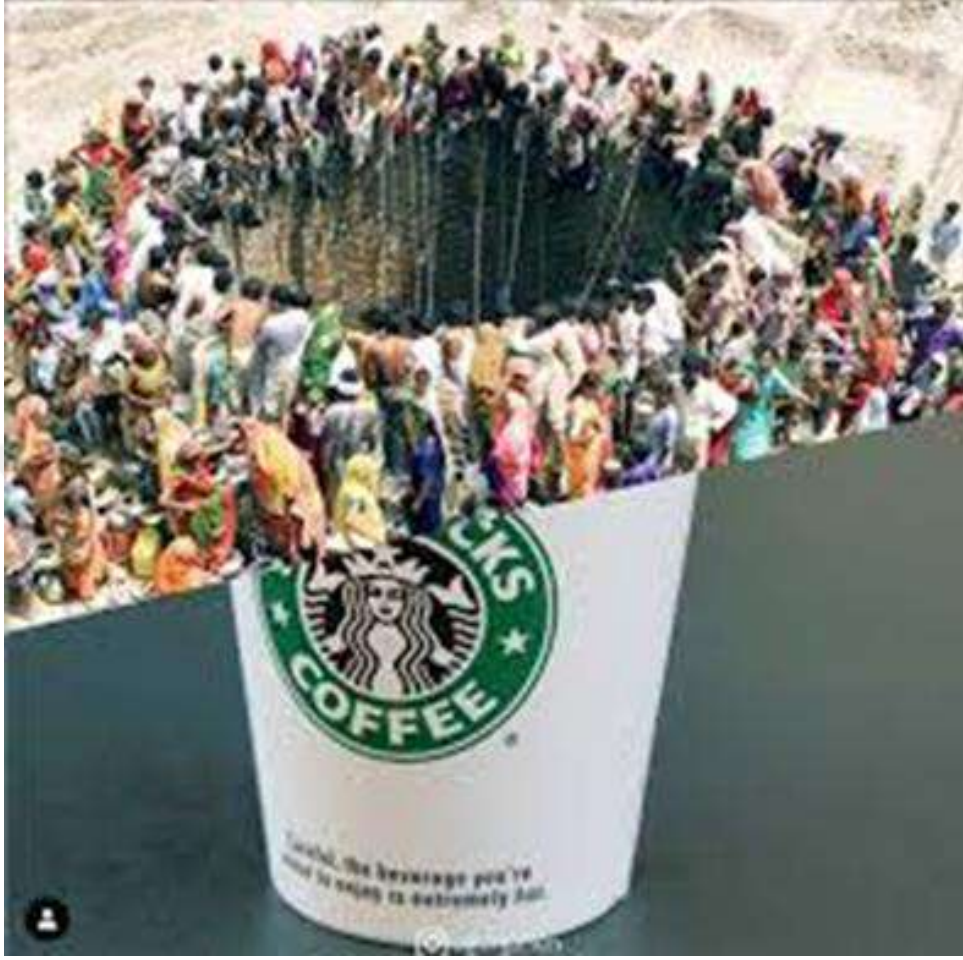
Resim:3.2.2. Bahar Başak Üstel Arı, İsimless, bez üzerine işleme, 36 parçadan oluşmakta, 30x30cm, 2018.

Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Çalışmada yer alan semboller dünya güçlerinin halklara sunduğu popüler tüketimlere ait sembollerdir bunların arasında savaşı anlatan imgeler yer almakta aynı zaman da yerel kültürlerin ürettiği sembollerde belirlemektedir. Aslında kapitalizmin ne kadar hayatın içine sızdığını ne kadar ona yakın olduğumuz ve olayın derinine inildiğinde ise o masum görüntü bir anda yerini hem tehlikeye hemde tehdite bırakmaktadır. Kapitalizm varlığını devam ettirmesi ve her gün daha da güçlenmesi için saklanmak zorundadır kültür endüstrisinde ona perde olmaktadır. Tam da bu konuda Bourdieu'nun şu saptaması akla gelmektedir; Güç ilişkilerinin özünde yatan şey, güç ilişkilerine benzememeye çalışarak gücünün tamamını bu gizlilikten almaktadır. (Baudrillard, 2018, s31).

Bu açıklamada göz önünde bulundurulduğunda ahlaksız ve vicdandan yoksun olan kapitalizm ancak ahlaki bir ütopyanın ardında gizliliğini sürdürebilmektedir. Yine

Uğur Gallenkuş aslında gizlenen ütopyaların perde arkasını ve sahne önünü yan yana görüntüleyen fotoğrafları bu anlatılan konuyla birebir örtüşmektedir.

Resim:3.2.3. Uğur Gallenkuş, Paralel Evren 28 Mart 2020.

Erişim: <https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-artist-goes-viral-with-stark-misery-comfort-images-144159>

Gallenkuşun, Paralel Evren ismini verdiği fotoğraf kolajlarından birtanesi olan bu çalışmanın üst kısmında yer alan fotoğraf da Hindistanlı köylüler Gujarat eyaletinin başkenti Ahmedabad'a yaklaşık 110 km uzaklıkta bulunan Natirvargad köyünde tenekelerini suyla doldurmak için bir kuyunun etrafında toplanmıştır. Diğer karede ise tüketim kültürü için önemli bir markanın tek kullanımlık plastik bardağı yer almaktadır. İki farklı dünya... İlk karede yer alan küresel ısınma sonucu suların azalmasına diğer karedeki gibi atık maddelerin fazlalığı sebebiyet vermektedir. İklim değişikliği, artan talep ve doğayı kirletilen malzemeler, küresel ısınma nedeniyle milyarlarca insan su sıkıntısı çekmektedir. Kültür endüstrisi ürünlerini işlerine konu alan bir diğer güncel sanatçı ise Sabeena Jinal'dir. Jinal'in konuyla ilgili yorumu

izleyiciyi düşündürmek farklı farklı dünyalar inşa ederek izleyicinin ne düşündüğünü hissettiğini kendisine bırakmaktadır. O sadece eserlerini inşa ederken ilgi duyduğu konuları, renkleri, biçimleri bir bütün haline getirmektedir. Eserlerini üretirken onların görsel bir haz uyandırmasında ayrıca önem vermektedir.

Resim:3.2.4. Sabeena Jindal, Old Glor, akrilik arkasında karışık kromojenik baskı 25 "44" x 72cm.

Erişim: <http://www.sabeenajindal.com/flag>

Sebeena kendi çalışmalarını hakkında şunlardan bahsetmektedir:

“Amacım izleyiciyi görsel olarak uyarmak ve sizi sanatımı her gördüğünüzde yeni bir ayrıntı fark etmeye davet ediyorum - her parçaya, forma, renge ve kontura bağlı bir hafıza, heyecan ve duygu uyandırmak. Tekrar tekrar bakmanızı ve her seferinde yeni bir şeyler görmeyi istiyorum; umarım sizin etrafınızdaki dünyadaki gizli güzelliğin takdirini uyandırabilirsiniz.” (URL-3)

Kültür endüstrisini kendi baktığı perspektiften profesyonel bir biçimde eleştiren sanatçı eserlerinde insanların konuyla ilgili düşünmesinde fırsat vermektedir yani konuyu direk insanların gözüne sokmak yerine görsel bir şölen oluşturup bir bilmece gibi çözülmesine fırsat tanımaktadır.

Resim:3.2.5. Sabeena Jindal, Pac-Man.

Erişim: <https://imginn.com/p/CFsc-rrAniT/>

Kapitalizmin günlük hayatımızın temel yapılarına nasıl sızdığına dikkat çeken bir diğer sanatçı ise Simon Fujiwara'dır konu ile ilgili İstanbul Bienali için hazırlamış olduğu 'Dünya Küçük Bir Dünya' projesi kapitalizmin karanlık yüzünü aydınlatmaktadır. İKVS daki yazısında ise ayrıntılı olarak şu şekilde bahsedilmektedir:

İstanbul yakınlarındaki bir turistik mekan üreticisinin çöp kutusunda çok sayıda yarı yıkık pop ikonu figürünü keşfetmesinin ardından başladı. Bu figürleri kurtardı ve on üç mimari minyatürle birleştirdi. Bu heykelsi eserlerde, gündelik sivil mimarinin işlevleri kitlesel eğlence dünyasından sembollerle harmanlanmıştır. Fujiwari'nin minyatür şehri fantazinin ve kaçışçılığın günlük hayatımızın temel yapılarına nasıl sızdığına dikkat çekiyor ve genellikle küreselleşmiş kapitalizmin acımasız pragmatizmini maskeliyor. Sık sık turistik yerler, ünlü ikonlar, tarihi anlatılar ve kitle iletişim araçları gibi baskın kültürel biçimleri araştırır hatta bazen reklam ve eğlence endüstrisiyle iş birliği yaparak çalışmalarını üretir.

Resim:3.2.6. Simon Fujiwara, Dünya Küçük Serisi, 13 mimari maket, 2019.
Erişim: <https://bienal.iksv.org/tr/sanatcilar/simon-fujiwara>

Ali Artun bienal konuları ile ilgili Çağdaş Sanat ve Kültürizm kitabında şunlardan bahsetmektedir; Çağdaş sanat ile politika arasındaki ilişki düşünüldüğünde, sanatın, öyle ya da böyle kapitalizmin ‘gizli’ çelişkilerini açığa çıkarabilme gücüyle, politik eylem ya da katılımın katalizörü olduğu düşünülür. Gözleme veya yorumlamaya dayalı, eğitici bir uğraş olduğuna inanılan sanata, hep karanlık ve geçirimsiz olan şimdide, bize birşeyleri farklı biçimde görmeyi ve algılamayı öğretme görevi atfedilir. Son dönemdeki sergi ve bienaller, emek, yoksulluk, sömürü, şiddet, küreselleşme, savaş ve dışlanma gibi, ‘politik’ addedilen konuları sorgular oldu. (Artun, 2018, s. 172-173). Tükenen sadece kültür değil elbette insanlar, şehirler, ülkeler de kapitalizmin sebep olduğu bir tüketim çemberinin içerisinde bugün en fakir ükeleri şehirleri hepimiz gözlemlemekteyiz. Bununla ilgili Doğan Aydın’ın Kapitalizm zenginleşmek refaha ulaşmak değil miydi? isimli yazınsa şunlardan bahsetmektedir:

“Bir milyara yakın insanın yatağına aç girdiği; sadece sekiz kişinin dünyadaki servetin yarısına sahip olduğu; Oxfam’ın An Economy for the 99 Percent raporuna göre dünya nüfusunun yüzde birinin kalan yüzde 99’un malvarlığına eşit zenginliğe sahip olduğu bir dünya. Kapitalizm gün geçtikçe zenginliğinin yoğunlaşıp bir noktada toplanmasını sebep oluyor. Bunca fakir insan nerede dersiniz dünyanın gelişmemiş ülkelerine bakmanız gerekiyor. Şanslıyım ki, Hindistan’ı, Afrika’yı görme şansını buldum. Bu bölge toplumlarının yaşadıkları ortamları, hayat şartlarına tanık oldum. Unutulmaması gereklidir ki, fakirlik sadece parasal bir konu değildir. Altta ki video, beni ciddi etkilemiş belgesellerden birisi. 25.000 kişinin yaşadığı Hindistan’ın bir bölgesinde 35 senedir yaşayan bir yerlinin dediği gibi “bu bölgede sadece 4 tane tuvalet var!” (URL-4)

Konu ile ilgili tez kapsamında üretilen Sömürünün Günceli III isimli eserde yine bununla tam örtüşen bir eserdir. Afrikanın en fakirleşmiş şehirlerinin harita çizimlerinden oluşan minik çerçeveler içerisine yerleştirilmiş çizimlerden oluşan eserde çerçeveler üzerine yerleştirilmiş altın renkli at sinekleri ile konuya parmak basılmaktadır. Konunun aslında ne kadar önemli olduğunu biliyoruz fakat ironik olarak sanki konu önemsiz gibi minik çerçeveler tercih edilmiştir. Çerçevelerden en minik olanda ise sadece gözünüzü görebileceğiniz kadar minik bir ayna yerleştirilmektedir. Buda aslında seyirciye kendisini sorgulama fırsatı verme niteliğindedir.

Resim:3.2.7. Tuğba Aydın, Sömürünün Günceli-3, (Küçük Meseleler) 2019, Plastik Sinek, Karton, Ayna, 5 adet 5x5, 3 adet 6x6, 2 adet 7x5, 1 adet 10x6 cm. 2020.

Bugüne baktığımızda kültür endüstrisi hayatın her alanına sızmayı başarmıştır. Günümüz teknolojisinde bunu her anımızda yanımızda olan telefonlarımız, internet, fenomen insanlar, reklamlar aracılığıyla hayatın merkezine konumlanmış durumdadır. Kültür endüstrisinin sanattaki stili geri dönüşümle sunması demek olan

'hayat tarzı' vaktiyle olumsuzlama unsuru barındıran bir estetik kategorinin, meta tüketiminin bir niteliğine dönüşmesini temsil eder. Birbirine rakip hayat tarzlarının artması, bu stillerin ev içine nüfuz etmesi, müziğin yaygınlığı, ürünlerin reklamlardaki imgelerinin dolaysız birer uzantsına dönüşmesi... Bütün bu fenomenler kültür endüstrisi ile gündelik hayat arasındaki uçurumun kapanmasına ve bunun sonucu olarak toplumsal gerçekliğin estetize olmasına işaret eder. (Artun, 2015, s. 196-2015). Toplum da bu şekilde başka tarafa evrilmiş bir durumdadır. Birbirine benzeyen insanlar, birbirine benzeyen, kıyafetler, birbirine benzeyen markalar, reklamlar vs. hiç birisi insanlara aykırı gelmiyor çünkü toplumla birlikte kültürde başka bir tarafa evrilmektedir. Batı'da sanatın değil, sermayenin hayata geçirdiği bu "yerle bir edilme süreci, kültür kurumlarında ve toplumsal ilişkilerde etkin bir dönüşümün değil, kitle kültürünün gösterilerinin edilgin biçimde tüketilmesinin önünü açtı.

Bu dönüşümde geleneksel kültürün uzlaştırma garantisi toplumsal düzen açısından artık o kadar da elzem değil, çünkü bugün bizler geleneğin endoktrinasyonundan ziyade kültürü tüketerek sosyalleşiyoruz. Kültür artık kapitalist mantığın araçsal dünyasından ayrı bir değer alanı değil, aksi halde metalaşmış olacak varoluşumuzdan geçici bir kurtuluş değil kültür de artık metalaşmış durumda. (Artun, 2016, s.158). Bugün kapitalizm tüketim kültürü, kültür endüstrisi alanlarına da sızmayı başarmıştır. Bunu yaparken her ne kadar gizlense de sanatçılar onu gizlendiği yerden yakalamanın yolunu bulmaktadır. Sanat konu ne olursa olsun girilmeyen alan görmezden gelinen ne varsa gözler önüne sermektedir. Tez kapsamında üretilen 'Dokunma' isimli çalışmada bunu açıklar niteliktedir:

Resim:3.2.8. Tuğba Aydın, Dokunma 2020, cam vazo, su, 1 adet altın rengine boyanmış plastik oyuncak sinek, 1 kalıp sabun, cam kutu 35x25x25 cm. 2020.

Bu dünyada düzeninde eşitsizlikler, haksızlıklar, adaletsizlikler, sömürü, hem küresel hem ekonomik savaş kötü olan ne varsa kol gezmiş durumda fakat insanlar genel olarak bütün bunlara seyirci ... Kimse haksızlık karşısında, bu dünyanın yanlış bir yöne gittiğinin farkında değilmişçesine bugün her şeye seyirci kalmaktadır deyim yerindeyse “suya sabuna dokunmamaktadır”. Halbuki dokunsalar bütün evren tertemiz olacak ...

Sanatçılar geçmişte de bugün de insanı evreni ilgilendiren ne varsa konu ile ilgili görüşlerini beyan etmiştir ve halende devam etmektedir. Çünkü bu tarz insanlık için tehdit oluşturan konular gün yüzüne çıkarılmalıdır.

6. SONUÇ

Kapitalizm bugün (çok az olan) olumlu yönleri bir kenara bırakıldığında geçmişte de günümüzde de insanlar için tehdit oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. Kapitalizmin tarihine bakıldığında bugün çok daha fazla yol kat etmiş ve çok farklı alanların da içine gizlenmeyi başarmıştır. Bununla ilgili tek değişmeyen gerçek ise; geçmişte mülkü elinde bulunduranların lehine olan bir sistemken, bugün de yine zenginlerin lehine işleyen bir sistem olmasıdır. Güncel sanat yaşama ait insanı, doğayı, dünyayı, evreni ilgilendiren ne varsa sanata dahil etmektedir. Sosyoloji'nin ve Ekonomi'nin temel konularından bir tanesi olan kapitalizm de bugün insanlar üzerinde yıkıcı bir etki göstermektedir. Kapitalizm ilk sistem analizi yapıldığı zamanlardaki gibi masum değil artık içerisi boşaltılmış bir kavram olarak varlığını sürdürmektedir. Bugün sanatçıların açtığı her oyuk normalleştirilen, sıradanlaştırılan, doğalmış gibi gösterilenlerin altında başka görünüm ve güzellikler ya da çirkinlikleri insanlara sunmaktadırlar. Sanat gündelik yaşamda algılanmayan, söylenmeyen, işitilmeyen, göz ardı edilen görmezden gelinen tehlikeli ya da sıradan olan ne varsa görülür ve işitilebilir bir duruma getirmektedir. Bugün sanatçılar görünen ya da görünmeyen gerçeklerle boğuşup onları kendi kurmacası içinde bir dönüşüme uğratarak durağanlıktan devinime, teyitten redde, itaatten başkaldırıya doğru bir yol izlemektedir. Geçmişte de bugün de sanatçıların merceğinde olmayı başarmış bir konu da kapitalizm ve sömürüdür. Kapitalizm bugün daha da tehlikeli bir hal aldığı için sanatçıların bunu görmezden gelmesi ya da yok saymasının mümkün olmadığını görmekteyiz. Kapitalizmin 'Tüketim Kültürü' ile 'Kültür Endüstrisi'nin özneleri de toplumları da hem kapitalist/emperyalist sömürünün zenginleştirilmiş mekanizmaları içerisinde tutuklayan hem zihinsel olarak biçimlendiren bu iç içe geçmiş olan çalışması elbette sanatın ve sanatçının bugün ki sorunlarının kaynağı olduğu için dikkatleri çekmektedir. Yüzyıllardır var olan bir kavram kapitalizm; dünyayı, kıtaları, toplumları, doğayı, insanları her anlamda olumsuz etkilemektedir. Bugün zengin-fakir ayrımı ülkeler ve insanlar arasındaki güç ilişkileri, savaşlar vs. hepsine kaynaklık etmektedir. İnsanın, doğanın, hayvanların hepsini yok sayan bu sistem tehlike arz etmektedir. Düşündüğü tek şey yalnızca sistemin çarklarının dönmesidir. Bu uğurda hiçbir şeyin önemi yoktur. Kapitalizm merkezini para oluşturmaktadır

bugün dünyadaki ülkeler arasındaki ilişkilerden tutun insanlar arasındaki ilişkilere değin para karar verirken sistem nasıl tehlikeli olmasın? Bugün ekonomik açıdan ülkeler arasındaki güç ilişkileri birçok şeye yön verirken sistem nasıl tehlikeli olmasın? Bugün ekonomik özgürlük çok şey ifade ederken insanlar sistemden nasıl etkilenmesin? Ekonomi bugün insanlar için çok önemliyken ülkeler için önemliyken kapitalizmin en temelindeki meta para ve bunu yalnızca kendi varlığını sürdürmek için kullanmaktadır. Tek taraflı (zenginler için) dönen bu çark bir gün insanlığın felaketini de beraberinde getirecektir. Sistemin derinlerine indiğimizde karşılaşılan tehlikeyi gün yüzüne çıkarmak bunu insanlara göstermek hususunda sanatçılara çok iş düşmektedir.

KAYNAKLAR

- ADORNO, T.W. (2003), *Kültür Endüstrisinin, Yeniden Düşünürken*, (Çev. Doğan. O), COGİTO Dergisi.
- ADORNO, T.& HORKHEIMER, H. (2010), *Aydınlanmanın Diyalektiği* (Çev. Nihat Ü. & Elif Ö.K) İstanbul: Kalbacı Yayınları. (Orijinal Çalışma 1944'te yayınlanmıştır.)
- ALTINDERE, H. (2019), *Abrakadabra*, İstanbul: Yapı kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- ANTMEN, A. (2008), *20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ARI, B.B.Ü. (2018), Bir Bağlam Olarak Güncel Sanatta Savaş, *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, Sanatta Yeterlilik Tezi, (Bahar Başak Üstel Arı 2018, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim tarihi: 19/12/2020)
- ARTUN, A. (2014), *Sanat Emeği Kültür İşçileri ve Prekarite*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ARTUN, A. (2015), *Bir Muamma Sanat Hayat Aforizmalar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ARTUN, A. (2016), *Sanat Siyaset Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ARTUN, A. (2018), *Çağdaş Sanat ve Kültüralizm Kimlik ve Estetik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ARTUN, A. (2019), *Sanatın İktidarı 1917 Devrimi, Avangard Sanat ve Müzecilik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ATAÖV, T. (2018), *Emperyalizmin Afrika Sömürüsü*, İstanbul: İleri Yayınları.
- AYTAÇ- İLHAN, Ö.S. (2008), Yeni Kapitalizmin Kaotik Evreni: Belirsizlik, Sömürü ve Ahlaki Kriz, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:10, Sayı: 1. (<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423876278.pdf> Erişim: 26.10.2020).
- BARRET, T. (2014), *Sanatı Eleştirmek Günceli Anlamak*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- BAŞAT, İ.M. (2006), *Buyruk ve İtaat Kültür, Sanat ve İktidar*, İstanbul: Everest Yayınları.

- BATU, TOS, M.O. (Eylül 2017), Tüketim Kültürü Odağında Modernizm Ve Postmodernizmin Karşılaştırılması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/357934> Erişim: 09.11.2020).
- BAUDRİLLARD, J. (2018), *Sanat Komplosu Yeni Sanat Düzeni ve Çağdaş Estetik I*, (Çev. Elçin G. Işık E.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- BEAUD, M. (2003), *Kapitalizmin Tarihi 1500-2010*, (Çev. Fikret B.) İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic.Ltd.Şti.
- BENJAMİN, W. (2015), *Sömürgeciliğin Dünya Modeli Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa Merkezci Tarih*, (Çev. Serbun B.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- BERGER, J. (2014), *Görme Biçimleri*, (Çev. Yurdanur S.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- BLOCK, R. (2011), *Her Yerde Evinde Türkiye’de Güncel Sanat-12*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇAKIR, M. (2014). *Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- CALLİNİCOS, A. (2007), *Toplum Kuramı*, (Çev. YasemİN T.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇALIŞKAN, S. (Haziran 2019), Jake ve Dinos Chapman’ın Eserlerinde Yeniden Üretim ve Francisco Goya İlişkisi, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 23. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/753758> Erişim tarihi: 15.12.2020)
- ÇOBAN, A. (Ocak 2002), *Küreselleşmeye Karşı Olmak: Olanaklar ve Sınırlılıklar*, Ankara Üniversitesi, Praksis 7, sayfa: 117-164.
- DE DUVE, T. (2016), *Marx’ın Atölyesinde Dikilmiştir*, Beuys- Warhol- Klein- Duchamp, (Çev. Onur C.) İstanbul: Corpus Yayınları.
- FÜLBERTH, G. (2018), *Kapitalizmin Kısa Tarihi* (Çev. Sadık. U) İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- GIDDENS, A. (2016), *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÜMÜŞ, D. (2019), *Banksy ve Kapitalist Sanat Pazarının Teşhiri*, *Güney Üç Aylık Kültür-Sanat Dergisi* Sayfa: 22-29. (<http://guneykultursanat.org/wp-content/uploads/2019/03/guney87-2.pdf> Erişim tarihi:20.07.2020).
- İLHAN, S. (2007), Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanlık ve Ahlakilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,

Cilt: 17, Sayı: 2, Sayfa: 283-306.
(<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt17/sayi2/283-306.pdf> Erişim tarihi:19.10.2020).

KANDEMİR- TÜRÜDÜ, N.C. (Nisan 2016), Kapitalizmin Gizlenen Yüzü, *İnziva Diyalogları* 12. (<http://mulkiyehaber.net/inziva-diyaloglari-12-kapitalizmin-gizlenen-yuzu/> Erişim tarihi: 20.08.2020)

KOÇ, Y. (Mayıs 2014), Marksist Emek Değer Kuramı ve Emperyalist Dönemde Kapitalist Sömürü, *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı: 239.

LORDON, F. (2014), *Kapitalizm Arzu ve Kölelik Marx ve Spinoza'nın İşbirliği*, (Çev. Akın T.) İstanbul: Metis Yayıncılık.

MANDEL, E. (2008) *Geç Kapitalizm*, (Çev. Candan B.) İstanbul: Versus Kitap.

MARX, K. & ENGELS, F. (2005), *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri* (Çev. Erdost M) Ankara: Sol Yayınları. (Orjinal çalışma 1848'de yayınlanmıştır.)

MARX, K. (2003), *Kapital, C. I.* (Çev. Alaattin B) Ankara: Sol Yayınları.

MARX, K. ENGELS, F. (1995), *Yazın ve Sanat Üzerine 1*, (Çev. Önder Ü.) Ankara: Sol Yayınları.

MARX, K. ENGELS, F. (1997), *Yazın ve Sanat Üzerine 2*, (Çev. Necla K.) Ankara: Sol Yayınları.

ÖZDEMİR, KOCA, F.B. (Haziran 2012), Makine Olarak Andy Warhol, *İdil Dergisi*. (<https://idildergisi.com/makale/pdf/1357559472.pdf> Erişim tarihi: 20.06.2020)

REİCH.B, R. (2020), *Kapitalizmi Kurtarmak: Azınlık için değil Çoğunluk için*, Elif Yayınevi Yayınları.

SAUNDERS, F.S. (2016), *Parayı Verdi Düdüğü Çaldı CIA ve Kültürel Soğuk Savaş*, (Çev. Ülker İ.) Ankara: İmge Kitabevi.

SEE, H. (2000). *Modern Kapitalizmin Doğuşu*, (Çev. Turgut E.) İstanbul: Yöneliş Yayınevi.

SMİTH, A. (1997) *Ulusların Zenginliği*, (Çev. Ayşe. Y. ve Mehmet. B.) İstanbul: Alan Yayıncılık.

SÜRMEİLİ, K. (2012), Dada Hareketinden Kavramsal Sanata, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt:2 Sayı: 6, Sayfa: 337-345. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/799475> Erişim tarihi: 18.11.2020)

TOKALAK, İ. (2017), *Kapitalizmin Soygun Düzeni Dünyayı Soyanlar ve Metodları*, İstanbul: Şenyıldız Yayınları.

TÜRKDOĞAN, T. (2014), *Sanat Kültür Politika Modernizm Sonrası Tartışmalar*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

YAŞAR, M. (2006), Tüketim Toplumu Ve Sanat İlişkisi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:16, Sayfa: 114-121. (<https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6130/82211> Erişim: 12.10.2020)

YILMAZ, M. (2015), *Modernden Postmoderne Sanat*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

YÜKSEKBAĞ, S. (2019), *Başka Bir Sanat Mümkün Mü?* İstanbul: Optimum Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.

WOOD, E.M. (2003), *Modernizm Postmodernizm ya da Kapitalizm? Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi* (Çev. Nil Senem Ç.) Ankara: Epos Yayınları.

URL-1: <https://tarhibilgi.org/kapitalizm/> (20/04/2020) tarihinde alınmıştır.

İnternet: Marksist sınıf mücadelesinde Tutum (04.07.2012)

URL-2: Özkan Öztaş (8 Ocak 2019) <https://haber.sol.org.tr/kultur-sanat/ugur-gallenkus-ile-savas-ve-barisa-dair-254371> (18/08/2020) tarihinde alınmıştır.

URL-3: Sabeena Jindal <http://www.sabeenajindal.com/about> (17/11/2020) tarihinde alınmıştır.

URL-4: Doğan Aydın, (15.01.2018)

<https://medium.com/t%C3%BCrkiye/kapitalizm-zenginle%C5%9Fmek-refah-ula%C5%9Fmak-de%C4%9Fil-miydi-8cff636aa3ee> (25/11/2020) tarihinde alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TUĞBA AYDIN
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 28.09.1996 / BURSA
Medeni hali : Bekar
Telefon :-
Faks- e- mail :-

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	ÇAKÜ, Güzel Sanatlar Fakültesi	2018
Lise	Meslek Lisesi	2014

